

SZOLGALAT

ÖT HALLGASSÁTOK!

A tartalomból:

Az evangélium útja mihozzánk

Az Írások szolgája és őre

Hívő egyház – tanító egyház

Tanítóhivatal és teológia

Keresztény egység

szolgálat

34. szám

1977 Péter-Pál ünnepén

TARTALOM

Öt hallgassátok!	3
------------------	---

TANULMÁNYOK

Nemeshegyi Péter: Jézus evangéliumának útja mihozzánk	5
Farkasfalvy Dénes: Az Egyház mint az Írások szolgálója és őre	13
Alszeghy Zoltán: Hívő egyház, tanító egyház — római szemmel	20
Boór János: Hívő egyház, tanító egyház (a laikus szemével)	25
Franz Dander: Egyházi tanítóhivatal és teológia	34
Waigand József: Az ökumenizmus mint világmozgalom	39
Békési István: Augustin Bea, a keresztény egység apostola	52

AZ EGYHÁZ SZAVA

Részletek VI. Pál pápa „Evangelií nuntiandi” k. apostoli buzdításából	61
Az apostoli hagyomány folytonossága az Egyházban az egyházatyák tanúsága szerint (Balás Dávid)	63

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A magyar püspökök „ad limina” látogatása (R.)	68
A pap és az imádság (Schrek Mihály)	68
„Együtt a reményben” (Chilla Raymond)	72
Szép élet — szép halál	74
Három rövid szentírási elmélkedés (Johann Weber)	76
Friuli beszámoló (Bognár Anna)	78
Levelek a misszióból	80
Magyar nővérek leveleiből	83

KÖNYVSZEMLE

Abrahámtól Jézusig (K. G.)	87
tkk sorozat (Békési I.)	88
Jálics Ferenc: Változik a hitünk? (Benkő A.)	89
X. Léon-Dufour: Dictionnaire du Nouveau Testament (Szabó F.)	89
Katolikus Imakönyv (S. M.)	90
Cserháti József: Mindennap együtt az Úrral	92
Rákos Raymund: Népimakönyv (Hegedűs Erzsébet)	92
Fáj Attila: A Jónás-téma a világirodalomban (Szabó J.)	93

HALOTTAINK

Dr. Faragó Ferenc teol. tanár (Confrater)	95
Fogolyán P. András Vilmos mechitarista (Fogolyán Lukács)	95
László Keresztély OSB (Confrater)	96
Vértes Zoárd OSB (Confrater)	97
Berkényi Alajos (Galamb Imre)	98
P. Banicz Lajos SJ (Confrater)	99
Három kármelita halott három országban (Confrater)	100
Hajdu Pál Antal OFM (Confrater)	101
Dr. Telegdy László Béla (Szalontai Károly)	101
Farkas Antal ménfői plébános (Egy barátja)	102
Etele Ágoston piarista (Confrater)	103
Boromissza Antal SJ (Confrater)	104

ÖT HALLGASSÁTOK!

„Uram, örömmel látom, hogy az Egyház felé tekint azoknak a szemé, akik ma az igaz békét keresik. Ezekben a zavaros időkben ő az igazság legerősebb bástyája. Világítótoronyként sugároz igazságot és szeretetet a háborgó világra; mert te alapítottad, aki maga vagy az igazság és a szeretet. Uram, ajándékozz meg az Egyházzal iránti őszinte engedelmesség szellemével! Örömmel vállalom, hogy az Egyház vezessen engem. Aki az Egyházat hallgatja, téged hallgat, Uram. Nem lehetek a te tanítványod, ha nem engedelmeskedem.“ (Lelotte: Beszélgetés a Mesterrel)

„Uram, te engem, mint a férj fiatal feleségét, ismeretlen házba vettél, ahol a férj anyja dirigál. Az Anyaszentegyház házába vittél, hogy ott éljek teveled. A fiatalasszonynak a napával kell élnie, és annak a törvénye sokszor keményebb, mint a férjéé. Van úgy, hogy többet parancsol, mint kellene. Visszaél korával, tapasztalatával, tekintélyével, respektusával. Kis menyé fél tőle. Nem mer a maga módján lélegzeni mellette. De férje iránti szeretetéből csendesen aláveti magát. Én is így vagyok, Uram Istenem, alig merek az Anyaszentegyházban önmagam lenni. Félek. Félek emberi kezétől, amely erős és kemény. De a te szeretetedből, Uram, mindent megteszek, amit akar.“ (Marie Noel)

Két szöveg, kétféle megközelítés, kétfajta látás. Mind a kettő századunkból. Melyik az igaz? Nyilvánvalóan mind a kettő. Korok, emberek, esetek szerint változóan. Aszerint, hogy az egyházi vezetőkben az emberi — sokszor bűnös elem jut-e túlsúlyra, vagy az isteni sugárzik át. A megrendítő az, hogy mind a két gondolatmenet ugyanabban cseng ki: Isten iránti szeretetből engedelmeskedem egyházzam vezetőinek. Mert Ő akarta az Egyházat, és vállalta a vele járó összes kockázatot.

Ez a számunk azzal foglalkozik: *miért kell az Egyházza hallgatnunk és mire (pontosabban: Kire) kell benne hallgatnunk.* Nemeshegyi Péter bevezető cikkében nyomon követi Jézusnak, az Isten egy szavának útját hozzánk, földi életétől az egyház keletkezésén és a biblia lerögzítésén át az egyes emberig, s megvilágítja a Szentírás, szenthagyomány és a tanítóhivatal szerves és szükségszerű egységét. Tanulmányaink ezután hármass csoportba tagolódnak. Isten szavát mindenekelőtt a Szentírásban halljuk. Farkasfalvy Dénes az írások és az Egyház viszonyát tárgyalja. Figyelemreméltó cikkének dinamikája: a két tényező nem egymás mellett áll, hanem kölcsönösen szüli,

alakítja, áthatja egymást, mind a kettőben ugyanaz a Krisztus működik. A tanulmányok következő csoportja a korunkban legtöbbet vitatott kérdést: az egyházi tekintély kérdését veszi szemügyre. A „hívő egyház — tanító egyház” témát Alszegehy Zoltán, a Gregoriana dogmatikusa „római szemmel”, Boór János müncheni főiskolai tanár „laikus szemmel” vizsgálja. Együkük sem arról ír, amit az olvasó a cím után várna. De P. Alszegehy cikkét olvasva beleéljük magunkat az Egyház történelmébe, megismerünk sok érdekes szempontot, és „gyanút fogunk a tulajdon ítéletünk csálhatatlansága felől”. Aki pedig Boór János nem éppen könnyű tudománytörténeti-filozófiai gondolatmenetét végig követi, az megerősödik alaptételében: a „tanító” és a „tanuló” egyház egy és ugyanaz a hívő egyház, azért „keresztény közösség és hit csak a mi szolgálatunkkal folytatódhat és bontakozhat ki”. Végül Franz Dandernak, az innsbrucki egyetem ny. professzorának a teológiai bizottság tétéleit ismertető írása ismét egy napjainkban erősen előtérben lévő témát, a tanítóhivatal és a teológusok viszonyát veszi szemügyre, megszívlelendő tanulságokkal szolgálva mind a kétfelé.

Az egyházra és az egyházi tekintélyre vonatkozó kérdések nem utolsó sorban azért élesedtek ki napjainkban annyira, mert az ökumenikus mozgalom fejlődésével sokfelől kerültek ostrom alá. „Méltó és igazságos”, hogy tanulmányaink harmadik részében az ökuménéről is szóljunk. Waigand József a mozgalom történetét vázolja, Békési István pedig egyik nagy apostolának, Bea bíborosnak életét és jellemét írja le. A szentírástudós, az egységitikárság vezetője mintegy személyében sűríti össze a kérdésünkkel kapcsolatos témákat, problémákat, de a megoldás útját is.

A tanulmányok keretében nem jutott már hely arra, hogy külön foglalkozzunk a pápai primátussal. Ezt a hiányosságot hivatott valamennyire pótolni „Az Egyház szava” rovatban az „Evangelii nuntianti” kezdetű apostoli buzdításból vett néhány idézet, valamint az egyház-átya-szemelvények.

Számunkat az Egyház két nagy alappilléreinek, Péter és Pál apostolnak ünnepén bocsátjuk útnak. „Aki az Egyházat hallgatja, Téged hallgat, Uram. A te szeretetedből, Uram, mindent megteszek, amit akar.”

Nemeshegyi Péter

JÉZUS EVANGÉLIUMÁNAK ÚTJA MIHOZZÁNK

Az Isten e g y szava: Jézus

„Száz szónak is egy a vége” — szereti mondani a magyar ember. Ami a fontos, az nem a „száz szó”, hanem az „egy vég”. Az nyilall bele az ember szívébe, rázza ki tunyaságából, ösztökéli elhatározásra, serkenti tevékenységre. Amíg csak a „száz szó”-nál tartunk, lehet latolgatni, fontolgatni, halogatni. De amikor az „egy vég”-hez érünk, akkor itt a döntés pillanata: élünk-e, halunk-e, lesz-e belőlünk „férfi”, vagy maradunk „rút szibarita váz”; lesz-e belőlünk ember, aki a valóság szerint a szeretetnek él, vagy maradunk pók, amely hálóját önmagából eregeti ki, és mindent csak azért hálóz be vele, hogy felfalja és megemészsze rút öntestének táplálására.

Amikor az Isten szólt az emberiséghez, akkor is egy ideig úgy látszott, mintha szavakban rekedne el az érintkezés. „Azelőtt Isten a próféták útján több alkalommal és többféle módon szólt őseinkhez” (Zsid 1,1). „De amikor elérkezett az idők teljessége” (Gal 4,4), egy vége lett a sok szónak, egy szó lett a sok beszédből; és ez az egy szó: Jézus. „Ebben a végső korszakban Fia által beszélt hozzánk” (Zsid 1,1).

Az egyházatyák szeretik Jézust „Isten lerövidített szavának” (verbum abbreviatum) nevezni. Oly kicsi és rövid, hogy mikor megszületik, belefér egy kis jászolba. Oly egyszerű az, amit mond, hogy a legjobban a gyermeklélek érti. Oly rövid a parancsa, hogy hat szóban elfér: „Higgyél bennem. Szeresd Istent. Szeresd felebarátodat” (Jn 14,1; Mt 22,37). Oly egyszerű az, amit ígér, hogy két szó is elég kifejezésére: „Élni fogtok” (Jn 14,19). Sőt a legnagyobbat azáltal mondta nekünk, hogy elhallgatott, „mint a bárány nyírója előtt” (Iz 63,7), — elhallgatott, lehajtotta fejét, kilehelte lelkét (Jn 19,30).

És mégis: nagyobb és többet a végtelen Isten sem tudott volna az embereknek mondani, mint amit azzal mondott, hogy ezt a Jézust adta nekünk. Az Isten örök Igéje ő, aki emberré lett, „értünk emberekért és a mi üdvösségünkért”, hogy végigélje a mi oly nyomorult, oly szép emberéletünket, hogy végigszenvedje a mi keserves halálunkat, hogy tükre legyen az Atyaisten irgalmának, hogy tiszta jóssággá érlelje emberségét, és hogy a tiszta jóssággá vált „embert” belevezesse az Isten örök életébe. „Rövid idő, és újra láttok, mert én élek és ti is élni fogtok” (Jn 14,19).

Olyan szép, olyan nagyszerű dolog az, hogy Isten kinyilatkoztatásának összefoglalata nem egy elmélet, nem egy eszmerendszer, nem is egy törvény-

könyv, hanem egy élő ember, akiben az Isten emberré lett és az ember Istenné. És még megkapóbb az, hogy ez az ember nem volt aranykoronás király, diadalmas hadvezér, ügyes politikus, gazdag üzletember, önsanyargató aszkéta, sivatagi remete, szertartásokat végző templomi alkalmazott, erőszakos forradalmár, ítélkező erénycsősz, hanem a „szelíd és alázatos szívű” (Mt 11,29) Jézus, „a bűnösök barátja” (Mt 11,19), a béke fejedelme, aki soha semmit magáért nem tett, hanem mindent csak másoknak, másokért. „Aki engem látott, látta az Atyát is” (Jn 14,9). Itt van az „egy vége” a „száz szó”-nak. És ez az „egy vég” nyilall a szívünkbe és hív elhatározásra: tedd Jézusra életedet! „Aki benne hisz, örökké él” (Jn 3,15). „Aki azt állítja, hogy benne él, annak úgy kell élnie, ahogyan ő élt” (1Jn 2,6).

Hát ez az örömhír, ez az evangélium. Ezt kell megtudnia, meghallania minden embernek. Mert bár az ember szívének mélyén ott a sottogás: „Az Isten szeretet, és aki kitart a szeretetben, az az Istenben marad és az Isten is benne marad” (1Jn 4,16), — az emberrel nem törődő természet vaksága, a társadalom önző, haszonleső hidegsége, az emberi szívben elburjánzó szenvedélyek, elterpeszkedő tunyaság, megalkuvás, kényelem, mégis nagyon könnyen elfojtják ezt a hangot. Pedig nincs fontosabb annál, mint amire ez a hang ösztökél:

Bizonyosság arról, hogy élni jó.
Szenvedni elkerülhetetlen,
Szeretni tisztán: megistenülés,
Meghalni szép. (Reményik Sándor)

Ezt a bizonyosságot a krisztusi evangélium adja meg nekünk, az Isten árasztja kincsként reánk.

A Béke itt kezdődik.
Bent:
Csend.
Isten hozott. (Reményik)

Apostoli hit hirdetés és a Szentírás születése

Minden embernek kell ez az evangélium. Ezért küldi Jézus tanítványait a világra: „Menjetek, tegyétek tanítványommá mind a népeket. S én veletek vagyok mindennap, a világ végéig” (Mt 28,20). „Tanúim lesztek Jeruzsálem-ban és egész Júdeában és Szamariában, sőt egészen a föld végső határáig” (Csel 1,8).

Van egy kis alpesi virág; úgy hívják, hogy Steinhilber, magyarul: „kőtörő” (saxifraga aizoides). Arról kapta nevét, hogy apró gyökereivel szétrepesztte a legkeményebb sziklát is. Egy osztrák népi költő írta róla ezt a versecskét:

Nem tudjuk, hogy a kőtörő virág
A sziklát mivel törí át.
Munkáját a maga módján csendben teszi,
Merthogy az Úristen a csendet szereti. (Karl H. Waggerl)

Ráillik ez a vers a Jézus halálából és feltámadásából született mozgalom terjedésére. Nem volt ott fegyvercsörgetés vagy hangos propaganda. De abban a kis pünkösdi csoportban erő rejtett, amely áttört minden akadályon. A mózesi törvény nemsokára szűk kéregnek bizonyult: az evangélium ereje szétvetette. Primitív hajókon történő kalandos utazás, poros utakon folyó végtelen vándorlás, zötyögő szekereken való lassú kocscikázás tette az akkori közlekedést nehézkesé. Es mégis: egy emberöltő alatt elterjedt az evangéliumi hit kelet felé Indiáig, nyugat felé Európa legszélső határáig. A zsidók ellenségeskedése, a hatalma delén álló római birodalom vérengző üldözése akarta elnyomni a friss palánta növekedését: mindhiába. Péter, Pál, a többi apostol, és annyian, akiknek a nevét sem ismerjük, élték hitüket, vitték örömeiket, hirdették boldogságukat: „Az üdvösség Jézusban van. Üdvözített minket, üdvözít titeket. Mert nincs már különbség zsidó és görög, férfi és nő, úr és szolga között: arra hívott az Isten végtelen jósága, hogy az ő Fiában, Jézus Krisztusban mind egygő legyünk, az egy Isten fiává, akiben az Atyának kedve telik.” Ez a csendes öröm végül is túlharsogta a halálra ítélt vértanúkra uszított oroszlánok ordítását. Széttört, szétpattant a hideg szikla, és az Isten szeretetének evangéliuma virágba borította a világot.

A keresztények ezt az örömhírt, amelynek neve „Jézus Krisztus”, végtelen kincsnek tekintették. Ezért érezték, hogy szent kötelességük megőrzése. „Timóteus, őrizd meg a rád bízott kincset a Szentlélek erejével, aki bennünk lakik” (2Tím 1,14) — inti Pál tanítványát. Amikor vasárnaponként a keresztények egybegyűltek az úrvacsorára, erre a kincsre emlékeztek; ezt suttogták tovább, amikor barátaikkal, ismerőseikkel az emberi élet értelméről beszélgettek; erre tanították gyermekeiket. Ezért nagyon is érthető, hogy nemsokára ösztönzést éreztek ennek az örömhírnek írásba foglalására.

Amikor írást ismerő társadalomban egy új mozgalom születik, a mozgalom megindítója vagy követői természetes szükségszerűséggel írásba foglalják az új mozgalom alapeszméit. Az Istentől teremtett emberi természetnek ezt a szükségét az Isten felhasználta akkor, amikor Fia által döntő és végleges mozgalmat indított meg az emberiség történetében. Így születtek meg az első keresztények tollából azok az iratok, amelyeket „újszövetségi szentírás”-nak nevezünk. Pál, Márk, Lukács és a többi újszövetségi szerző csak arra törekedett, hogy mint Jézus lelkes hívei, kifejezzék: ki volt Ő, miú mondot és cselekedett, mit tett általa velünk az Isten, mit kell tennünk, hogy belőle és általa éljünk. De a feltámadt Krisztus küldötte Szentlélek általuk valósította meg célját: hogy megszülessék egy könyvgyűjtemény, amely a világ végéig minden nemzedék számára kifejezze a krisztusi evangélium lényegét.

A vegyészek ismernek egy folyamatot, amelyet „lecsapódásnak” neveznek: egy oldat tartalma az edény falára „csapódik”. A Szentírást is nevezhetjük ilyen „lecsapódásnak”. Az ősegyház egész élete, hithirdetése, imádsága, szokásai stb. voltak az az „oldat”, ahol élő emberek szívében, szavá-

ban létezett az evangélium kincse. Ez a kincs „csapódott le” a szent „írásban”.

Már a zsidóknak volt egy könyvgyűjteményük, amelyet „szentírásnak” neveztek, és amelynek föltétlen tekintélyt tulajdonítottak. Jézus maga is a Szentlélek sugalmazására írt könyvnek tekinti ezt, és isteni tekintélyű szóként idézi (Mt 22,43; 26,54; Lk 22,37 stb.). Az ősegyház keresztényei ebben a pontban is követték Jézust: a zsidók „szentírása” számukra is szentírás. De a keresztények meg voltak győződve arról, hogy az egész zsidó szentírás, az egész zsidó „törvény végső célja Krisztus” (Róm 10,4). Jézus által kötött az Isten az emberekkel „új és örök szövetséget” (vö. Lk 22,20). Ezért a zsidó szentírás, amelynek egyik főtémája a mózesi szövetség, a keresztényeknek „ó-szövetségi” szentírás lett. Célja és egyben helyes megértésének kulcsa: Jézus Krisztus, az ő megváltó halála és életet adó feltámadása. Azokat az írásokat pedig, amelyek ezt a krisztusi valóságot fejezik ki helyesen és mérvadóan, az ősegyház „újszövetségi szentírásnak” nevezte.

A szentírásban magában nincs jegyzék arról, hogy mely könyvek tartoznak hozzá: az egyetemes Egyház érezte meg a Szentlélek által megfinomult érzékszerveivel, melyik könyvekből szól hozzá a tiszta evangélium hangja. Száz zsidógyermek hangzavarából is azonnal kihallja az édesanya fiának hangját. Ezer járókelő lépteinek dobogása között is észreveszi az édesanyját este hazaváró magányos kisgyerek az anyai cipő koppanását. A hallgatkozó gyermek egész teste fül ilyenkor, és akkorát dobban a szíve, hogy majd kiugrik melléből, amikor az ismert lépés zaja koppan a járdán. Így dobbant meg „Krisztus jegyesének”, az Egyháznak szíve is, amikor a szent írásokban fölismerete „völegénye” hangját.

Egyház és Szentírás

Nem szabad sohasem elfelejtenünk, hogy a szentírás a hitből élő egyházban született, és hogy az egyház ismerte fel szentírásként. Ez az egyház egy és egyetemes. Voltak hívői között zsidók és görögök, tudósok és írástudatlanok, mély gondolkodók és egyszerű lelkek; volt ott mindenféle szokás és mindenféle felfogás; de ez az egyház egy egyház volt: az egy Atya gyermekei, az egy Jézus Krisztus megváltott testvérei, az egy Szentlélek temploma, az egy hit, egy keresztség, egy oltáriszentség által egybefűzött család. A sokrétű ószövetségi szentírást a sokrétű újszövetségi szentírásban egybefoglaló egyház valóban magáévá tette az Isten ízlését, aki szereti a sokféleség egységét. Nem egyetlen jól megfogalmazott tankönyv vagy törvénykönyv-féle a szentírás, hanem olyan, mint egy virágcsokor. Ott virít benne Márk pipacsa, ott mosolyog Lukács nefelejcske, ott illatozik Máté orgonája, ott díszlenek Pál sokszínű tulipánjai, ott hajladozik János aranyesője. Sokféle virág, de egy talajból táplálkoznak, és egy nap felé nyiladoznak. Csak az tudja igazán megérteni a szentírást, aki kiolvassa belőle Isten-

nek a sokféle hangszerelésen keresztül átszövő egyetlen szavát, azt a szót, amelyet az egy egyház egyetemes hite fogadott be és őriz meg a világ végéig a Szentlélek erejéből.

Mindig voltak emberek, akik megpróbálták kitépni ebből a nagy egységből a szentírást, vagy jobban mondva annak egyik nekik tetsző részét. Úgy gondolták, hogy ők, csak ők fedezték fel a szentírás igazi értelmét, és követőket toboroztak. Egy ideig úgy látszott, hogy vállalkozásuk eredményes, de nemsokára elhervadt a kezükben az élő talajból kitépett szentírási könyv virága. Már nem az egy Isten egy szava volt ez a könyv számukra, hanem — bármennyire is esküdtek rá — a saját, igen korlátolt meglátásaik alapján kiválogatott és magyarázott szöveg. Az ilyen eljárás persze szakadáshoz vezet: az egyik ember ezt, a másik azt a gondolatot ragadja ki a szentírásból, és így a szentírás, amelyet Isten és az apostoli egyház szült, szétesik egymással veszekedő felekezetek fegyvertárává.

Minden írott könyvnél fennáll a veszély, hogy olvasói azt olvassák ki belőle, ami saját eszméiknek és előítéleteiknek megfelel. Hogy a szentírással ez meg ne történjék, az Isten két dolgot cselekedett. Először is elküldi minden nap a világ végéig az emberek szívébe Szent Lelkét, hogy suttogja bennünk azt a hitet, amelynek kifejezéseként a szentírás íródott. De mint-hogy az egyes emberek a Szentlélek vezetését is félreérthetik vagy elutasíthatják — amint a szomorú tapasztalat bizonyítja —, Isten az ember társas természetének megfelelően az egyházban bizonyos személyeket bizott meg azzal a szolgálattal, hogy a Szentlélek erejében az evangélium megőrzésén örködjenek.

Jézus ezzel a feladattal apostolait bizta meg (Mk 3,13-15, Mt 28,19-20, Jn 20,21 stb.); és az apostolok, amint főképpen Pál leveleiből tudjuk (2Kor 5,20 stb.), nagyon is tudatában voltak felelősségüknek. Az apostolok halála után ez a feladat a kézfeltétel által szentelt egyházi vezetőkre szállt át, akiket „püspökök”-nak nevezünk. Az ógyháznak szent meggyőződése volt, hogy amikor a hittel kapcsolatos kétely merül fel, „az igazság megbízható kegyelmével” (Irénéusz) megáldott püspökök egyhangú tanítása szolgál mércéül. Nem mintha ezek a püspökök a Jézusban beteljesedett kinyilatkoztatáson túlmenő új kinyilatkoztatásokat kapnának; nem is mintha az lenne a feladatuk, hogy egyéni felfogásukat másokra kényszerítsék. Feladatuk az, hogy a Krisztusban beteljesedett és lényegében a szentírásban kifejezett evangéliumot hűségesen megőrizték, szétदारabolástól megvédelmezzék, félmagyarázástól megóvják, és minden kor minden nyelvén kifejezzék.

Ezért — amint azt a 2. vatikáni zsinat hangoztatja — az egyház tanítóhivatalát ellátó pápa és püspökök nem feljebbvalói az egyházi hagyományban élő és a szentírásba foglalt Isten szavának, hanem szolgálói. Feladatuk: hittel hallgatni az Isten szavára és hűségesen megőrizni mindenki számára a krisztusi kincset (DV 10). Ennek a feladatnak teljesítésében erősíti meg és vezet őket a Szentlélek. „Aki titeket hallgat, engem hallgat” (Lk 10,16).

Nagyon fontos, hogy tudatában legyünk: sem a Szentírás szavai, sem az egyházi tanítóhivatal kijelentései nem váltják le egyetlen mesterünket, Krisztust és nem is helyettesítik őt. „Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké” (Zsid 13,8). Ő nemcsak volt, hanem van; nemcsak szólt, hanem szól. Az isteni sugalmazásra írt Szentírás és a Szentlélektől vezérelve azt értelmező tanítóhivatal csak eszközök. A feltámadt Úr Krisztus arra használja fel őket, hogy ő, „aki az Atya ölében van”, ma is „kinyilatkoztassa” őt minkünk (Jn 1,18). Ez a krisztusi kinyilatkoztatás meghalad minden emberi szót, amely — bármily fenséges is — csak gyermeki gagyogás az Isten végtelen titkához mérten. De egyben olyan erőt ad ennek az emberi szónak, hogy behatol szívünk legmélyebb rejtekébe, és ott élő víz forrását fakasztja. Hányszor megesett már, főképp a missziós országokban, hogy a hithirdető nyelvileg egészen primitív magyarázata vértanúságra is kész hitet szült hallgatói szívében! Xavéri Szent Ferenc a legjobb példa erre. Azért van ez így, mert a gyenge emberi szavakat eszközként használva, az Isten örök Igéje és Bölcsessége, Krisztus gyűjti egybe ma is választott tanítványait. „Általa, vele és benne” részesülnek mindenben, ami ő volt, amit ő tett, ami vele történt. Az apostolok utódai, a püspökök és papok, küldetést kapnak Krisztustól és a Szentlélektől, hogy jelenné tegyék minden kor és minden nép számára Krisztus szavát, egyesítő erejét, bocsánatát, áldozatát, és így valószínűsítő „közvetítők”, noha ő az egyetlen Közvetítő. Jézus híveinek gyülekezete: Jézus társasága. Nem „Jézustársaság”, ahogy van Petőfi-társaság vagy Vörösmarty-társaság, egy rég elhunyt zseni emlékének tiszteletére és műveinek tanulmányozására. Jézusnak társasága van, vagyis társai, akiket ő hív egybe ma is, ránk hagyott szavai és azokat szívünkbe véső Lelke által, mert szereti őket. Hála legyen neki ezért, mindörökké.

Szenhagyomány, szentírás, egyházi tanítóhivatal

A Krisztusból született egyház élő hitvallása, hithirdetése, élete: a szentagyomány. Ennek a hitnek és életnek írott foglalata: a szentírás. A szentagyomány és szentírás megőrzésére és hiteles továbbadására rendelt szolgálat: az egyházi tanítóhivatal.

Ez a hármas tényező szoros egységet alkotva képezi azt az utat, amelyen át Jézus evangéliuma elér hozzánk és minden kor, minden nép fiaihoz. Ha ez a szoros egység megsérül, zavarok állnak be.

Az élő hagyomány, ha nem eszmél mindig a szentírásra, hajlamos az elburjánzásra. Születik ezerféle szokás, számos tanrendszer; elhomályosodik a lényeg. A síkságon hömpölygő hatalmas folyán könnyen ágakra szakad, el laposodik, eliszaposodik, előregszik. A forrás bugyogó vize azonban tiszta és fiatal. Ezért kell a keresztényeknek mindig visszatérniük a „forrásokhoz”; és számunkra ez a forrás a szentírásban hozzáférhető. Az egyház állandó reformra szorul, és minden ilyen reform abból születik, hogy valaki újra rá-

eszmél az evangéliumra. Így volt ez Assisi Szent Ferencnél, így volt Loyolai Ignácnál, és ilyen reformot kíván a 2. vatikáni zsinat is.

De amint beteges a szentírást elhanyagoló hagyomány, ugyanúgy egészségtelen a hagyományt semmibe vevő szentírásistiztelet is. Minden ember egész lényét, gondolkodását áthatja valamilyen hagyomány. Senki sem kezd nullánál életét és gondolkodását. És ha az ember nem ugrik bele abba a nagy hagyományfolyamba, amelyből kétezer éve a szentírás született, amely a szentírást „szent írás”-ként ismerte fel, és annak a Krisztusnak hitéből él, aki a szentírás egyetlen témája, akkor az ilyen ember — ha tudattalanul is — a saját egyéni, nagyon is esetleges és korlátozott „hagyománya” alapján fogja értelmezni a szentírást a maga és a hasonlóan gondolkodók számára. Nemsokára észreveszi majd, hogy nincs kedve és ereje hordani valamennyi hitigazságot, amit az egész szentírás hirdet, hanem ezt is, azt is elhagyogatja belőlük. Arra, hogy az egész keresztény hitvallást örömmel hordozza, csak az egyetemes egyháznak van elég széles válla. Ha nem együtt hordozzuk hitünket, nehezzé lesz, nyom, és nagy a kísértés levetésére. Persze el- lenkezőleg az is meg szokott történni, hogy éppen azért, mert a csak a szentírásra támaszkodó ember érzi ezt a kísértést, belekapaszkodik a szentírás minden egyes szavába, olyanokba is, amelyek nem örökérvényűek (mint pl. az ószövetség számos előírása, vagy az akkori elemi fokon álló tudományos világképpel összefüggő kifejezések stb.), és így összeütközésbe kerül az emberi szellem igazságismeretének gyarapodásával. Aki a hagyomány nagy folyamában úszik, annak nincsenek ilyen félelemképzetei, és így jobban fel tudja lelni a betűben a szellemet, anélkül, hogy a szentírás valódi mondanivalóját elsikkasztaná.

Végül az egyházi tanítóhivatal szolgálatát semmibe vevő hagyomány- és szentírásistiztelet is káros következményekkel jár. Egy tudós így határozta meg az embert: „Az ember nem más, mint egy mindent eltúlzó élőlény.” Nagyon találó meglátás. Az ember nehezen bírja ki azt, hogy a végtelen Isten titkának egészével álljon szemben; hogy a végtelen igazság teljes egésze felé mindig nyitott maradjon. Ezért megragadja az egésznek egy részét, amit át tud fogni, és ezt a részt az egésznek tekinti. Rákap erre a részre, mint valami paripára, és nagy vígan elvágtat rajta, olyan messzire, hogy a többi részt már nem is képes meglátni.

Ezért kellene az egyházban olyanok, akiket Krisztus és a Szentlélek nyilvánosan megbíz azzal, hogy „Krisztus szolgálói és Isten titkainak sáfarai” (1Kor 4,1) legyenek. Amit az egyetemes egyház hívői a Szentlélektől vezetve hisznek, azt fogalmazzák meg az Egyház tanítói világos szavakkal, közös hitvallás formájában. Kell az ilyen szó, mert mi keresztények lényegileg együtt hiszünk, és együtt valljuk meg az Isten dicsőségére hitünket. Hűséges az Isten; ezért megóvja a tévedéstől az új és örök szövetség titkainak gondnokait (pápa, püspökök testülete), amikor tekintélyük teljes latba vetésével, végérvényes formában hirdetik meg hitünket. „Te szikla vagy — mondta Jé-

zus Péternek. — Erre a sziklára építem egyházamat, s az alvilág kapui nem vesznek rajta erőt" (Mt 16,18).

De ahogy a hagyomány és szentírás igényli az egyházi tanítóhivatal szolgálatát, úgy igényli az egyházi tanítóhivatal is a hagyományt és a szentírást. Nem egészséges az egyház élete akkor, ha az egyházi tanítóhivatal kijelentései szinte kiszorítják az emberek tudatából a szentírást. Ezek a kijelentések sokszor egy bizonyos korban felmerült eretnokség vagy kétely miatt váltak szükségessé, és így az akkori szükségletek szerint egyes szempontokra vetnek fényt, másokat pedig árnyékban hagynak. Ezért az ilyen kijelentésekkel való kizárólagos foglalkozás szükségképpen sajnálatos súlyponteltolódásokhoz, fontos szempontok elfeledéséhez vezet. Olyan az egyházi tanítóhivatal, mint az útjelző tábla: megőrizz attól, hogy eltévedjünk, de semmiképpen sem helyettesíti az utat. Az út pedig Krisztus, úgy, ahogy az apostolok látták és hirdették, úgy, ahogy a szentírás Őt minden idők embereinek hirdeti.

„És Japánban . . .“

Befejezésül szabadon elmondanom egy itteni élményemet. A napokban hunyt el itt Japánban egy fiatal japán katolikus pap, Morista János. Kedves tanítványom volt a tokiói szemináriumban. Rák vitte el, negyvenhat éves korában, egy félév alatt. János egy dél-japáni sziget kis falujában született. Családja azoktól a katolikusoktól származott, akik Xavéri Szent Ferenc idején tértek meg, és három századon keresztül, püspök, pap, mise, prédikáció nélkül, a legszigorúbb üldöztetés ellenére, titokban megőrizték és gyermekeiknek továbbadták a keresztény hitet. János gyerekkorától kezdve papi hivatást érzett. Nyílegyenes volt az élete, nem ismert megalkuvást. Ugyanakkor nyílt volt és kedves, mindig nevetett a szeme, mindig nevetésre állt a szája. Többször látogattam meg betegségében. Még ott is ragyogott a szeme, pedig nagyon szenvedett. „Most tanultam meg sírni a sírókkal, ahogy Jézus tette“ — mondogatta. És ujjával fájó fejére mutatva: „Itt a töviskorona egyik tövise, itt meg egy másik . . .“ Mikor legközelebb nála jártam, arra kért, mondjak misét kórházi betegszobájában. Odahozatta azt a miseruhát, amelyben primiciáját végezte; kérte, azt vegyem fel. Mise előtt aztán még magához intett — hangosan beszélni már nem tudott — és fülembe súgta: „Tessék ezt a misét hálaadó miseként felajánlani. Hálából azért, hogy Krisztus mindvégig megőrizte papjának.“ Mikor utoljára látogattam meg, már nagyon a végét járta. Biztattam, imádkozzék: „Legyen meg a te akaratod.“ Erre felélénkült: „Igen, igen, csak azt. Legyen meg a te akaratod.“ Néhány nappal rá jött a hír, hogy megállt a szíve. Temetésén rengetegen voltak. És fiatal, sápadt, dús fekete hajával koronázott arca olyan szép volt a koporsóban, olyan békés, mint egy gyermeké.

Hát ennek az én kedves, felejthetetlen növendékemnek az élete élő példa arra, miképpen jut el hozzánk és mit tesz bennünk Krisztus evangéliuma.

Ennek a fiatal papnak „az élet Krisztus” volt, „a halál pedig nyereség” (Fil 1,21). A szentírás és benne Krisztus szava volt vándorlásának lámpása, életének tápláléka. Az apostoli szenthagyományt a 16. századbeli jezsuita hithirdetők hozták őseinek; azt adták tovább nemzedékről nemzedékre titokban a keresztény japán parasztok és halászok; azt palántálták Jánosunk szívébe szülei, plébánosa. Dédszülei boldogan ismerték föl a 19. század végén az újból megjelenő hithirdetőket, mint az egyházi tanítóhivatal fejének, a pápának küldöttéit. És az ezzel a tanítóhivatallal való papi együttműködés volt e fiatal pap életének forrása és éltető eleme. Rövid volt ez az élet, mint ahogyan rövid a japán cseresznye virágzása, de gyönyörű virágba nyílt, és még elmúlása is szép volt, mint a cseresznyevirág libbenve hulló szirmainak esője. Megdicsőült benne Krisztus. Bárcsak megdicsőülne bennünk is.

Farkasfalvy Dénes

AZ EGYHÁZ MINT AZ ÍRÁSOK SZOLGÁJA ÉS ŐRE

A híres „Quaestiones disputatae” sorozat 1958-ban Karl Rahner rövid, mintegy 90 oldalas könyvével indult meg: „Über die Schriftinspiration”. A mű nem keltett igazában különös feltűnést. Nemcsak azért, mert első olvasásra túl bonyolultnak és elvontnak tűnt, hanem azért is, mert látszólag kevés időszzerű és gyakorlati kérdéssel foglalkozott. De egy mélyebb és állandóbb teológiai megalapozást kereső utókor talán többre fogja becsülni, mint sok más írását. Nem vitás ugyanis, hogy korunk teológiai megújulása elsősorban biblikus ihletésű. A biblikus kutatás pedig csak úgy számíthat maradandó teológiai sikerre, ha a Szentírás teológiáját elméletileg megalapozzuk.

Ezt a megalapozást Rahner az ekkleziológia oldaláról keresi, amikor a Szentírás és az Egyház viszonyát vizsgálja. Művének középpontja egy féloldalas bekezdés, amelynek „A tétel” (Die These) címet adja. Magyar fordítása így szól:

„Azzal, hogy Isten abszolút, kifejezetten eleve-elrendelő, üdvtörténeti és eszkatológikus akarattal akarja és megalkotja az ősegyházat és éppen ezért annak alkotóelemeit, egyúttal akarja és megalkotja a Szentírást, oly módon, hogy ő válik sugalmazó forrásává, szerzőjévé. E mondatban az ‚azzal’ szócska különös figyelmet érdemel. Azt mondja ugyanis, hogy a Szentírás nem csupán az ősegyház alapításának ‚alkalmából’ vagy ‚következményeként’ jött létre, hanem hogy Isten aktív sugalmazó szerzősége az ősegyház létének belső alkotóeleme, ebből a tényből kifolyólag kapja tulajdonságait. Isten akarja az Írást, és önmagát akarja annak szerzőjéül. E két dolgot azért és annyiban valósítja meg, amennyiben önmagát mint az Egyház szerzőjét tevő-

keny és hathatós akarattal állítja. A Szentírás sugalmazása nem más, mint az Egyház isteni alapításában működő isteni okság, amennyiben a Szentírásra mint az ősegyház alkotó elemére irányul.“

Rahner itt közölt szövege első olvasásra nemcsak szélsőségesen magyarul (sajnos, „magyaríthatatlan”), hanem egyben elvontnak és tudálékosnak hat. Mégis olyan elvet foglal magában, amely a Szentírás megértéséhez rendkívül fontos. Alapgondolata az, hogy az Írás Isten üdvtörténeti és eszkatológikus működésének keretébe tartozik. A történettudós számára csak 72 különböző tárgyú és eredetű könyvről van szó, a keresztény hívő azonban közös fogalommal és névvel mint „Bibliáról” beszél róluk, mert hite szerint együvé tartoznak. Mi ez az egységet alkotó formai elem? Az a tény, hogy szerzőik időhöz kötött, emberi szándékán túl egy isteni szándék gyümölcseként jöttek létre, s ez a szándék végső fokon az Egyház megalapítására vonatkozott. A Szentírás olyan irodalmi letét, amely Isten művének szolgálatára, az isteni kinyilatkoztatás szavának és első visszhangjának le rögzítésére és megőrkítésére íródott, különleges isteni befolyás és gondoskodás hatása alatt.

1. Az Egyház és a Szentírás közös születése

A bibliai könyvek egysége az Ószövetségben még meglehetősen homályos. Bár a szent könyvek összegyűjtése a zsidó nép Krisztus előtti századaiban már megkezdődött, a Szentírás kánonja egészen a Kr. u. évszázad végéig nem tisztázódik még a zsidó nép számára sem. A könyveket összefogó eszme a nép messiási öntudata: mind a Törvény, mind a próféták valamilyen beteljesedést kívánnak, csak így válnak érthetővé a maguk egészében. Ábrahám óta ez a nép ígéreték örököse. Ígéreték örökösének lenni annyit jelent, mint függeni egy meghatározott múlttól egy már előre jelzett jövő érdekében.

Mikor az első, még teljesen zsidó eredetű keresztény közösségben megszületett a feltámadás hite, ez a hit „a törvény és a próféták” (azaz az ószövetségi Szentírás) megértését eredményezte. Lukács szerint a feltámadt Krisztus megnyitja a tanítványok értelmét, hogy megértsék az Írásokat (24,46). Pál az első korintusi levélben egy ősi apostoli formulát idéz, amely szerint Krisztus halála és feltámadása „az Írások szerint” ment végbe. Máiig is így fejezzük ki a Szentírásba vetett hitünket a nicea-konstantinápolyi hitvallásban: „harmadnapra feltámadott az Írások szerint”. Az első apostoli ígérethirdetés a maga számtalan ószövetségi utalásával jól kifejezi ezt a folyamatot, az ószövetségi könyvek keresztény birtokbavételét. A római levél a maga módján nem is lehetne kifejezettebb: „Mindazt, amit azelőtt megírtak (régii zsidó formula, ami annyit jelent: az Írások összessége), a mi okulásunkra írták, hogy az állhatatosság által és az Írások vizsgálatalának segítségével megőrizzük a reményt” (Róm 15,4). (Sajnálatos, hogy ezt az idézetet az új magyar biblia teljesen félreérti, főképp azzal, hogy

„a mi okulásunkra” helyett csak azt mondja: „tanulsgul”. Pedig a görög szöveg is hangsúlyt helyez a birtokos névmásra: „hémeteran”.) Szent Péter első levele, amely egyébként is rokon vonásokat mutat a római levéllel, világosan kimondja: az őszövétségi szerzők nem maguk és kortársaik számára, hanem nekünk keresztényeknek alkották meg az Írásokat, azaz mi vagyunk jogos örököseik: „a próféták, akik a nektek szánt kegyelemről jövendöltek... nem önmaguknak, hanem nektek szolgálnak mindazzal, amit most a mennyből leküldött Szentlélek által feltártak hithirdetőitek” (1Pét 1,10-12).

Helytelenül feltett kérdés, hogy mi van előbb, az Egyház vagy a Szentírás. A Szentírás létrejötte hosszú folyamat, de egészében szerves része az üdvtörténetnek, amely végül az Egyház megszületéséhez vezetett. Az Egyház csak a reflexió (kollektív önmegismerés) hosszú időt igénybe vevő tevékenységében ismeri fel a Biblia könyveinek listáját, használatát és értelmezését, éppúgy, mint pl. a szentségek számát, természetét és kiszolgáltatásának rendjét. Bár a Szentírás az Egyház alkotmányos szerkezeti elemei közé tartozik, nem kell meglepődnünk, hogy az ide vonatkozó tudatos nyilatkozatok csak aránylag későn jelennek meg életében. Az első zsinati döntés a szentírási kánonról a 4. század végéről való (római helyi zsinat Damazusz pápa alatt 386-ból), az első egyetemes zsinat döntése pedig nem korábbi, mint a trienti zsinat!

Mégsem szenved csorbát a hittétel, hogy a kinyilatkoztatás az apostoli korról lezárul. Valójában a Szentírás maga már az apostoli kor végén lényegében készen áll. Legfeljebb redakciós munkásság húzódik át a második század első évtizedeibe. Továbbá a Szentírás mivoltának és kiterjedésének felismerése nem igényel új kinyilatkoztatást, csupán azt kívánja, hogy az Egyház a saját kincseit felmérje, meghatározza, számot adjon magának róluk.

Mint látjuk, a Szentírás létrejötte és az Egyház kialakulása szorosan összefügg. Az Írások az Egyház látható szerkezetéhez tartoznak, az Egyház állandóságának egyik legfontosabb eszköze. Létrejöttük szükséges ahhoz, hogy az Egyház, mint istenemberi építmény az idők tengere fölé emelkedjék. A Szentírás az Egyház önmeghatározásának egyik legfontosabb eszköze és okirata.

2. A Szentírás mint a születő Egyház hitének kifejezése

Az utolsó évszázadok teológiája a sugalmazás tanát meglehetősen individualista szemszögből tárgyalta. „Isten — szerző — mű” — ez volt rendszerint a képlet. E képlethez tartozik az a feltételezés, hogy a szentírási könyvek egyszemélyes szerzők irodalmi művei, azaz egy könyv vagy szövegrész megalkotásáért egyetlen szerző felelős. Amikor az irodalmi kritika egyremásra szolgáltatja az adatokat arra, hogy a legtöbb biblikus szöveg hosszabb folyamat szülte és ezért szerzők sorozatának alkotása, a teológusok még sokáig szívesen túladtak a kérdésem, mondván, hogy a végső szerző („redaktor”) sugalmazottsága biztosítja a végső szöveg isteni tekintélyét. A mai

biblikus tudomány azonban igen sok biblikus szöveg esetében éppen az egyéni szerzőség fogalmának elvetését követeli. Persze egy szöveg létrejöttében végül is egyéni fogalmazás, a mondatok, szavak végső nyelvi és nyelvtani alakját egy ember adja meg. Azonban döntő fontosságú az a tény, hogy sok biblikus szöveg — például Mózes könyvei vagy a szinoptikus evangéliumok — egy szervezett vallásos közösség szájhagyományából alakultak ki, azaz létrehozásukban ténylegesen részt vett az Isten népe, mint közösség a maga szükségleteivel, hitéletének fény- és árnyoldalaival, különféle karizmákkal felruházott tagjain és vezetőin keresztül.

A Szentírás sugalmazásának ilyen kollektív felfogása rendkívül fontos mind a biblikus istenszó természetének, mind magyarázatának megértéséhez. Amíg az Írásokat pusztán egyéni sugalmazás eredőjének tekintjük, könnyű az emberi szerzőt is pusztán „szócsőnek” tekinteni, és a létrejött szöveget úgy felfogni, mint emberi szavakba öntött közvetlen isteni közlést. Ilyen felfogással az egyházi tekintély bibliaértelmezése képtelenségnek tűnhet. Hiszen hogyan is mer egy emberi tekintély az Írások isteni tekintélyével vetekedni? Emberi reflexióra vagy tapasztalatra alapuló tudás nem válhat mércéjévé az isteni szónak, amit természetfölötti sugalmazás eredményezett! Valóban a p u s z t á n e g y é n i sugalmazás tana könnyen útját kövezi a pusztán egyéni értelmezés protestáns tanának („sola Scriptura”). Mai szemszögből mintha úgy tűnnék, hogy mind a reformátorok személyes szabad bibliamagyarázati elve, mind az ellenreformátorok sugalmazástana azonos individualista ember- és történelemszemléletet tükröz. Ezzel szemben ha úgy tekintjük a Szentírást, mint az őszövétségi istennép és az újszövetségi születő Egyház (az első a második embriója!) hitének és istenélményének kiváltságos és sugalmazott kifejezését, akkor természetesnek látszik az a különleges viszony, ami az Egyház folytatódó élete és az Írások használata között fennáll.

Először is a Szentírást nem szabad közvetlen isteni közlésnek tekinteni, mintha csak a nyelvtan és a stílus lenne benne az emberi alkotás, de a mondanivaló és a tartalom kizárólag isteni eredetű. Látnunk kell a biblikus szó belső istenemberi szerkezetét. (Lásd ehhez a Dei Verbum zsinati konstitúció 3. fejezetét!) A Szentírás egyszerre a sugalmazó Isten és a sugalmazott ember műve, egyszerre fejez ki hitet kívánó isteni hívást és hittel válaszoló emberi feleletet. Mint a hit jele nemcsak egyént, hanem élő közösséget is tükröz, hiszen Isten az üdvtörténet során nem elszigetelt egyénnel, hanem közösségre rendelt személyekkel közölte önmagát.

Továbbá így nem tűnik képtelenségnek az Egyház szentírásmagyarázó tevékenysége. Az a gyanú sem merülhet fel, hogy ez csak későbbi emberi törekvések vagy nehézségek folyamányaként jelentkezett. Hiszen a legtermészetesebb, hogy az a közösség, amely létrejöttének szakaszaiban írásban megörökítette kezdődő önmagát, további létében ezeknek az írásoknak őrévé és magyarázójává váljék. Azaz az Írások magyarázása az Egyház számára szükséges és elengedhetetlen. Egyrészt kell, hogy az Írásokra figyeljen,

azokhoz mérje magát, azokat használva ügyeljen az isteni Szóra, mert csak így tudja megőrizni eredetiségét, így tud azonos maradni önmaga kezdetével, első megjelenési formájával. Másrészt az Írások magyarázatára nem is lehet más jogosult fórum. Az a közösség, amely a Szentírást létrehozta, tovább él, és őrzi magában azt a természetfölötti valóságot, amely az Írásokban irodalmilag kifejeződik. Az Egyház a maga tovább folytatódó isteni életében hordozza a Szentírás reális tartalmát. Az Egyház életének teljessége nélkül a Biblia holt történelmi anyaggá válnék. Csak egyházi használatában, a közösségre való alkalmazásában lesz a biblikus szövegből „szellem és élet” (Jn 6,63), Isten „élő és hatékony igéje” (Zsid 4,12). Az egyén számára is szükséges, hogy részesedjék az Egyház hitében, ha a Szentírás értelmébe bele akar hatolni. Ha elfogadjuk azt a tételt, hogy Krisztus hite szükségképpen egyházi közösségbe fog össze bennünket, akkor az is logikusan következik, hogy az Írások sugalmazott értelmét nem sajátíthatjuk el az egyházi közösségen kívül.

Amikor tehát állítjuk, hogy az Egyháznak joga és kötelessége az Írások autentikus magyarázata, nem valami külön hatalomról, Istentől kapott különálló kiváltságról beszélünk. Hanem az Egyház olyan életfunkciójáról, amely egyaránt következik saját létéből és a Szentírás természetéből.

3. A Szentírás és a tanítóhivatal

Az egyházi közösség hierarchikus szerkezetű: tagságát, életét isteni tekintélyű vezetők kormányozzák. Legfontosabb életműködéseiben — hitet őrző és értelmező törekvéseiben, a szentségi élet szervezésében és rendezésében, a krisztusi igét és a testvéri szeretetet szolgáló tevékenységében — az Egyház mint hierarchikusan szervezett közösség lép fel. Amikor saját hite örökségét felmérve a kánont megállapította, hierarchikusan járt el: zsinati és pápai döntések formájában. Ez persze nem azt jelenti, hogy önkényesen vagy ötletszerűen cselekedett. Hiszen már a kánon megállapítása előtt a szent könyvek birtokában volt. Csak arra volt szükség, hogy e tényt tudatosítsa, tekintéllyel és minden kétséget kizárva kifejezze, — szóval csupa olyan lépésre, amelyeket az Egyház csak vezetőin keresztül képes egyértelműen megtenni.

A szentírásmagyarázatban sem az Egyház tagságától függetlenül vagy elszigetelten ad véleményt a tanítóhivatal az egyes szövegek értelméről, hogy ezt azután tekintélyi erővel érvényre juttassa. Amikor ugyanis az Egyház egy szöveget értelmez, egyben önmagára is néz, arra a tapasztalati valóságra, amelyet a szöveg írásos formában fejez ki, ő viszont tagjai hitében és szentségi életében mint kegyelmi létet magában hordoz. A magiszterium írásmagyarázata nem pusztán filológiai és történelmi feladat, nem is kizárólag az írott szövegek tanúságára támaszkodik, nem is csupán szövegmagyarázat a célja. Krisztus szava — és végső soron a Szentírás egésze — „szel-

lem és élet" (Jn 6,64). Ez azt jelenti, hogy a hitet hirdető ige megértése nem pusztán elméleti teljesítmény, hiszen csak a Krisztussal való kegyelmi közösségben lehet teljes. A fent vázolt teológiai álláspontból következik, hogy a Szentírás igazi értelmét csak úgy birtokoljuk, ha Krisztust is birtokoljuk. Ahogy már Szent Jeromos mondotta: „Aki az Írásokat nem ismeri, nem ismeri magát Krisztust”. De folytathatjuk is Jeromos mondását: aki az Egyházban tovább élő Krisztust nem ismeri, az nem tudja fölfedezni az Írások értelmét.

4. A szentírásmagyarázás sokfélesége

A modern exegéták sokszor azt a benyomást keltik, hogy csak egyféle írásmagyarázatot ismernek el érvényesnek: amely a történelem, a nyelvészet, a szövegkritika és filológia eszközeivel próbálja kibányászni az írásmű anyagából a szerző tényleges gondolatait és érzelmeit. A valóság sokkal bonyolultabb. Egy szentírási szöveg szerzője nem egyszer olyan kegyelmi tényekről, isteni szándékról, működésről vagy tervről beszél, amit — az üdvtörténet valamilyen átmeneti szakaszán — maga sem tud pontos hűséggel felmérni vagy kifejezni. Az üdvtörténet eseményeiben vagy a hit állításaiban egy későbbi hívő, aki már az üdvtörténet egészéről értesült, esetleg pontosabb vagy mélyebb jelentést láthat, mint maga a szerző. Jogosan beszélhetünk tehát a „betű szerinti” vagy „filológiai” (történeti-kritikai) értelmezésen túl teológiai vagy „teljesebb értelemről” (sensus plenior). „Mivel pedig a Szentírást ugyanazon Szentlélek segítségével kell olvasni is, magyarázni is, akinek sugalmazására íródott — mondja a Dei Verbum konstitúció 12. pontja —, a szent szövegek értelmének helyes kihámozásához épp ilyen szorgalmasan kell ügyelni a teljes Szentírás tartalmára és egységére, számba véve az egész Egyház élő hagyományát és a hithasonlóságot (analogia fidei). A szentírásmagyarázók feladata, hogy e szabályok szerint törekedjenek a Szentírás értelmének mélyebb megértésére és kifejtésére.”

Evvel persze nem akarjuk csökkenteni a filológiai értelmezés fontosságát. Ellenkezőleg, meg vagyunk győződve arról, hogy a történeti-kritikai értelmezés elengedhetetlen feltétele minden teológiai értelmezésnek. Csak arról van szó, hogy ne álljunk meg a „betű szerinti” értelemnél, ne maradjunk meg a szerző irodalmi és történelmi korlátainál, hanem lássuk meg egy-egy szöveg szerepét és jelentését az üdvtörténet egészének távlatában. Az első keresztény nemzedék világosan tudatában volt: a teológiai magyarázat első sorban azt jelenti, hogy a szöveget Krisztusra vonatkoztassuk. Ez pedig nem történhet fantáziából fakadó üres szimbolizmussal, vagy pusztán külsőleges hasonlatok alapján. A módszer: először fel kell tárunk a szöveg eredeti üdvtörténeti jelentését, majd innen kiindulva meg kell találnunk azt az utalást, amely a szöveget érvényesen Krisztussal hozza kapcsolatba. E lépést keresztény hitünk alapján kell megtennünk, hiszen ez a hit látta meg ve-

lünk, hogy Krisztus az üdvtörténet középpontja, s ezért Isten minden részleges kinyilatkoztatása Őrá, a kinyilatkoztatás teljességére irányul. A keresztény tipológiatörténet számtalan példát mutat arra, hogy a különböző keresztény nemzedékek hogyan próbálták ezt a lépést megtenni. Ezért olvassuk az egyiptomi kivonulás történetét húsvét éjszakáján, a pusztai rézkigyó történetét ezért vonatkoztatjuk a Megfeszítetre, a manna ezért jelentheti az eucharisztikus eledelt, az ószövetségi királyság történetében így találunk utalást az Isten eszkatológikus országára stb.

Ebbe az üdvtörténeti összefüggésbe lép bele a mai keresztény is, amikor saját lelki felkészültsége és igényei szerint közelít egy biblikus szöveghez. Szent Bernát a 12. században a bibliai szövegeket forrásvízhez hasonlította. A víz sokféle emberi szükségletet kielégít: mosásra, főzésre, ivásra és fürdésre egyaránt lehet használni. Éppen így a bibliai szöveg is táplál, felüdít vagy megtisztít aszerint, hogy milyen szükséglettel és igénnyel közelítünk hozzá. Modern biblikusok joggal emelnek óvást a Szentírás önkényes, szubjektív értelmezése ellen. Azonban még inkább hibás és téves volna az egyént igényeivel és szükségleteivel kizárni a szentírástértelemezés folyamatából.

A történeti és filológiai felismerések jóvoltából korunk embere világosabban látja, mint látták azelőtt, hogyan lehet megállapítani egy régi szöveg eredeti, szerzője által szándékolt értelmét. Nem kétséges, hogy a mai tudományos eszközök birtokában a bibliai szövegek eredeti, betű szerinti értelme pontosabban megállapítható, mint a kereszténység első tizenkilenc évszázadában. Az Isten szava azonban, mint „élő és hathatós szó” (Zsid 4,12), nem pusztán archeológiai lelet. A történeti, kritikai és filológiai kutatást teológiai vizsgálódással kell folytatnunk. Továbbá hogy az isteni szó mai életünkbe hathatósan beleszólhasson, ezt a teológiai értelmet szembesítenünk kell az egyén és a közösség élő helyzetével. Úgy is mondhatnánk, hogy a „tudományos” biblikus kutatás ne maradjon meg a nyelvészkedés és archeológia színvonalán, hanem teológiai kutatással folytatódjék. Sőt a teológiai kutatáson túl kell, hogy a pasztorális alkalmazás és a lelkiéletet tápláló értelemkeresés is a biblikus kutatás gyümölcse legyen. Úgy tűnik, hogy a zsinat utáni Egyházban a biblikus tudományoknak ez a legfőbb és legnehezebb feladata: szervesen beleépülni a hittudományok és a lelkipásztorkodás egészébe. Ezt köti lelkünkre a Dei Verbum is: „a Szentírás tanulmányozása legyen mintegy a hittudomány lelke. A Szentírás szavából üdvös táplálékot kap és szentül virul az Ige szolgálata is, azaz a lelkipásztori igehirdetés, a hitoktatás és az egész keresztény tanítás” (24.p.). Ezért „a szent zsinat bátorítja az Egyházban szentírástudományművelő fiait, hogy nap-nap után újult erővel és teljes iparkodással az Egyház szellemében folytassák a szépen megkezdett munkát” (24.p.).

HIVŐ EGYHÁZ, TANÍTÓ EGYHÁZ RÓMAI SZEMMEL

A cím, ahogy leírtuk, meghökkent. Van egyáltalán „római szem”? Vannak olyan nézetek, amelyeket nem szükségképpen fogad el minden jó katolikus, és amelyek befolyásolják a Szentszék különböző szerveiben működő személyzet ténykedését? Vannak szempontok, amelyeknek figyelembe vétele jobban megérteti az eljárásukat?

Negyven évvel ezelőtt, XI. Pius idejében, vagy akár harminc éve, XII. Pius alatt, könnyű lett volna a felelet. Abban az időben a Szentatya munkatársait egy teológiai irány követői közül választotta. Az aránylag kis számú, egyöntetű csoportnak, amely a pápa által megadott irányelvek szerint dolgozott, csakugyan meglehetősen egységes nézetei, magatartása, ideáljai voltak. Általában szerették a római környezetet, és nagyra tartották azoknak az intézményeknek a hagyományát, amelyekhez tartoztak.

Ma ez a helyzet megváltozott. A Szentszék szolgálatában álló munkaerők száma megnőtt, kb. ezer főnyi személyzetről van szó. Ezek tudatosan úgy vannak választva, hogy különböző korosztályokat, nemzetiségeket, irányokat képviseljenek. Sokan idegenkednek a római környezettől, és rosszalják a római szervezetek hagyományait. Ehhez járul, hogy a Szentszék különböző titkárságai, bizottságai nem ritkán, nagy anyagi áldozatok árán, számos Rómán kívül élő szakembert összehívnak egy-egy kérdés megvitatására. Ezek az igen elfoglalt tudósok gyakran csak a repülőgépen tudják a nekik megküldött kérdőíveket és munkapapírokat áttanulmányozni; mikor találkoznak, még a kérdésfeltevések is problematikusá válnak, és természetesen mindegyik a maga szempontját igyekszik érvényesíteni. A végső közös nyilatkozatok megszerkesztésével megbízottak nem egyszer egész éjjel dolgoznak, hogy reggelként a többség számára elfogadható szövegeket terjeszthessenek elő. A legtöbb résztvevő sohasem találkozik személyesen a pápával: az egyház legfőbb pásztora rendszeren nem befolyásolja nézeteivel munkatársait, de mikor megkapja javaslataikat, hihetetlenül szívós kitartással dolgozza fel. Ahogy apró betűs, ceruzával írt széljegyzetei mutatják, a részletkérdéseket is alaposan átgondolja, és végül meghozza döntését, amely természetesen nem követi szükségképpen a bizottságok tagjai szavazatának a többségét.

Van tehát „római szem”? Akármilyen furcsának tűnik, mégis csak van. A római találkozások és szolgálat élménye ritkán pereg le nyomtalanul azokról, akik néhányszor részt vettek az ilyen munkában. A nagy sokféleség és a mély nézeteltérések ellenére előbb-utóbb kialakul bennük bizonyos közös jelleg.

*

A tanító egyház feladata, római szemmel nézve, elsősorban nem elvont igazságok kimondása. Az elvont igazságok a tudósokat érdeklik. Rómában,

Honorius pápa idejétől kezdve, vállvonogatva tekintettek „az iskolamesterek szócséplő üzelmeire” (DS. 487). Fontosabbnak tartották rávezetni a híveket, hogy hogyan éljenek, hogyan viselkedjenek. Természetesen az is hozzátartozik az ember magatartásához, hogyan gondolkozik bizonyos kérdésekről. A tanítói hivatal tehát elsősorban a katolikus módon való gondolkozást tanította: nem annyira azt, hogy mit tartsunk igaznak (ez nem egyszer nem rajtunk áll), hanem azt, hogy milyen szempontból nézzük a dolgokat, és hogy ves-sünk számat bizonyos megfontolásokkal. Azt lehetne mondani: a Szentszék szolgálatában nem az látszik a legsürgősebb kérdésnek, hogy egy tétel változhatatlanul igaz-e, hanem az, hogy a jelen körülmények között, a most rendelkezésünkre álló ismeretek szerint, hogyan kell az Isten népének egységében együtt keresni a helyes álláspontot. Inkább gyakorlati útmutatásokról, mint elméleti megállapításokról van tehát szó.

Ebben a főként lelkipásztori tevékenységben a tanító egyház nem mindig tehet, és csak igen ritkán tesz csalhatatlan, visszavonhatatlan érvényű kijelentéseket. A döntések után tovább folynak a kutatások, és megesik, hogy új helyzet jön létre, s az, ami előbb a hittel összeegyeztethetetlennek látszott, most már a keresztény ember számára is elfogadható állítássá változik. Jellemző példa erre annak a kérdésnek a története, hogy Szent János levelének egy mondata a Szentlélektől sugalmazott szöveghez tartozik-e vagy sem (1Jn 5,7). 1897-ben az egyház úgy határozott, hogy nem lehet kétségbe vonni a szöveg eredetiségét. 1927-ben, mikor bizonyosnak látszott, hogy a mondat későbbi betoldás, katolikus tudósok kérték, hogy az egyház vonja vissza előbbi állásfoglalását. A felelet az volt, hogy erre nincs szükség, hiszen az előző kijelentés sem zárta ki, hogy a kérdést tovább tanulmányozzák, kellő vigyázattal, és az egyházra hagyva a végső döntés jogát (DS. 3681k.).

De ha lehetséges, hogy az egyház ma is téved ott, ahol nem „ex cathedra” végleges döntéssel veti latba tekintélyét, nem semmisül meg ezzel a mai határozatok érvénye? Semmiképpen sem. Mindenki tudja, hogy előfordulhat, hogy az orvosok tévesen diagnosztizálnak, mégis lelkiismeretlen ember volna, aki erre a lehetőségre hivatkozva félvállra venné orvosa előírásait. Ha egy szakember, aki részt vett egy döntés előkészítésében, látja, hogy a pápa az ő véleményével ellenkező álláspontot foglalt el, természetesen nem tudja egyszerűen megváltoztatni a véleményét. Másrészt a Szentszék munkatársai között gyakran észre lehet venni, hogy kezdettől fogva bizonyos bizalmatlansággal nézik a saját álláspontjukat is. Róma mindenkit megtanít arra, hogy a történelem sok látszólagos biztonságot felőröl, és aki látja, hogy a világ-egyház különböző részeiben milyen különböző módon felelnek ugyanazokra a kérdésekre, gyakran gyanút fog a tulajdon ítéletének a csalhatatlansága felől. Hamarosan belátja az ember, hogy a különböző bizonyosságok nem egyszer attól is függenek, hogy milyen szempontból nézi valaki a problémákat, és mennyire hajlandó arra, hogy ellentétes álláspont képviselőinek az érvelését rokonszenvvel és nagybecsüléssel hallgassa.

Ez a tapasztalat arra viszi az embert, hogy idegenkedve hallgassa a túlságosan magabizó, gyors és végleges ítéleteket. Tegyük fel, hogy egy hívő katolikus az újságban olvassa, hogy a pápa nem tartja lehetőnek a nők pappá szentelését és félretolva az újságot (az illető okirat olvasása, tanulmányozása, érvei fontolgatása nélkül) felkiált: „Micsoda tragikus tévedés! Nem tudom, sírjak-e vagy nevessek?” Római szemmel nézve, az újságot olvasó hívő a sírás és nevetés előtt helyesen tenné, ha újra átgondolná a kérdést. Minden oka megvolna arra, hogy elejétől fogva igen valószínűnek tartsa, sőt gyakorlatilag biztos legyen abban, hogy a pápának igaza van, legalább is abban, hogy a mai körülmények között az egyháznak nem volna javára, ha nőket pappá szentelnének. Ez a „gyakorlati biztonság” olyan lelkiállapot, mint amivel valaki egy jó vendéglőben várja a megrendelt ételt, és feltételezi, hogy ehető dolgokat adnak majd neki (bár természetesen mindig lehetséges a kivétel), vagy amivel az utas feltételezi, hogy a repülőgépe ott fog leszállni, ahová a jegyét vette (bár előfordult már, hogy egy légi kalóz letérfítette útjáról a pilótát).

A feltevés, hogy a tanító egyház által megjelölt állásfoglalás helyes, nem kizárólag értelmi meggyőződés eredménye. Elsősorban vallásos élményről van szó. A hívő keresztény szeretne az Úr Jézus közelében élni. „Mester, hol lakol?” — kérdezték Jézust János tanítványai (Jn 1,38). „Követlek, bárhová méész is”, mondotta neki egy hallgatója (Lk 9,57). „Uram, kihez menénk? Tied az örök életet adó tanítás”, döntött Péter, mikor az élet kenyeréről szóló beszéd hallatára nem egy tanítványa elhagyta Jézust (Jn 6,68). Aki ismeri Krisztust, mellette akar maradni, és az ő szava fényében akar élni. Krisztus mennybemenetele óta úgy maradhat az ember Krisztus tanítványa, hogy azokra hallgat, akiket ő küldött, hogy bennük visszhangozzanak az ő igéi (vö. Lk 10,16).

A római hagyomány erősen kihangsúlyozza a biztonságot, hogy az apostoli testület fejével való egység az élő Krisztussal való egység csírája és megnyilvánulása: más szóval, a pápával való egységünk „szentsége”, oka és jele az üdvözítő Krisztussal való egységünknek. Az egyházi közösség élménye sokrétű jelenség. Felöleli az egység akarását, de azt is, hogy az egység felé táruuló ember elfogadja az egység feltételeit és követelményeit, elsősorban az eukarisztikus misztériumban való részvételt, de az intézményes keretet és a közösség fejének igehirdetését is. Igyekezem a pápa tanítása szerint gondolkodni, mert ez az igyekezetem az élő Üdvözítővel köt össze.

Bár a pápával való egyetértést elsősorban nem azért keresem, hogy ismeretekre tegyek szert, hanem hogy ebben az egyetértésben Krisztussal való egységem mélyüljön el, mégis cseppet sem ésszerűtlen dolog, hogy a tanító egyházra hallgatok. A hitem azt mondja, hogy az Üdvözítő pásztora és tanítója az egyháznak, és biztosít arról, hogy hű az Isten, és nem vezet tévedés felé. Az élő Krisztus a tanító egyház szerveire árasztja lelkét, hogy

megismerjék azt, ami helyes, és erejük és bátorságuk legyen ahhoz, hogy hirdessék a megismert igazságot.

A püspökök és a pápa természetesen nem kapnak külön kinyilatkoztatásokat. A Szentlélek segíti őket, hogy okosan tudják használni az emberi eszközöket az isteni Mester tanításának megértésére, magyarázatára és a mai problémákra való alkalmazására. Annál biztosabban akadályozza meg a Lélek, hogy a tanító egyház ellent mondjon Krisztus szavának, minél inkább latba vetik a tanítóhivatal képviselői apostoli tekintélyüket egy-egy állítás meghirdetésében. A püspökök és a pápa „hivatásbeli kegyelme” mégsem művel csodát. Megtűri, hogy apostolai szózatukban tökéletlenül, egyik megnyilatkozással a másikat kiegészítve és javítva, a mellékes és kifejezetten figyelembe nem vett kérdésekben nem egyszer tévedve is, azt mondhatnánk, dadogva és gügyögve hirdessék az evangéliumot. De mégis, gyatra tolmácsolásukon mindig átragyog az evangélium szerves egysége, és ezt a szerves egységet sehol sem találhatom meg, ha elzárkózom a szavuk elől. Ismét az emberi tekintély hasonlata segít rá ennek a tényállásnak a megértésére. Ha az orvosom előír egy gyógykezelést, hallgatok a szavára, mert tudom, hogy jól képzett, lelkiismeretes szakember. Ha a pápa hív fel arra, hogy egy-egy kérdésről bizonyos módon gondolkozzam, hallgatok rá, mert tudom, hogy a hűséges és mindent látó isteni Mester irányítja abban, hogy vezetésével javamra szolgáljon.

A Vatikáni Zsinat tanítása szerint három tényezője van a kinyilatkoztatott valóságok és szavak értelmében való haladásnak: az elmélyedő tanulmány, a belső karizmatikus élmény, és a Szentlélek hatása alatt működő tanító egyház magyarázata („Dei Verbum”, n. 8). Mind a három tényező szükséges; de nem minden katolikus hangsúlyozza egyformán az egyes tényezők fontosságát. Aki a tudományos kutatásnak szenteli az életét, akármennyire ismeri is a „katolikus hitérzék” és a tanító egyház tekintélyének a fontosságát, mégis akkor lát lezártnak egy kérdést, mikor átlátja az egyház tanítása mellett szóló érvek érvényét. Aki tapasztalta, hogy mennyire beteljesedik a mindenütt kikristályosodó kis közösségekben az Úr szava, „ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok köztük” (Mt 18,20), akkor lesz egészen biztos egy-egy állítás igazságáról, amikor tanúja lesz: az állítás a közösség tagjait segíti, hogy a viszontagságok között is a Szentlélek örömevel éljék hitüket (vö. 1Tessz 1,6). Aki római szemmel nézi a hit életét, hajlik arra, hogy az üdvösségre vezető tanítás egyre mélyebb megértéséhez szükséges tényezők között az egyház fejének mindennapi tanításával való összehangot tartsa a legfontosabbnak.

A hierarchikus egyház tekintélyének ez az erős hangsúlyozása összefügg azzal is, hogy szinte az egész Róma a keresztény múlt emlékeit hirdeti. Itt élnek az emléke azoknak a történelmi fordulatoknak, mikor a hívő egyház erősen érezte egy-egy később tévesnek bizonyult irány vonzását, és a pápaság gondviselészerű hatása alatt maradt hű ahhoz a tanításhoz, aminek ma

minden katolikus elismeri az igazságát. Milyen csodálatos jótéteménye volt a gondviselésnek, mikor Szent Kelemen bazilikájában a görög származású pápa és az afrikai túlzásoktól ösztönszerűen idegenkedő római papság nem Pelágius híveinek érvelését, hanem az emberileg tőlük olyan távol álló Szent Ágoston tanítását fogadta el! Milyen meglepő szerencse volt, hogy a pápák úgy húzták-halasztották a frank nemzeti zsinatok tanításának elfogadását, ami a keleti egyházban kialakult teológiával még merevebb és kiengesztelhetetlenebb módon állította volna szembe a nyugati egyházat! A zarándok megáll a Vatikán egy barokk termében, elgondolja, hogy itt ülésezett a bíborosi bizottság, amelynek minden tagja mélységesen tisztelte Szent Ágostont, de mégis ellenszegült annak az eszmeáramlatnak, ami Szent Ágoston egy-egy elszigetelt tézisét egyoldalúan abszolutizálta; csoda-e, ha zarándokunknak a Mózeshez intézett felhívás csendül meg a képzeletében: „vedd le sarudat a lábadról, mert a hely, ahol állasz, szent föld” (Kiv 3,5)? Elvezetik őt az épület elé, amelyben Galileit elítélték, és álmélkodva fontolgatja, milyen büszke volna minden emberi törvényszék, ha csaknem három évszázadot kellene átvándorolnia a gondolatnak, hogy egy téves ítélet emlékétt ássa ki az idők porából . . . Elnézi, hogy a világ minden tájáról ide áramló zarándokok között épp úgy vannak tanult emberek, mint egyszerű nénikék; és ebben a távlatban óriásira nő az utolsó évszázad pápáinak az emléke, akiknek megvolt hozzá a bátorságuk, hogy kimondják: nem egyeztethető össze a hittel nem egy tudományos elmélet, amely az ő idejükben sziklaszilárdnak látszott, ma viszont csak egy-egy szakkutató foglalkozik vele. Ma senki se tekinti magát Hermes, Günther, vagy akár Loisy tanítványának; de IX. Pius és X. Pius nélkül ezek követték volna elméleteiket, és ma még mélyebb volna a szakadék a hit tudományos értelmezése és a közösség élő hite között.

*

Aki egy szempontból nézi a sokrétű valóságot, az könnyen egyoldalúvá válhatik. A „római szemszög” is ki van téve ennek a veszélynek.

Ami fejlődik, azonos marad önmagával, de bizonyos szempontból változik. Azonosság nélkül nincs fejlődés, az egyik dolog helyébe egy másik lép. De az sem „fejlődik”, ami változatlan marad, vagy ami nem önként fejti ki rejtett lehetőségeit, hanem csak „változást szenved”, tehát passzív módon „módosul”.

A mennyek országa azonos marad: „Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké” (Zsid 13,8). Mindnyájunkat, akármilyen időben élünk, ugyanazzal a Lélekkel itat át (vö. 1Kor 12,13). Minden időben egy a hitünk, „amely egyszer s mindenkorra szóló öröksége a szenteknek” (Jud 3). De változik is a földre szállt mennyek országa. A hit tartalmát a különböző koroknak megfelelő gondolatformákban, a különböző korok problémáinak megoldásaképpen gondoljuk és fejezzük ki; a szeretetet az egyének és a közösségek változó körülményeinek megfelelő módon éljük. A hit őrzésében, élésé-

ben, továbbadásában egyaránt fontos az a törekvés, hogy amit hiszünk, egységben maradjon a különböző korok és a különböző kultúrterületek hitvallásával, és az a gond, hogy a hitünk el ne idegenedjék korunk belső élmény-nyelvétől. Az úrhajó csak akkor marad meg pályáján föld körüli útjában, ha egyensúlyban van a föld vonzóereje és a sebesség taszító ereje. Az Isten Országáa úgy gyarapszik a földön, hogy az egységre törekvő, a múltat őrző, az azonosságot hangsúlyozó hajlam egyensúlyban van a különböző körülményekhez alkalmazkodó, a jövő felé nyíló, a változást követelő hajlammal. A két törekvés ritkán testesül meg ugyanabban a személyben. Ahogy a szervezet különböző életműködéseit különböző szervek szolgálják, úgy az egyházban is a különböző hivatások viselői különböző kegyelmi adományokat kapnak, hogy a Krisztus-test különböző követelményeinek eleget tegyenek. Egyik sem mondhatja a másiknak: „nincs rád szükségem”, mert hiszen „Isten határozta meg minden egyes tag feladatát a testben, tetszése szerint” (1Kor 12,12-26).

Római szemmel nézve a tanító egyház feladata elsősorban az, hogy megőrizze a hit folytatatóságát, egységét, az időben és a térben. A Szentszék szolgálatában álló emberek ritkán ajándékozták meg az egyházat meglepő újításokkal. Mikor új tanítás, új elmélet hatol be a Szentszék szerveinek a látókörébe, elsőnek az a kérdés vetődik fel, hogyan egyeztethető ez össze azzal, amit eddig tanított az egyház, és amit másutt tanít az egyház. Természetesen nem volna elég, ha csak ezt a kérdést tennénk fel. De vannak szellemi központok az egyházban, ahol elsősorban a kellő és helyes újításokat szorgalmazzák. A két szempont, a megőrzés és a haladásra való hajlam, a centripetális és a centrifugális erő, ki kell hogy egészítse egymást.

Ma, mikor a társadalom elsősorban a változásban látja az értéknövekvést, Róma szempontja nem népszerű. Mégis, szükség van arra is. A talajba kapaszkodó gyökérzet és az égbe nyúló lombkorona egyaránt fontos a fának.

Boór János

HIVŐ EGYHÁZ — TANÍTÓ EGYHÁZ (A LAIKUS SZEMÉVEL)

1. BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

A „tanító” és „tanuló” Egyház egy és ugyanaz a hívő Egyház

Karl Rahner: Grundkurs des Glaubens, Einführung in den Begriff des Christentums című legújabb könyvében (315. o.) figyelmeztet bennünket arra, hogy az egyházzal szülő tanítás nem tartozik a kereszténység végső igazságának magvához. A központi és sajátos keresztény igazság a megfeszített és feltámasztott Jézus Krisztus, akiben Isten visszavonhatatlan

egységre lépett az emberiséggel. A 19. századbeli individualizmus reakciójaként él még ugyan egyfajta harcos egyháziasság, amely gyakran szembeállította egymással a „tanító” és a „tanuló” egyházat, a püspökök bizonyos feltételek mellett tévedhetetlen testületét, élén a római pápával (amellyel a gyakorlatban az egyes püspökök és plébánosok is egyszerűen azonosították magukat) és a hívő népet. Ez a szemlélet azonban nem alapul teljesen az egyház tévedhetetlen és visszavonhatatlan tanításán, a 2. Vatikáni zsinat pedig egységesebb egyházképet vázolt fel. Az Egyházzól szóló hittani rendelkezés a tanítóhivatal tévedhetetlenségéről az egész hívő Egyház tévedhetetlenségével kapcsolatban beszél (charisma infallibilitatis ipsius Ecclesiae, 25. p.). Az isteni kinyilatkoztatásról szóló hittani rendelkezés a 2. fejezetében leírja, hogy az apostolok (és utódaik) azt adják tovább, amit Krisztustól tanultak, és ez az apostoli hagyomány a hívek elmékedése és tanulmányozása folytán tovább bontakozik. A világiak apostolkodásáról szóló határozat pedig hangsúlyozza, hogy Krisztust testében egy tag sem viselkedhet merőben szenvedőlegesen (2. p.) és a világiak is részesei Krisztus papi, prófétai és királyi hivatalának. Tehát a „tanítók” is mindenkor „tanulók”, és a „tanulók” is hivatottak a „tanításra”. Persze nem pontosan ugyanabban az értelemben, mert a küldetés egységében megmarad mindig a szolgálatok különbözősége. Hiszen hogyan is lehetne az „élő Isten Egyháza, az igazság oszlopa és erős alapja” (1Tim 3,14), ha az Egyház hivatott vezetői nem részesednének az Egyház tévedhetetlenségének a karizmájában, legalábbis amikor az apostoli tanítást kifejezetten és feltétlenül kötelező erővel hirdetik? Ebben a katolikus egyházban manapság és a keresztény egyházak között már régóta annyira vitatott kérdésben sok részlet vár tisztázásra. A jövő tanfejlődésnek kellene megvilágítania nemcsak a hívő egyháznak a tanítóhivatal iránti kötelességeit, hanem a tanítóhivatal kötelességeit is (pl. egyházi és világi szakemberek előzetes konzultálása, hozzájárulásuk valódi méltatása, az eljárás nyilvánossága az egyetemes egyház hitéhez való igazodás érdekében stb.) ún. „rendes” és „rendkívüli” megnyilatkozásaiban. Ha a katolikus egyház az apostoli egyház előtt álló számos jogos fejlődési lehetőség közül egykor szigorú jogi szabályozás és pontos logikai, filozófiai megfogalmazás útját választotta, akkor ezt nyilván az egyházi tanítás egész folyamatára ki kellene terjesztenünk.

Számos példa mutatja, hogy az Egyház kollegiálisabb szemlélete nemcsak a zsinati okmányok papírján van meg, hanem egyre inkább átszövi az életet. Megható volt például, ahogy a német püspökök az NSZK közös szinodusán nyíltan bevallották, mennyit tanultak a papok és világiak szenvedélyes hozzájárulásából, Joseph Ratzinger, a nemrégiben kinevezett müncheni érsek legelső nyilatkozatában a tanulást jelölte meg legfontosabb feladatának. Szinte minden egyházi intézményben és közösségben, amelyet közelebbről ismerek, testvériesebben és kölcsönösen tanulékonyabban dolgoznak össze püspökök, papok és világiak.

A laikus szemével

Laikus vagyok a teológiában, és az Egyházat is — mint tanár és szerkesztő — laikusként szolgálom. Ezt előrebocsátva az olvasó talán valamiféle kritikusi zsinat utáni felszólalást vár tőlem a „világiak nevében” a „papok és püspökök ellen”. Az Egyház bibliai képétől azonban idegen a kihívó tiltakozás hangja, ez inkább illik a hatalomért való küzdelem világába. Az Egyházban a testvér figyelmeztetéséről szóló evangéliumi tanácsnak kellene érvényesülnie (Mt 18,15 sk.). Egyénileg sincs okom sértődött bírálgatásra, mert püspök és pap ismerőseim között az evangéliumi életstílusnak és szolgálatkészségnek annyiféle jó példájával találkoztam. A kihasználatlan lehetőségek és a prédikációk miatt sem akarok itt siránkozni, mert mint tanár tudom, hogy milyen nehéz rendszeresen lekötni hallgatóimat. Ehelyett saját szakterületem, a természettudományok filozófiája és a tudományelmélet alapján szeretnék a címben jelzett témához hozzájárulni.

2. A TUDOMÁNYOS ÉS A KERESZTÉNY KOZOSSÉGEK HASONLÓSÁGAI

Már jól megtanultuk méltányolni az érveket, amelyeket a modern valláskritika a tudomány és a hit ellentétéről kidolgozott. A dialektikus szemlélet szerint persze ellentétekről csak ott beszélhetünk, ahol megegyezések is fennállnak. Másrészt a dolgokat a dialektika szerint igazán csak fejlődésükben és kialakulásukban érthetjük meg, hiszen maga a létezés is mindig fejlődés a mi tapasztalati világunkban. Ezért a tudományt és a hitet történeti fejlődésükben és közösségi vonatkozásaikban fogjuk itt vázlatosan összehasonlítani.

Ha valakinek eleve kételyei lennének az összehasonlítás jogosságát illetően, akkor gondoljon talán a keresztény filozófia hagyományos tételére a létezők analógiájáról és az Egyház bibliai képeire (ekklészia = a nép ünnepi gyülekezete, szövetség, ország, Izrael, nép, jegyes, test, nyáj, szőlőtő, Jeruzsálem, templom, ház, só, lámpás, csíra, kovász, oszlop, alap — vő. az „Egyház” címszóval Xavier Léon-Dufour: „Biblikus Teológiai Szótár”, 245—259).

A tudományelmélet forradalma

A tudományok fejlődéséről szól Thomas S. Kuhn: *The Structure of Scientific Revolutions* című, először 1962-ben megjelent munkája. Ez a legkiválóbb mű erről a témáról! Kuhn elméleti fizikus volt, eredeti szakmájától kissé eltávolodva az egzakttudományok fejlődését kutatja a kaliforniai Berkeley Egyetemen. Műve lényegében a legelfogadottabb és az általa is a legtöbbre értékelt tudományelméletnek, Karl R. Popper „kutatási logikájának” a tudománytörténeti cáfolata. A munka alapjaiban rázta meg a modern tudományelméletet. Erről a témáról, amelyről magyarul tudtommal csak Vekkerdi László írt, rövidesen alaposabb szemle jelenik meg a Mérleg-

ben. Itt most csak a 2. főcímében megfogalmazott speciális szempontot szeretném Kuhn nyomán kidolgozni.

Popper szerint a tudományos fejlődésben a logikai okoskodás és a tapasztalás játssza a főszerepet, csupán új elméletek születésénél bábáskodik az egyéni intuíció és a szellemtörténeti hagyomány. Popper hangsúlyozza, hogy a tudományos elméletek sohasem vezethetők le logikailag a tapasztalatból, mert annál sokkal általánosabbak, tartalmasabbak és pontosabbak. De a tudományos elméleteket alá lehet vetni a tapasztalat próbájának, mert az egyedi tapasztalat segítségével elvben megcáfolhatók.

Kuhn tudománytörténeti esetvizsgálatai szerint — ezekre ebben a rövid tanulmányban sajnos nem térhetünk ki — az egzakt természettudományos elméletek fejlődésében szerényebb szerepe van a racionális-logikai gondolkodásnak és a tapasztalatnak. Döntően belefolyanak azonban az irracionális és szubjektív tényezők, történeti, pszichológiai és társadalmi valóságok. Kuhnnek már a nyelvezete is alátámasztja Vasadi Péternek egyik kitűnő cikkben kifejtett alap gondolatát: „a hitben vannak tudáselemek, a tudásban vannak hitelemek” (Új Ember, 1977. márc. 20). Anélkül, hogy végleg fel akarnánk oldani a tudomány tudományos jellegét, Kuhn nyomán érzékeltetjük „emberibb”, következőképpen keresztényibb vonásait.

Hit és megtérés a tudománytörténetben

Kuhn a tudományok fejlődésében két szakaszt fedezett fel: a hosszabb ideig tartó normális kutatás szakaszát és a viszonylag rövidebb ideig tartó forradalmi változások vagy válságok idejét. A normális — néha szakbarbárnak vagy dogmatikusnak is minősíthető — kutatás bizonyos tudományos eredményeken alapul, amelyek a szakma törvényeit, elméletét, alkalmazásait, eszközeit, hallgatóságos és kifejezett szabályait, megoldandó problémáit tartalmazzák. Ezt nevezi Kuhn paradigmának vagyis mintaképnek, ill. kutatási modellnek. Normális körülmények között a tudósok közössége vakon hisz ebben a paradigmában, és reménykedik problémamegoldó erejében. A normális szakaszban a kutatók nem cáfolnak és dolgoznak ki új elméleteket, hanem a már elfogadott és meg nem kérdőjelezett paradigma alapján igyekeznek a szakterületen felvetődő rejtélyeket megfejteni.

Ha ez egyes esetekben (logikai szempontból már egyetlen egy ellentmondó kísérlet is megcáfolja az elméletet) nem sikerül nekik, akkor nem az elméletet adják fel, hanem pályát kényszerülnek változtatni. De ha aztán egyre többször más jön ki a kutatómunka során, mint aminek ki kellene jönnie — írja Kuhn majdnem szószerint —, akkor a tudósok lassan elvesztik az érvényes paradigmába vetett hitüket. Befejeződik a tudományos kutatás normális szakasza, megkezdődik a rendkívüli és forradalmi szakasz.

A tudósok elkezdnek alternatívákra elmélkedni, a tudományág alapvető és filozófiai kérdéseit vitatják, míg valakinek a fejében megmagyarázhatatlan módon fel nem csillannak az új paradigma körvonalai. Az egymással ver-

sengő paradigmák mérlegelésénél a tudósok állandóan körkörösén, tehát logikailag hibásan érvelnek. Ugyanis az általuk már-már elfogadott paradigmán alapuló kritériumokra hivatkoznak a paradigmák kiválasztásánál. A régi paradigmát közvetlenül nem ellentmondó tapasztalat, hanem új paradigma dönti meg. Az új paradigmához a tudósok nem annyira a megfontolás alapján, hanem viszonylag rövid és osztatlan esemény során pártolnak át, amely hasonlít a gyermekkorunkból jól ismert, optikailag megtévesztő képeknek (az egyik pl. így nézve öregasszonyt, úgy nézve lányt ábrázol) a beállított-ságtól függő látásmódjától. A tudósok gyakran úgy mondják, hogy ilyenkor hályog esett le a szemükről, előtötte őket a fény, bevilágított nekik valami. „Az egyik paradigmától a másik paradigmához való átállás megtérés, amelyet nem lehet kikényszeríteni” (Kuhn I. 151). „Ilyen természetű döntést csak hit alapján lehet hozni” (Kuhn I. 158). Igaz a könyv megjelenése utáni vitákban Kuhn hangsúlyozza, hogy ebben is szerepet játszanak — de sohasem döntő szerepet — a racionális megfontolások (pl. az új paradigma tárgyi megfelelősége, ellentmondásmentessége, általánossága, egyszerűsége, új eredményeket előre megmondó ereje — vö. Kuhn II. 422. sk.).

Az új paradigmák Kuhn szerint általában — szigorúan logikailag nézve — összemérhetetlenek a régivel: más a fogalmi rendszertük és más kérdésekre válaszolnak. Hogy egyáltalán milyen kérdések érdekesek egy tudományágban, azt is az érvényes paradigma szabja meg. Új paradigma elfogadásával a tudósok számára a világ mintegy újra teremődik. (Jól ismert példa a paradigmákra a klasszikus és kvantumfizika paradigmája, a ptolemeuszi és a kopernikuszi csillagászat stb.)

A tudósok mégis haladásról beszélnek: „Forradalmak a két ellenséges tábor egyikének a totális győzelmével. Azt fogja-e mondani ez a közösség, hogy győzelme nem járt haladással? Ez annak a beismerését jelentené, hogy nincs igaza, és az ellenfél birtokolja az igazságot. Legalábbis e közösség számára kell a forradalom eredményének haladást jelentenie. A közösség kivételes helyzetben van, és biztosítani tudja, hogy jövődő tagjai is hasonlóképpen lássák a múltat” (Kuhn I. 166).

Az új paradigma Kuhn szerint a tudósok közösségében úgy győzedelmeskedik, hogy a régi paradigma képviselői vagy megtérnek — vagy még inkább kihalnak. Szívesen idézi Max Planck „tudományos önéletrajzából” a következő megállapítást: „Új tudományos igazság nem úgy szokott érvényesülni, hogy ellenfeleit meggyőzik és azok elismerik, hogy jobb belátásra jutottak, hanem sokkal inkább úgy, hogy az ellenfelek lassan kihalnak, és a felnövekvő nemzedék eleve megbarátkozik az igazsággal” (22).

Tekintsük az Ószövetséget és az Újszövetséget egy-egy paradigmának, vagy az evangéliumot vagy egy hitvallást vagy valamely egyetemes zsinatot vagy akár egy szerzetesi mozgalom reguláját és történeti, pszichológiai, szociológiai hátterét paradigmának, helyettesítsük a tudósok közösségét a hívők gyülekezetével (az egyetemes egyházzal, egyházmegyével, plébániával, szer-

zetesközösséggel, bázisközösséggel, családdal stb.) — és máris szembetűnik az analógia.

Paradigma és közösség

A tudományfejlődés normális szakaszában az érvényes paradigmák és a tudósok közösségei kölcsönösen feltételezik egymást. A fiatalok a paradigma elfogadásával és példákön való gyakorlati elsajátásával (papíron és laborban végrehajtott feladatokkal) lesznek valamilyen tudós közösség tagjaivá. Az Egyház tagjaivá is az érvényes (apostoli) tanítás elfogadásával és cselekedetekkel (közösség, kenyértörés, közös ima — vö. Csel 2,42) válunk. A tudományos közösségeket éppenúgy jellemzi az érvényes paradigmához való ragaszkodás, mint a hagyományhoz ragaszkodó egyházi közösségeket. Az Egyház átfogó paradigmája maga Jézus Krisztus, és ez a mintakép sokkal gazdagabb annál, hogy egyszer s mindenkorra kifejezzük. Paradigmák egész sorával törekszünk megragadni őt, amint a természettudományoknak is a természet megismerésében a paradigmák sorozatára van szüksége.

Nemcsak a tudománytörténetben, hanem az egyháztörténetben is gyakran előfordul, hogy egy-egy ilyen korhoz kötött paradigma elveszti frissességét, problémamegoldó erejét. Így volt ez a 2. Vatikáni zsinat előtti évtizedekben és évszázadokban is, amikor az Egyház nagy gondolkodói és az egyszerű hívek is egyre inkább érezték az Egyházban érvényes paradigma, azaz Jézus-kép elégtelenségét. Ennek a (zsinati) forradalmi szakasznak ma már nyilván a végéhez értünk az egyház legújabbkori történetében. Most a zsinati paradigma gyakorlati kipróbálása és alkalmazása a feladatunk. Tehát újra normális fejlődési szakaszban élünk, ha a tudományfejlődésnek ezt a Kuhn-féle sémáját alkalmazzuk az egyháztörténetre. A keresztény paradigmák nyilván egzisztenciális emberi problémák megoldását ígérnek nekünk, életünknek adnak a halálon is túlmutató értelmet, és kielégítik az üdvösség, azaz egész emberi mivoltunk boldogulása iránti ősi szomjuságunkat. A mi paradigmánk fényénél látjuk, hogy ezek a mély emberi igények és vágyak minden emberben benne rejtőznek, akár tudatosították magukban ezt, akár nem. Hasonlatunkat továbbvive azáltal válunk keresztényekké, hogy megtanuljuk a jézusi paradigmát saját életünk egzisztenciális problémáira válaszképpen alkalmazni. Ha el tudjuk sajátítani ezt a készséget, akkor válunk igazán Krisztushívők. Mivel az alapvető emberi tapasztalatok és a jézusi paradigmába való beletanulás elvben senkitől sem idegen, az egyházi közösség egészében és minden egyes tagjában hivatott ennek a Jézusban való istentapasztalatnak az elmélyítésére. Ebben mindnyájan, püspökök, papok és világiak egyszerre tudósok és tanulók vagyunk.

Kuhn egyik 1969-ben megjelent tanulmányában összehasonlítja a tudományt a művészettel. Itt írja: „Vegső soron mindkettő a nyilvánosság támogatására szorul . . . Mégis csak a művészetnek van nyilvános publikuma, a tudománynak nincsen. Még egy olyan folyóiratot is, mint amilyen a *Scienti-*

fic American, túlnyomórészt tudósok és mérnökök olvasnak. A tudósok maguk a tudomány publikuma, a specialisták számára a publikum még szűkebb, kizárólag a szakterület többi képviselőjéből áll . . . A művészet lényegében másokhoz szóló vállalkozás, úgy és olyan mértékben, ahogy a tudomány nem" (Kuhn II, 451). Úgy gondolom, hogy a művészettel rokon vallásra is érvényes ez a megállapítás. Bármennyire is igényli a vallás az egyéni elmélyedést és meditációt, ugyanúgy megkívánja nemcsak a személyes találkozásokat és a kisebb közösségeket, hanem méginkább a minden ember felé való kitérülést és nyilvánosságot.

A hasonlóság alapja: a tudományos és keresztény közösség ugyanazon abszolút igazság felé tart

Kuhn Darwin fajfejlődési elméletéhez hasonlítja tudományfejlődési elméletét. Kiemeli, hogy az ő tudományelméletében sincs helye a fejlődés „hová” kérdésének, csupán a fejlődés „honnanját” kutathatjuk. Carl Friedrich von Weizsäcker éppen ezen a ponton bírálja Kuhn tudományelméletét (W I, 13. sk.). Ha a kozmikus fejlődés során keletkező formák nincsenek is az előző formákban egyértelműen előre meghatározva (ha egészen egyértelműen meg lennének határozva, akkor már léteznének is!), legalábbis a lehetőség szerint adva vannak, azaz a természeti törvényekkel és a kezdeti állapotokkal logikailag összeférnek. Ugyanígy — mondja von Weizsäcker — a sikeres paradigmáknak is lehetségeseknek kell lenniük az igazságuk, legalábbis közelítő igazságuk értelmében.

Von Weizsäcker tanára, Werner Heisenberg a fizika fejlődését már 1948-ban mint zárt elméletek időben egymást követő sorozatát írta le. Kuhn úgy gondolja, hogy az egymást követő elméletek összemérhetetlenek. Heisenberg ezzel szemben azt állítja, hogy a későbbiek általánosabbak a korábbiaknál, a későbbiek a korábbiakat „határesetként” tartalmazzák, és általában érvényességi területük határait is megvonják. Jó példa erre az összefüggésre a klasszikus és modern fizika viszonya. „Úgy hiszem továbbá, hogy egy általános elmélet több korábbi paradigmát „ex post” igazol, azoknak a paradigmáknak és elméleteknek az eredményeit is, amelyeket kiszorított; ez az, amit kissé homályosan úgy szokás kifejezni, hogy az új elmélet az elődjét határesetként tartalmazza” (W I, 15).

A tudományos paradigmák következtében a természettudományok nemcsak szakosodnak, hanem egyre általánosabbakká és egységesebbé lesznek. Hasonló vonásokat látunk az üdvösségtörténelemben is: a zsidó-keresztény vallás felülmúlja és „határesetként” tartalmazza a többi vallásokat, az Újszövetség az Ószövetséget, a 2. Vatikáni zsinat az elsőt és a trientit (vagy talán az ágostai hitvallást is?) stb. A „hová” kérdés tehát mégsem olyan értelmetlen, mint ahogy Kuhn gondolja. Korszakalkotó munkájának a végén (a második kiadás utószava előtt) fel is teszi a kérdést, hogy miért funkcionál egyáltalán a fejlődési folyamat. „Milyennek kell lennie a természetnek

és az embernek, hogy a tudomány egyáltalán lehetséges legyen? . . . A világnak, amelynek egyik része a tudósok közössége, egészen különös tulajdonságokkal kell rendelkeznie, és erről még most sem tudunk többet, mint kezdetben. Az a probléma, milyennek kell lennie a világnak, hogy az ember megismerhesse . . . olyan ősi kérdés, mint a tudomány, és válasz nélkül marad” — ismeri be Kuhn. De valóban válasz nélkül kell maradnia ennek a kérdésnek? Nem lehetne kimutatni, amint a keresztény transzcendentális filozófia és krisztológia meg is kísérli, hogy a véges és viszonylagos paradigmákon túl a kutató és hívő ember már mindig is úton van az isteni Logosz, azaz az abszolút Igazságnak az emberi „történelemben való kifejezhetősége” (Rahner 297) felé? A bibliai paradigma kifejezetten tanítja, hogy zárandokok vagyunk (2Kor 5,6 sk.; Zsid 13,14), ma még csak tükörben, homályosan látunk (1Kor 13,12), míg meg nem látjuk Istent úgy, amint van (1Jn 3,2). Ebben az egyfelé tartásban, ebben a konvergenciában látom a tudományos és keresztény közösség hasonlóságának az alapját.

3. A TUDOMÁNYOS ÉS KERESZTÉNY PARADIGMÁK LÉNYEGES KÜLÖNBSÉGEI

A jézusi paradigma Isten felülmúlhatatlan megnyilvánulása

A tudományos elméletek, iskolák és közösségek mind Popper, mind pedig Kuhn szerint nagy gondolkodók zseniális meglátásaiból születnek. A kereszténység alapító génusza Jézus Krisztus. Eddig a pontig nagyfokú megegyezésről beszélhetünk a keresztény és tudományos közösség kialakulásában. De rögtön itt megmutatkozik több lényeges eltérés is. Az egyes tudósok nem önmagukról kínálnak elméleteket, hanem valami egyetemesebb tárgyi valóságról. Jézus ezzel szemben önnönmagát állítja elének mintaképül, paradigmául. „Itt meg kell fontolnunk, hogy szavát mint Isten Szavát nem azért tekinthetjük véglegesnek, mert Isten egy pillanatban önkényesen felhagyott a további kijelentéseivel, bár tovább beszélhetett volna (és ezzel a kinyilatkoztatás is befejeződött, bár Isten folytathatná, ha csak akarná); Isten végső Szava az, ami Jézusban jelen van, mert ezen túl nincs mondani-való, mert Isten valóban és egészen szigorúan önmagát mondta nekünk ki Jézusban” (Rahner 274). A kereszténységnek eszerint van — már a történelemben is megjelent — abszolút, felülmúlhatatlan paradigmája, míg a tudománytörténetben ehhez hasonlót nem ismerünk. A tudósok csak a jövőben kereshetik ezt a végső és teljes paradigmájukat. Persze az Istenember és a világ megismerésében újra megegyezéseket látunk a tudományos és a keresztény közösség között. Minden Jézusról szóló, de tőle különböző emberi szó, evangélium, hitvallás, dogma stb., minden későbbi paradigma, minden újabb Jézus-kép, amely nem Őmaga, éppenúgy alá van vetve a teremtményi lét feltételeinek, a végességnek, esetlegességnek, történetiségnek, fejlődőképességnek, mint a tudománytörténet paradigmái. Vajon a tévedésnek is? Ha az egyháztörténet paradigmáit ilyen általánosan fogjuk fel, akkor

az egyháztörténelem tanúsága szerint ezeket is gyakran átszötte a tévedés és a bűn. Ebben az egyháztörténet és a tudománytörténet ugyanolyan emberi vonásokat mutat. Az abszolút jézusi paradigma páratlanságából következik azonban az egyházi közösségnek egyedülálló megmaradása az igazságban, ami újabb lényeges megkülönböztető vonás a tudományos és egyházi közösségek között. Jézus Krisztus megdicsőülése óta csak az egyházi közösségen keresztül lehet jelen kézzelfoghatóan a világban. Ezért Jézus sem lehetne az Isten és ember végleges, az egész világtörténelemre nézve érvényes szövetsége, ha az egyházi közösség véglegesen és teljes egészében hűtlen lehetne abszolút mintaképéhez. Más kérdés, és protestáns testvéreinkkel ez a vitás kérdésünk, hogy az egyházi közösségnek ez az igazsághoz való megígért hűsége miként konkretizálódik magában az egyházi közösségben.

Csak a jézusi paradigmának van szüksége tanúkra

Carl Friedrich von Weizsäcker írja Galileiről, hogy azért nem lett mártír, azaz tanú, mert jó katolikusként és jó tudósként tudta, hogy csak a jézusi igazság igényli a tanúságot, a tudománynak nincsen szüksége vértanúkra (W II. 112). Ez további lényeges különbség a tudományos és keresztény paradigmák között. Miért van ez így? A tudományos paradigmák lényegében azt szabják meg, hogy miként kell feltennünk a természetnek a kérdéseket, hogy a paradigma szerint választ kapjunk rájuk. A tudós újra és újra kérdéseket tesz fel, és a természet — ha a paradigma eléggé igaz — a paradigma szerint válaszol. Úgy mondjuk, hogy a tudományok eredményei mindenkor és mindenhol elvben „reprodukálhatók”, és ezért elvben mindenki által közvetlenül „ellenőrizhetők”. Az üdvösségtörténetben ebből a szempontból egészen más a helyzet: Jézusban, az üdvösségtörténetnek ebben a páratlan és megismételhetetlen eseményében mondott igent egymásnak Isten és ember. Egyedi, történelmi eseményekről, mint a bíróság előtt vagy a történet-tudományban történik, csak tanúskodni lehet, és igazságát csak a tanúsággal lehet hirdetni. Jézus tanúsága Isten jóságáról és emberszeretetéről (Tit 3,4) szintén csak az Egyház, tehát a mi tanúságunkkal lehet kézzelfoghatóan jelen a világban. De ebben a keresztény tanúságban sem valamilyen pusztán távoli eseményről vallunk hitet, amelyről semminemű tapasztalatunk sem volna. A keresztény paradigma begyakorlásával nap-nap után megtapasztalhatjuk önmagunkban, hogy Istennek Jézusban adott válasza felelet a benünk élő kérdésekre is. A jézusi paradigma csak akkor marad az idők végézetéig érvényes, ha erről a Jézus-élményről is tanúskodunk. Amint a tudományos közösség és tudomány csak a mi kutatómunkánkkal fejlődhet tovább, ugyanúgy keresztény közösség és hit is csak a mi szolgálatunkkal folytatódhat és bontakozhat ki.

Szakirodalom

HEISENBERG, Werner: Schritte über Grenzen. Gesammelte Reden und Aufsätze. München, 1971. Főleg a 87—94. l. KUHN, Thomas S. Kuhn: Die Entstehung der Neuen Studien zur Wissenschaftsgeschichte. Lorenz KRÜGER kiadásában és Hermann VETTER

fordításában. Frankfurt a. M., 1977. (Kuhn II) KUHN: The Structure of Scientific Re-
volutions. Chicago/London, 1970². (Kuhn I) LÉON-DUFOUR, Xavier: Bibliķus Teol6giail
Sz6t6r. R6ma, 1974. PLANCK, Max: Wissenschaftliche Selbstbiographie. Leipzig, 1948.
POPPER, Karl R.: Logik der Forschung. T6bingen, 1969³. RAHNER, Karl: Grundkurs
des Glaubens. Einf6hrung in den Begriff des Christentums, Freiburg/Basel/Wien,
1976⁴. WEIZSACKER, Carl Friedrich von: Die philosophische Interpretation der mo-
dernern Physik. Leipzig, 1972. (= W I) WEIZSACKER: Die Tragweite der Wissen-
schaft. I. Sch6pfung und Weltentstehung. Die Geschichte zweier Begriffe. Stuttgart,
1966 (= W II).

Franz Dander

EGYH6ZI TANIT6HIVATAL 6S TEOL6GIA

Az ut6bbi 6vek bels6 egyh6zi vit6i mindig 6jb6l r6ir6ny6tott6k a figyel-
met a teol6gusoknak az egyh6zi tanit6hivatalhoz val6 viszony6ra, nem egy-
szer sok indulatot 6s keser6s6get v6lta ki. 1976. j6n. 6-i t6teleivel a nemzet-
k6zi teol6giai bizotts6g is 6ll6st foglalt ebben a k6rd6sben. (Komment6rral
egy6tt megjelent latinul a „Gregorianum” foly6irat 1976. 6vi 3. sz6m6ban.)
E megnyilatkoz6s alapgondolatait adjuk a k6vetkez6kben szabadon vissza.

Krisztus minden megkereszteltet r6szes6t saját k6ldet6s6ben, az 6dv6ss6g
6zenet6nek hirdet6s6ben, tov6bbad6s6ban. Mindenki a maga m6dj6n oszto-
zik ebben (Lumen Gentium 12,35). De egyh6z6n bel6l egyes kereszt6nyeket
k6l6nlegesen megb6z 6s felhatalmaz, hogy a kinyilatkoztatott, minden em-
berre n6zve k6telez6 igazs6got, teh6t a kereszt6ny hitet csorb6tlanul 6s
hamis6tlanul meg6rizz6k, megv6dj6k, tov6bbadj6k, hitelesen magy6r6zz6k,
t6ves tan6t6sokt6l elhat6r6lj6k. Az „autentikus”, Krisztus nev6ben gyakorolt,
minden hív6t k6telez6 hitmagy6r6zatnak ez a feladata nem illet meg k6l6nb-
s6g n6lk6l minden hív6t, 6sszess6g6ket sem, a teol6gust sem, hanem a
p6sp6ki koll6giumot, egys6gben fej6vel, P6ternek a prim6tusban val6 ut6d6-
val. Ez a koll6gium az egyh6zi tanit6hivatal hordoz6ja (LG 12,18,24,25; Dei
Verbum 7,10).

A katolikus teol6gia: hittudom6ny. Vagyis a teol6gus feladata, hogy a
katolikus hitet (fides, „quae” creditur), a tartalm6b6l foly6 alkalmaz6sokkal
6s k6vetkezm6nyekkel egy6tt, a neki megfelel6 tudom6nyos m6dszerekkel
alaposabban 6tkutassa, megvil6g6tsa, 6s az eredm6nyeket rendszerbe foglal-
va el6nk 6ll6tsa. Ezt a munk6j6t szem6lyes 6s 6szinte hit6nek (fides, „qua”
creditur) kell 6ltetnie 6s 6thatnia, 6gy vesz r6szt a hív6k k6z6ss6g6nek, az
Egyh6znak 6let6ben. Egyh6zi k6ldet6s (missio canonica) alapj6n mint tanit6
is tev6kenykedhetik. Minthogy a teol6gia Isten szav6hoz, az Egyh6z hit6hez
van k6tve, az6rt l6nyege szerint az egyh6zi 6let egyik megnyilv6n6l6sa, 6s
a teol6gus Isten n6p6nek szolg6lat6ban 6ll (DV 24; Gravissimum Educationis
11; Optatum Totius 16).

Az egyházi tanítóhivatalnak és a katolikus teológiának sok közös vonása van, de világos különbségek is vannak közöttük. Nézzük először a közöset, azután a megkülönböztetőt.

I. Közös vonások

1. Közös mindkettejük feladata: a keresztyény tanítás előadásával és védelmezésével szolgálni Isten népének, az Egyháznak, s ezzel egyúttal az egész emberiség üdvösségének.

2. Közös bizonyos kötöttségeik:

a) Köti mind a kettőt Isten szava. Hiszen az egyházi tanítóhivatal sincs fölötte Isten szavának, „hanem szolgál neki . . . isteni parancs alapján, a Szentlélek vezetésével áhítatosan hallgatja, szentül őrzi, hűségesen kifejti” (DV 10). Mint már láttuk, ugyanez áll a hittudományra is (DV 24). Azért mind a kettőt köti Isten népe összességének „természetfölötti hitérzéke” is, mert „a hívők összessége . . . nem tévedhet a hitben” (LG 12). És így mind a kettő rá van utalva a hagyomány dokumentumaira is, amelyekben a századok során át megnyilvánult Isten népének közös hite.

b) Mind a kettő köteles ügyelni tevékenységében az Egyház lelkipásztori, missziós feladatára is. Ez alól a felelősség alól a teológus sem vonhatja ki magát, mondjuk munkájának tudományos jellegére hivatkozva. Annál is kevésbé, mert ma a modern tömegtájékoztatási eszközök a legrövidebb időn belül széles körökben szétszórják a tudományos kérdések hírét is. A teológia egyházi életmegnyilvánulás, tehát a maga módján végső soron neki is mindig lelkipásztori, missziós irányúnak kell lennie. Ezért kell a teológusoknak vigyázni, hogy ne úgy hozzanak nyilvánosságra nehéz, még tisztázatlan kérdéseket, újszerű megoldási kísérleteket, hogy az a hívők széles körét megzavarja, elbizonytalanítsa, mert nincsenek rá szellemileg fölkészülve. Pozitív értelemben a teológus mindig az egyházi hithirdetés szolgálatának fogja fel munkáját, és eszerint fog eljárni a témák fontosság szerinti kiválasztásában (vö. Gaudium et Spes 62).

3. Közös vonás mindkettőnél, bár más-más módon, a kollegialitás, az összeműködés közösségi jellege a püspöki kollégiumban, ill. a teológusok között, bár amellet megmarad mindegyikük teljes személyes felelőssége. A teológus is tartozik tudomást venni kartársai munkájának eredményéről, felfogásukról. Ez nem csupán tudományos módszertani követelmény, hanem az Egyházban és az Egyház érdekében végzett termékeny szolgálat is megköveteli. Minden egyes teológusnak — ítéelő és áttekinthető képességének határain belül — fel kell mérnie a problémának manapság áttekinthetetlen tömegét. A teológiai közlemények kiegyensúlyozottsága és utólagos bosszúságok elkerülése érdekében ajánlatos lenne, hogy ha egy teológus újszerű megoldási kísérletet akar közzétenni, először beszélje meg valamelyik kartársával. Talán értékes útmutatásokat, javításra szolgáló indítványokat kaphat tőle. Az ilyen együttműködés teljesen összefér a teológiai vélemények

és iskolák pluralizmusával. A pluralizmus megengedhető, és — amennyiben mindenestül megőrzi a hit egységét és az egyházi tanítóhivatalhoz való hűséget — pozitív hatású lehet, mert a problémák alaposabb kutatására ösztönöz, és helyesbíti az egyoldalúságokat. De ha a teológus kutatásában, tanításában eltávolodik a közösségtől, abban a veszélyben forog, hogy elszigetelődik, és munkája, amelyet a hívőkért végez, nem lesz igazán üdvösségükre.

II. Különbségek

1. Az egyházi tanítóhivatal és a teológia különbözik egymástól leg-sajátosabb szerepében. Az elsőnek a dolga a katolikus hit- és erkölcsstan egységének és sértetlenségének hivatalos, tekintélyi védelme, kötelező erejű döntésekkel. Ezzel jár Isten szavának hiteles, kötelező magyarázata, a hitet veszélyeztető vélemények elítélése, különösen időszerű válásos témák pozitív előterjesztése, rámutatva a kinyilatkoztatott igazságok összességével való összefüggésükre. A teológia sajátos feladata viszont bizonyos értelemben a tanítóhivatal és Isten népe közötti kölcsönös közvetítés. Egyfelől segítséget nyújt a magisztérium igazsághirdetésének azzal, hogy minden nagy szociális-kulturális térségben az új kérdésközpontokra megfelelő fejtetgeti a keresztény tanítást, miközben figyelembe veszi a természettudományok, a filozófia és a történettudomány újabb, biztos eredményeit. Különösen rászorul a tanítóhivatal a teológusok segítségére, hogy világosan megkülönböztethesse, mi van meg valóban a keresztény nép hitében és mi csak látszólag. Másfelől a teológus dolga az, hogy a mindenkori hívőknek hozzáférhetőbbé, könnyebben érthetővé tegye az egyházi tanítóhivatal kijelentéseit és útmutatásait, értelmükhöz hűen, de az illető nép gondolkodásmódja és kifejezési formái szerint lefordítsa őket, és így elejét vegye félreértésüknek.

2. Tanítóhivatal és teológusok lényegesen különböznek tekintélyük jellegében. A tanítóhivatal tekintélye „küldetéses”, Krisztus tekintélyében való részvétel, teljhatalom, amelyet a püspöki kollégiumba való szentségi beiktatás ad tovább. Persze kívánatos, hogy ezzel a „formai”, karizmatikus és jogi tekintéllyel egyesüljön a hivatal viselőinek személyes tekintélye is: mély vallásosság feladatuk betöltésében, továbbá tudományos jártasság, amit tanulmányokkal vagy teológus szakemberekkel való tanácskozással sajátítottak el. — A teológus tekintélyét megbízhatósága adja tudományos képesítése alapján. Ez azonban nem pusztán értelmi, profán-tudományos jellegű, hanem valóban egyházi. Hiszen a teológus a hittudomány művelője, amelynek hazája az egyházi közösség. Még inkább áll ez, ha tekintélyét *missio canonica*, a tanításra adott egyházi megbízatás erősíti meg.

3. Bármennyire is egy és ugyanazon Egyház szolgálatában állnak a tanítóhivatal és a teológusok, mégis más és más az Egyházhoz való viszonyuk is. A tanítóhivatal az Egyház egyik lényeges intézményes eleme. A teológusok kutatásukban és tanaikban kötve vannak Isten szavá-

hoz, következésképpen az Egyházhoz is (vö. fentebb 1/2). Amennyiben csak kutatásról, nem nyilvános tanításról van szó, minden olyan megkeresztelt művelheti a hittudományt, aki igazán az Egyházban és az Egyházzal együtt él és a megfelelő tudományos hozzáértéssel rendelkezik. Az indításokat ehhez az Egyházban munkálkodó Szentlélektől, a szentségekből, Isten igéjének hallásából, a szeretet közösségéből kapja.

4. Tanítóhivatal és teológusok sajátos szabadságuk és ezzel összefüggő kritikus szerepük tekintetében is különböznek. Magától értetődik, hogy az egyházi tanítóhivatalnak működésében lényegileg szabadnak kell lennie, — sohasem feledve, hogy köti Isten szava. Ez a szabadság azonban nagy felelősséggel jár. Ezért gyakran nehéz — de elengedhetetlen — úgy élni vele, hogy egyes teológusok vagy más meggyőződésűek szemében ne lássék önkénynek. Nem ritkán korunk demokratikus érzülete is közös ellenszegülést kelt, ha a tanítóhivatal rendszabályokat hoz a hit védelmére. — A teológus tudományos felelőssége is megkívánja a kutatás és a tanítás szabadságát. Ennek azonban mindig megvan a természetes határa a keresztény igazsághoz — és ezzel együtt a tanítóhivatal kötelező erejű döntéseihez — való kötöttségében. Vannak teológusok, akik túlzottan hangsúlyozzák a tudomány szabadságát a tanítóhivatal iránti figyelem és készséges engedelmesség kárára. A teológia feladatával és szabadságával velem jár bizonyos kritikus szerep is az egyházi élet emberi, korhoz kötött és ezért változó elemeivel szemben (pl. az istentisztelet vagy az igehirdetés módja). — Mind a tanítóhivatalnak, mind a teológiának kölcsönösen tisztelnie kell egymás szabadságát, és nem szabad megfélemlenie ezzel együtt járó komoly felelősségéről. A kölcsönös szabadság kölcsönös megőrzése néha igen nehéz lehet. Mert a két szabadság között bizonyos feszültség jön létre. De ez semmiképpen sem ellenségeskedést vagy valódi ellentétet jelent, hanem állandó ösztönző, hogy mindig újra keressék a helyes kiegyenlítődést. Persze itt a földön aligha várhatunk teljes, minden zavaró mozzanat nélküli összhangot.

III. A teológia és tanítóhivatal termékeny viszonyát a helyesen értelmezett dialógus alakítja ki. Ezt a szót nem szabad felületesen érteni, mintha két teljesen egyenrangú fél bizonytalan, végeérhetetlen eszmecseréje lenne. Esetünkben a párbeszéd nem pótolhatja a döntés feladatát, amely a hit és erkölcs kérdéseiben végül is a tanítóhivatalt illeti. Nem akadályozhatja meg, nem késleltetheti helytelenül a keresztény igazság megvédésére szükséges és esedékes döntéseket.

1. A tanítóhivatal és teológusok közötti párbeszéd alapja és „sine qua non” feltétele: őszinte szolidaritásuk az Egyház hitében, az Egyház javának szolgálatában. At kell hatnia az igazságot kimondó bátorságnak, de az igazság meghallására való készségnek is. Ha ez megvan, akkor a tanítóhivatal ezen az úton alaposabban, árnyaltabban megértheti a hitet, a teo-

lógia tudományos eredményei pedig nagyobb biztonságot nyernek. Sajnos manapság nem ritkán elhanyagolják a termékeny dialógusnak ezt az alapját. Magától értetődik, hogy el kell utasítani minden olyan kísérletet, amely többé vagy kevésbé ki akarja kapcsolni a tanítóhivatal szerepét, és azt követeli, hogy csakis a teológusok legyenek illetékesek a keresztény hit és erkölcsi rend kérdéseiben.

2. A tanítóhivatal és a teológusok dialógusának mezeje igen tág. De megvan a határa: ott, ahol a hitigazságokba ütközik. A párbeszéd sokféle veszélynek is ki van téve. Például hajótörést szenved ott, ahol csak egy meghatározott nézet keresztülvitelének eszközül használják, ahol igazságtalan nyomást gyakorolnak. Különösen sérti szabályait, ha idő előtt elhagyva az érvelés síkját a kényszer, a fenyegetés, a szankciók eszközéhez nyúlnak. Az is, ha a teológus és tanítóhivatal közti vita (az Egyházon belül vagy azon kívül) a dologban nem eléggé jártos nyilvánosság előtt folyik, és így a dialógus légkörét szétrombolja a kívülről eredő nyomás, taktikai számítások stb. (pl. a tömegtájékoztatási eszközök részéről).

3. Összeütközés esetén először tanácsos, hogy az illetékes egyházi tekintély fokozatos, hajlékonyan megválogatott eszközökkel lásson az eset földerítéséhez, tehát merítsen ki minden rendes lehetőséget a kétes vélemény tisztázására (pl. személyes beszélgetés, bizonyos kérdések írásos megválaszolása). Ha így sem lehet igazi egyetértésre jutni, akkor a tanítóhivatal megteszi az utolsó lépést: Különböző iskolákhoz tartozó teológusok megkérdezése után egyértelműen védelmébe kell vennie a veszélyeztetett igazságot, a keresztény nép hitét.

A „eretnekség” tényét — a teológiai hermeneutika minden szabályának megtartásával és a bizonyosság különböző teológiai fokának figyelembe vételével — csak akkor lehet végleg megállapítani, ha a vád alá eső teológus „pertinacia”-t, makacsságot, tudatos ellenkezést tanúsított, ha végképp ellentmond a hitigazságnak. Hisz ezzel ő maga szakít meg minden értelmes dialógust.

Sok kínos konfliktust ki lehetne kerülni, ha a teológiai kéziratokat közzétételük előtt előterjesztené a szerző a helyi ordináriusnak, aki lelkiismeretes, hozzáértő véleményeztetés után jóváhagyja őket. Melegen ajánlja ezt a hittani kongregáció „De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros” c. dekretuma (1975. márc. 19, AAS 67/1975/281-284).

Mindenképpen el kellene kerülni a vetélkedés látszatát az egyházi hivatal elsőbbsége és a tudomány elsőbbsége között. Esetünkben csak egyetlen elsőbbség van: a kinyilatkoztatott igazság primátusa. A tanítóhivatalnak is, a teológusoknak is ezt kell a maguk módján szolgálniuk.

AZ ÖKUMENIZMUS MINT VILÁGMOZGALOM

A katolikus egyház a II. Vatikáni Zsinaton váratlanul „ökumenikus egyházként” mutatkozott be. A nemkatolikus közösségekkel a Zsinat előtt jóformán semmi hivatalos kapcsolatot sem tartott fenn. Az egység útját nálunk régebben a „megtérés”, majd kb. az 1920-as évektől kezdve az udvariasabbnak hangzó „visszatérés” szó jelezte, a mai „dialógus” és „közös útkeresés” kifejezések helyett. Az ökumenikus mozgalom viszont, amelybe a nagy protestáns egyházak, és ma már a keleti egyházak is tartoznak, fél évszázad óta nélkülözte a világkereszténység közel 60%-át jelentő katolikus közösség jelenlétét. Ez a távolmaradásunk lélektanilag természetesen magával hozta sokaknál a katolikus egyházzal szemben érzett ellenszenvet, elfogultságot, polémiát. Ebben a dialógusra éppenséggel nem kedvező légkörben került sor a Zsinatra, amelyen a katolikus egyházon belül is, szinte a Szentlélek viharával, megindult az ökumenikus „ajtónyitás”. Ezt eddig csak bátor egyéni kezdeményezők sürgették, nem egyszer megnemértéssel küszködve. Sokak számára maga az „ökumenikus” szó is ismeretlen volt, legalábbis abban az összefüggésben, hogyan ma használják. A protestáns egyházaknál is csak a század eleje óta lett közsímet egyházi műszóvá.

Az eredeti görög szó két elemből tevődik össze: „oikosz” = ház; „menein” = maradni. Ökumenikosz eszerint olyasmi, mint „háztáji”. Később azonban, már az első keresztény századokban, olyan értelmet nyert, hogy „egyetemes”, az egész világra kiterjedő. A földkeresség ugyanis az emberiség házatája. Így értelemben vették fel a konstantinápolyi pátriárkák az „ökumenikus pátriárka” címet, azt jelezve ezzel, hogy tekintélyük az egész keresztény világra kiterjed. Amikor századunk elején a nemkatolikus keresztény egyházak, egyelőre még csak tapogatózva, a közös megértés útját kezdték keresni, mozgalmukat „ökumenikus mozgalomnak”, „ökumenizmusnak” nevezték el. Jelentése eszerint ez: minden olyan magatartás és tevékenység, amely a keresztény egyházak közeledését elősegíti. Legújabbban, az ó- és újszövetségi kinyilatkoztatás egysége alapján, a keresztény-zsidó dialógust is ökumenizmusként említik. Viszont nem használják a szót pogány vallásokkal vagy a nemhívókkal folytatott párbeszédre.

Amint mondtuk, a nagy protestáns egyházak (beleértve az anglikán egyházakat is!) a 20. század elején ébredtek a baráti együttműködés szükségének tudatára. „Szükségen” nemcsak gyakorlati hasznot értünk, de annak a krisztusi szónak szükségszerű folyományát is, „hogy mindnyájan egyek legyünk” (Jn 17,20-21). Az ilyen nagy szellemi áramlatok azonban sohasem „az égből pottyannak”. Történeti eredőiket kell kutatnunk, az ellentétes eszméket is meg kell ismernünk, hogy az új mozgalmat megérthessük, és történelmi jelentkezését a nagy világeseményekhez hozzákapcsolhassuk.

A keresztény egyházak helye a mai világban

Kívül esik e tanulmány keretein, hogy a nemkatolikus keresztény közösségek eredetéről, belső fejlődéséről tárgyaljunk. Konrad Algermissen híres, sok

kiadást megért életműve, a hatalmas „Konfessionskunde” (Paderborn, 1969) közel ezer oldalon sokszáz keresztény népegyház, szabadegyház és szekta felsorolását nyújtja, lexikális tömörséggel. Itt csupán az imént említett szavak némi tisztázását látjuk szükségesnek, — éppen ökumenikus szempontból.

Népegyházak nevezük azokat a nagy keresztény közösségeket, amelyek elvileg senkitől sem akarják megtagadni az üdvösséget, elvben egyetemesek, és szeretnék, ha az egész emberiség az ő útjukon jutna el Krisztushoz. — Szabadegyházaknak nevezük azokat a népegyházakból kiszakadt közösségeket, amelyek elvileg szintén egyetemesek, csupán azért szakadtak ki valamely népegyházból, mert annak megkövesült intézményeit, szokásait, hagyományait gátlónak érezték a keresztény lelkiiségre; vagy pedig szabadok akartak lenni minden állami függőségtől, ami a népegyházakat a történelem során mindenütt jellemezte. A „szabad”-egyház elnevezés épp innen származik: valláspolitikai függetlenséget kerestek. Elsősorban az anglikán egyházon belül létesültek ilyen szabadegyházak, amelyek elvetették az angol királyok egyházfői jogát, és egyben lemondtak saját egyházuk minden előjogáról. — Szektáknak nevezük azokat a közösségeket, amelyek többnyire még hisznek ugyan Jézus Krisztusban, az Isten Fiában és Megváltónkban, de elvileg sem töreksenek egyetemesiségre, sőt ellenkezőleg: föltételezik, hogy Isten csak a hozzájuk tartozó kevés „kiválasztottat” üdvözíti, mindenki más elvész. Tanításuk többnyire egy-egy keresztény részigazság túlhangsúlyozása, ami együttjár a nézeteikkel ellentétes keresztény igazságok elutasításával, és a dialógustól való merev elzárkózással. Tagjaikat többnyire fanatikus, sőt nem egyszer agresszív térítési buzgóság, egymásért hihetetlen áldozatkészség, és csaknem kivétel nélkül közeli világév-várás jellemzi, szüntelenül módosított határidővel.

Az említett hármas felsorolás világosnak tűnik, a gyakorlatban azonban éppen-séggel nem az. A történelem során ismételten megesett már, hogy valamely szabadegyház ismét népegyházzá fejlődött, — máskor viszont szektákra hullott szét. Ma népegyháznak nevezhetjük a rk. egyházon kívül az ortodoxokat, valamint a Rómától már sokkal régebben elszakadt keletieket, mint a nesztorianusok, szír-jakobiták, örmények, koptok, abesszin monofiziták. Népegyházak az anglikánok, luteránusok, reformátusok, unitáriusok, presbiterianusok, a „délindiai egyház”. Legismertebb szabadegyház a baptistáké (sokféle ágával!), a metodisták, kongregacionalisták, a hivatalos protestáns egyházakból kiszakadt számos részegyház. Eredetét tekintve ide lehetne sorolni az ókatolikus egyházat is. Az ökumenikus mozgalmat illetően itt mindjárt előre bocsáthatjuk: a népegyházak mind, a szabadegyházak is legnagyobb részükben résztvesznek e mozgalomban. Ezzel szemben a szekták zöme elzárkózik az ökumenikus gondolkodás elől. Kivételek természetesen vannak.

Statistikailag, egészen elnagyolva azt lehet mondani, hogy a 3.8 milliárd főnyi emberiség 30%-a keresztény, kb. ilyen megosztásban: katolikus 700 millió, keleti talán 200 millió, protestáns 300 millió. A világ összlakosságához képest a kereszténység lassú csökkenést mutat. A visszaesést nem a hit megfogyatkozása okozza, hanem a nemkeresztény népek gyorsabb szaporodási aránya. Amikor ma egyre inkább felismerjük a személyes elkötelezettségen alapuló kereszténység szükségességét és a tömegkereszténység korának letűntét, az arányszám csökkenése nem csüggeszthet el. Inkább arra ösztönöz, hogy akik megmaradnak, valóban ismerjék és szeressék hitüket. De ha ismerik és szeretik, méltán fölvetik a kérdést: meddig még a kereszténység szerencsétlen megosztása? Az egy mennyei Atya gyermekei miért nem lehetnek teljesen testvérekké? Mi áll az egység útjában? Egyre inkább úgy látszik, hogy elsősorban nem is annyira hitbéli kérdések, hanem a történelem, — azaz: a külön-külön utakon haladt belső fejlődés, az évszázadok

során kialakult intézmények, hagyományok, szokások, lelkiéleti irányzatok, nem utolsó sorban pedig a más-más teológiai szakkifejezések (terminológia) nehezítik meg a közeledést. Ez a tény talán sehol sem jutott oly élesen kifejezésre, mint abban a közös közleményben, amelyet 1973 májusában a pápa és a monofizita koptok pátriárkája (III. Shenuda) megbeszélései után adtak ki. Kijelentik, hogy a két testvéregyház krisztológiai tanításában nincs eltérés; különbség csupán a kifejezésekben (szóhasználatban) van. Egyébként már XII. Pius a kalcedoni egyetemes zsinat másfél ezredes évfordulóján, 1951-ben kiadott „Sempiternus Rex” enciklikájában is elismerte, hogy az egykori katolikus-monofizita ellentétek az akkor még nem teljesen kikristályosodott és ezért kölcsönösen félreértett terminológiából eredtek. Másfél évezredes különélés után tehát íme kiderül, hogy a 451-es kalcedoni egyetemes Zsinat csupán a nem eléggé tisztázott terminológia miatt vágta le a keresztény Egyház egyik virágzó ágát! Az ökumenizmust tehát csak a történeti háttér fölfedésével érthetjük meg.

A katolikus és protestáns egyházak együttélésének első korszaka: a 17. század közepéig

A protestáns egyházak belső fejlődését nehéz a katolikus egyháztól teljesen függetlenül tárgyalni. A 15 évszázados közös múlt sokkal mélyebbre eresztette gyökereit, semhogy ne befolyásolta volna ezt a fejlődést.

A protestantizmus kezdetét hivatalosan az 1517-es évre szokták tenni, amikor Luther döntően szakított Rómával. De az ilyen látványos gesztusoknak mindig mély eredők vannak, máskülönben nem lett volna világviszhangjuk. Talán sohasem lett volna reformáció, ha a katolikus egyház önmagát reformálta volna meg a 16. sz. elején.

A protestantizmussal kapcsolatban három nagy korszakot különböztethetünk meg. Az első a harcok és polémiák kora, amelyet kb. a 30 éves háború végéig (1648) számíthatunk. E korszaknak jeligeje: „Fegyverrel az igazságért!” Eredménye pedig: gyűlölködés, máig is élő ellenzenv, vér és pusztulás... Van tehát ok a kölcsönös bűnbánatra. Erre figyelmeztettek VI. Pál pápa bocsánatkérő szavai 1963-ban, a második zsinati ülészak megnyitásakor. Ennek a polemikus kornak nagy katolikus védelmi felsorakozása volt a trienti egyetemes zsinat (1545—1563). Pozitív érdemeit senki sem tagadhatja. Egyházfegyelmi téren új, lelki korszakot indított el, és színvonalasabbá tette a papképzést. Hitbeli téren számos vitatott kérdést eldöntött. Negatív jellegzetessége a polemikus szellem. Mai kifejezéssel így lehetne mondani: nem azt kereste, ami összeköt, hanem azt, ami elválaszt. Nem kereste többé a baráti dialógus útját. Másik feltűnő jellegzetessége Trientnek: görcsös félelem a további széthullástól. Ezért mindent igyekezett uniformizálni, és jogi szabályokba szorítani.

Ugyanezt a kort protestáns egyházakban a harcok és polémiák jellemzik: főleg a katolikusokkal szemben, de egymás között is. Tragikus politikai követ-

kezménye volt a harmincéves háború, amelynek során Németország 18 millió lakosa 4 millióra apadt le. A szétszórt családokat, a gyermekeiket gyászoló szülőket és a szülők nélkül maradt árvákat a nagy történelem számon sem tartja. Szörnyűséges emberi tragédiák „az igazság nevében”. Katolikus és protestáns részről egyaránt.

Az együttélés második korszaka: a 19. sz. közepéig

Az európai egyházak életének következő korszaka mintegy két évszázadon át tartott. Legfőbb jellemzője: mindegyik egyház éli a saját életét. Semmi igényét sem érzik annak, hogy „egyek legyenek”. Voltak ugyan az ökumenikus gondolatnak ma is meglepően modernnek tűnő előfutárai, mint pl. a holland államférfi Hugo Grotius, a francia Bossuet meaux-i püspök, Spinola Wiener-Neustadt-i püspök, Molanus evangélikus teológiai tanár, főleg pedig a fizikából is jól ismert tudós és sokoldalú diplomata: Leibniz († 1716). Szavuk azonban akkor még pusztába kiáltott szó maradt; saját egyházaikban sem keltettek visszhangot.

A szószékeken és az egyre növekvő könyvkiadásban (csupán 1641 — 1662 között 23 000 vallási kiadványt tartanak számon!) heves polémiák dúlnak, — de a polemizáló szónokok és írók szava már csak alig-alig jut el a másik táborba: ott senkit sem érdekel. Talán nem túlzás azt mondani, hogy ebben a korban a protestáns egyházak egymás közti legfőbb összekötő kapcsolata maga a „protestálás”, vagyis a katolikus egyházzal szembeni ellenszenv. A bibliamagyarázat mind katolikus, mind protestáns részen tudománytalan. Katolikus részen a Galilei-per után e tekintetben nem sok jót lehetett várni. Protestáns oldalon feltétlen érdem a bibliakiadások széleskörű terjesztése. Ugyanakkor viszont a „Sola Scriptura” elve a szabad bibliamagyarázattal egybekötve, egyházi tanító tekintély híján elindítja a benső bomlási folyamatot, a szekták képződését. Orvendetes jel viszont, hogy a polémiák mellett, az 1700-as évektől kezdve, új irányzat is jelentkezik, mely bensőséges keresztény lelkesítést sürget. Ez az irány a „pietizmus”, amely tagadhatatlanul kihatott a katolikus egyházra is. Eredői még a 17. századra nyúlnak vissza. Magát a nevet Jean de Labadie genfi protestáns pásztor „Manuel de piété” könyvének címéből eredeztetik. Labadie-nak a genfi reformatori inkvizíció elől Hollandiába kellett menekülnie: ott terjesztette tanait. Követte irányzatát Filipp Spener frankfurti református lelkész, aki 1675-ben kiadott „Pia desideria” (Jámbor óhajok) c. művében valódi ökumenikus hangot üt meg: polémiák helyett inkább az evangéliumot hirdessük; a hitet ne csak valljuk, de éljük is; a más hiten levők iránt tanúsítsunk szelídséget és szeretetet. A pietizmus a keresztény élet középpontjába helyezte az Úrvacsorát, liturgiát, sürgette a szív kereszténységét, és ami főleg új színt adott a mozgalomnak: elkezdte missziók alapítását. Akkoriban a missziós gondolatot még nem a népek testvérisége vezette (a katolikusoknál sem!), hanem a szegény, testileg-lelkileg rászoruló pogányok megmentése. Érdekes, hogy

az ún. „Herrnhuti közösség” (Zinzendorf alapítása) a 18. század közepén már 28 missziós területre küldött hithirdetőket. A 18. sz. végén baptista és metodista szabadegyházak alapítanak missziókat. A protestáns népegyházak csak az ő lökésükre és a katolikus egyház missziós újjáéledése láttán kezdik meg a missziós munkát a 19. sz. során.

A pietizmus Angliában a John Wesley nevéhez fűződő „metodizmusban” éledt fel. A metodisták elvetették a hivatalos anglikán egyház-szervezetet (ezért szabadegyház), de megkivánták tagjaik benső vallásosságát, a felebaráti szeretetet, beteglátogatást, szegénygondozást. „Szabályos” (metodikus) életrendet kívántak tagjaiktól: innen származik nevük, amely kezdetben gúnynev volt. A metodizmus főleg az Egyesült Államokban talált jó talajra. A katolikus egyházzal kezdetben mereven álltak szemben, és szinte a pogánysággal azonosították. Idővel e polemikus szembenállásuk feloldódott.

Az egyházi történetírás az 1800-as évek kezdetét mélypontként jelzi mind a katolikus, mind a protestáns egyházak életében. A népegyházak legfőbb igyekezete a „status quo” fenntartása, egyházaik jogainak biztosítása, az elért eredmények „hagyományként” őrzése. A nagy protestáns egyházak szembefordulnak a körükben éledő pietista irányzattal, mert a pietizmus egyre csekélyebb jelentőséget tulajdonít az egyházi „szervezetnek”: püspököknek és prédikátoroknak, és sokkal fontosabbnak tartja a hívek belső sugalmazottságát, a „karizmákat”. Éppen ezért a püspökök vezetésén alapuló „episzkopális” egyházszervezet, illetőleg a presbitereken nyugvó „presbitériánus” szervezet helyett útkészítői a „kongregacionalista” gyülekezetnek: ahol minden tagot egyformán „papnak” tekintenek. A pietizmus hatása kettős volt: egyrészt teljesen felszakította a zsilipeket a szektaképződés előtt, főleg az USA-ban, — másrészt viszont, és ez a jelentősebb, útkészítője lett a lelkebb, és egyuttal „ökumenikusabb” irányzatnak a hivatalos egyházakon belül.

Az 1800-as évek kezdetét a katolikus egyháztörténet is a legszomorúbb korszakok egyikének tekinti. A buzgóság megfogyatkozott, a szerzetek közt féltékenységi harcok dúltak előjogokért, a jezsuita rendet 1773-ban feloszlatták, az ún. „rítusháborúság” és annak XIV. Benedek pápa 1742 illetve 1744 évi bulláival történt lezárása jövátételtenül tönkretette a távolkeleti missziók kecsegtető reményeit. A hivatások száma soha még ennyire vissza nem esett, mint ebben az időben.

Új korszak a 19. század közepétől

A 19. sz. első fele érdekes szellemtörténeti kor Európában. Mintha csak egyik véglet a másikat vonzotta volna. A napoleoni háborúk után a régi hitközönyt a vallási újjáéledés időszaka váltotta fel valamennyi egyház életében. „Romanticizmus” korának nevezzük ezt az időszakot. A vallási megújulás azonban csupán része az egész (európai) világ szellemi átalakulásának.

Felébred mindenütt a nemzeti öntudat, vallásos eszmékkel átszőve. Az abszolútizmus túlkapasai fölkeltik a demokratizmus óhaját. A nagyszerű technikai és földrajzi fölfedezések kora is ez. Az európai ember eddig erősen beszűkült horizontja kitágul: fölébred érdeklődése a más országokban élő emberek és saját egyházának világproblémái iránt is.

A katolikus egyházon belül élénk vallási megújulás és a missziók új fölendülése tapasztalható. Ugyanakkor a protestáns egyházak is elkezdnek világarányokban gondolkodni: azaz „ö k u m e n i k u s a n”. Érzik a megosztottság keresztyét, és valami módon kiutat szeretnének belőle. 1817-ben létrejön a „porosz evangélikus unió”, amelyben az eddig evangélikus és református tartományi egyházak létrehozzák egymás közt a közös úrvacsorát (intercommuniót) és a szószékközösséget, függetlenül a tanbeli különbségtől, amelyekre egyelőre nem találnak megoldást.

1869/70-ben összeül az I. Vatikáni Zsinat, hogy az új eszméket hordozó világban még szorosabbra fűzze a katolikus egyház belső egységét a pápa körül. Mint ismeretes, az itáliai politikai helyzet lehetetlenné tette a zsinat befejezését: nevezetesen a püspökök szerepének és az „egyházi tanítói hivatal” fogalmának megvitatását. Kérdés is, hogy az akkori helyzetben mindez teológiaiilag érett lett volna-e már a megvitatásra. Szinte biztos, hogy nem. Kétségtelen azonban, hogy a zsinat nyomán a pápai főhatalom alatt felsorakozó katolikus egyház jogi egysége oly mértékben létrejött, mint még soha a történelem folyamán. Téves volna azonban azt hinni, hogy ez az egység utáni törekvés csak „katolikus belügy” lett volna. A nagy népegyházak és szabadegyházak sorra tartják meg uniós üléseiket. Hitbeli unióról ugyan még sehol sem lehet szó, de akcióegységről igen. Ilyen értelemben alakul meg 1867-ben az anglikán egyházak világszövetsége, az ún. Lambeth-konferencia, mely azóta is átlag 10 évenként összeül a canterbury érsek elnöklétével, a londoni Lambeth-palotában. Létrejönnek a methodista, kongregacionalista világszövetségek, — majd 1895-ben a „Keresztyén Főiskolai Világszövetség”, amelyből egyre hangosabb kiáltás hangzik az egyházak egysége után. Ebben a Világszövetségben növekedett fel a 20. század elejének ökumenikus él-gárdája.

A modern ökumenizmus kezdetei

Az első kifejezetten ökumenikus jellegű világkonferencia 1897-ben ült össze Londonban. Ami ezt a konferenciát a maiaktól megkülönbözteti: résztvevői magánszemélyek voltak, az ökuménéért lelkesedő protestánsok, de még nem az egyes egyházak hivatalos képviselői. Most eszméltek csak az ökumenizmus s z ü k s é g s z e r ü voltára. Szükséges, mert Krisztus akarja, — de ez a Krisztus akarta szükségéig eddig is fennállott. Most azonban rádöbbenek arra: hangjuk nem lehet szavahihető a missziós népek előtt, ha ők maguk megosztottságban, sőt néhol egymással harcban hirdetik az evangéliumot. Megindul a hivatalos egyházak ökumenikus gondolkodásának kialaku-

lása. A mozgalom vezéralakja Charles Brent, egykor Fülöp-szigeti, később New York-i anglikán püspök. Az ő szorgalmazására jön össze a második világmérszélre konferencia a skóciai Edinburgh-ben, 1910-ben: tele jóhiszemű optimizmussal és jószándékkal. Álmokat szőnek a kereszténység közeli egységéről, közös hitről, közös egyházkormányzatról. Brenten kívül nagy alakja az ökumenizmusnak Söderblom uppsalai luteránus érsek, Mott, a Keresztény Ifjúsági Világszövetség elnöke, Gardiner, az episzkopális egyházak tanácsának tagja. Temple canterbury érsek, Bell chichesteri püspök, Visser't Hooft, a későbbi Egyházak Világtanácsának első főtárgyalója. Söderblom fölveti a javaslatot: föl kellene kérni a pápát, hogy ő elnököljön összejöveteleiken.

Az első világháború alatt a mozgalom nagyrészt tehetetlenségre van kárthatva. Keresztény népek egymás ellen harcolnak: mi keresnivalója lehet itt még a keresztény egység gondolatának? A háború után azonban Brent valóban fölkeresi XV. Benedek pápát, aki udvariasan ugyan, de visszautasítja a fölkinált elnöki tisztséget és a katolikus egyház részvételét az ökumenikus mozgalomban. A pápa magatartását az a körülmény indokolta, hogy időközben a mozgalom két irányban fejlődött, és ebből az elsőt volt a hangsúly. Ez az irány azt hirdette: keressük a gyakorlati együttműködés útját, a közös szociális és karitatív munkákat, legyünk egyek a szeretetben, anélkül, hogy gondot okoznánk magunknak a hitbeli különbözőségekkkel. A semleges országok egyházai ugyanis még 1917-ben létrehozták Uppsalában a „Nemzetközi jóbarátság egyházközi szervezetét”, amely 1920-ban Genfben tartott újabb összejövetelt. Ebből a szervezetből nőtt ki később az ismert „Work and Life” (Cselekvés és élet) mozgalom, amely 1925-ben Stockholmban tartott nagygyűlést. A hitbeli kérdések másodsorba állítása méltán vetette fel a katolikus egyházban, de még a keleti egyházakban is a kételyt: vajon nem lépünk-e a hitközöny útjára, ha ebben az irányban haladunk?

Am a „Work and Life” mellett másik irány is volt születőben: a hit kérdéseit vizsgáló „Faith and Order” (Hit és egyházszervezet) mozgalom, amelyben a „katolikus” teológiai elveket az egyelőre még csak óvatosan érdeklődő keleti egyházak képviselték. Ennek a mozgalomnak háttérében az újjáéledő tudományos bibliakutatás (Karl Barth) és a bontakozó katolikus liturgikus mozgalom állott. Lökést adtak hozzá az 1921-25 közötti, egyelőre eredménytelenül végződött, mechemni katolikus-anglikán megbeszélések is. Katolikus részről Mercier belga prímás vezette a megbeszéléseket, a Vatikán tudtával, bár nem hivatalos megbízásával. Anglikán részről Halifax lord képviselte egyházát, szintén magánszemélyként, bár a canterbury érsek tudtával.

A „Faith and Order” legjelentősebb képviselői a német luteránus egyházak voltak, amelyeket a teológiai kérdések mindig jobban érdekelték, mint a gyakorlati beállítottságú és kompromisszumokra mindig kész anglikánokat. Első világkonferenciája 1927-ben folyt Lausanne-ban. A kezdet szintén tragikusnak volt mondható. A résztvevő egyházak (főleg a szabadegyházak) még

azt a közös dogmatikai alapot is vonakodtak elfogadni, hogy „Jézus Krisztus az Isten Fia és Megváltó”. Amikor e húzódozásuk miatt a keleti egyházak kiküldöttei eltávozással fenyegetőztek, az anglikánok kompromisszumos javaslatot tettek: ismerjék el valamennyien a fenti dogmatikai alaptételt, — de minden tag egyház saját ügye, hogy a kifejezést miként értelmezi. Kezdetleges volt az angolszász „szavazási” rendszer is: hiszen hitkérdéseket nem lehet egyszerű szavazással eldönteni. Az anglikánok szerették volna elérni, hogy minden egyház fogadja el az ő hierarchikus egyházkormányzati rendszerüket, továbbá hogy bélyegezzék bűnnek a kereszténység szakadását. Mindez nem valósult meg. Söderblom és az ökumenizmus élharcosai szomorú szívvel távoztak a konferenciáról, amely sajnos kifejezetten a hitbeli indifferentizmus irányába mutatott. Ez a tény készítette XI. Pius pápát, hogy 1928 jan. 6-án kiadja „Mortalius Animus” enciklikáját, amely még inkább megpecsételte a katolikus egyház, távolmaradását: „Katolikusok nem vehetnek részt ökumenikus tárgyalásokon: sem külön-külön, sem a Szent-székek, mert ezáltal Jézus Krisztus Egyházától idegen tekintélyt ismernének el”. Mai fülnek egész idegenül hangzik, és csak az akkori történelmi miliőben, a lausanne-i konferencia utáni nyomott hangulatban érthető a pápa érvelése: a „pánkeresztények”, akik az egyházak szövetségét akarnák létrehozni, látszólag azt a nemes célt követik, hogy a keresztények közt szeretetkapcsolatot létesítsenek. Am lehetséges-e igazi szeretet, amely egyidejűleg a hit kárára van? Az ökumenizmusban hitközöny és relativizmus veszélye rejlik, írja az enciklika. A keresztények egységének egyedül járható útja: ha az elpártoltak visszatérnek Krisztus egyetlen igaz Egyházába, amelyet egykor oly sajnálatosan elhagytak; elfogadják a katolikus egyház tanítását és egyházszervezetét. A katolikus egyház boldogan fogja a visszatérőket szívére ölelni.

Mindkét szervezet (a „Faith and Order”, valamint a „Work and Life”) a második világháború küszöbén, 1937-ben új közgyűlést tartott: az első Edinburgban, a második Oxfordban. Itt már a hivatalos egyházak kiküldöttei vettek részt, — de nélkülözniök kellett a hitleri Németország képviselőit, akiket hazájukból nem engedtek ki. Ezeken a konferenciákon kezd már bizonyos „teológiaibb”, dogmatikusabb irány feltörni, amely az „egység” nagy ábrándja helyett célul tűzi ki: adja elő ki-ki a saját nézetét, figyeljenek oda egymás szavára, de senki se vitakozzék a másikkal. Lélektanilag óriási eredmény! A korábbi szavazási módszert elejtették. Ezzel a konferenciával zárult le voltaképpen a polémiák négy évszázados kora. Most már megtörtént a bűnvallomás is a kereszténység szakadásáért. Legnagyobb problémát a közös terminológia hiánya okozta, — és okozza ma is. Így pl. az „apostoli folytonosság” fogalmának más-más értelmezése az egyes egyházakban.

Ökumenizmus a második világháború után

A világháború évei alatt az ökumenikus élet külső megnyilatkozásai, szervezeti formái némaságra voltak kárthatva. Mégis éppen ezek az idők

hoztak döntő fordulatot az ökumenikus gondolkodásban. A közösen viselt szenvedések: életveszély, éhség, fogság, mentés, hajléktalanok fölkarolása, — testvéri szolidaritásban egyesítették azokat a hívő keresztényeket, akik korábban idegenül, értetlenül és talán ellenszenvvel éltek egymás mellett. A közös sors elválaszthatatlan baráti kapcsolatokat létesített, amelyek a háború után sem szűntek meg többé. Katolikus és protestáns lelkészek most már nem vetélytársaknak, hanem munkatársaknak érezték egymást. Azt lehet tehát mondani: az ökumenizmus terén ezek az évek nem külső eredményekben, hanem lélektanilag jelentettek döntő fordulatot. Ilyen szellemiség nélkül minden hivatalos szervezeti forma értéktelen lett volna. Nyugat-Európában főleg a háborútól leginkább sújtott Németország, Franciaország és Hollandia lettek a gondolat hordozói. Indítást adott a konkrét ökumenikus cselekvésre az a tény is, hogy a Németországba áttelepített családok révén megbomlott az addig színtiszta katolikus vagy protestáns falvak vallási egysége. Az egyházak a szolidaritás jegyében egymás rendelkezésére bocsátották templomaikat.

Közvetlenül a háború befejeztével, 1945 őszén, Stuttgartban jöttek össze az ökumenizmus élharcosai. A német protestáns lelkészek, akik közül név szerint is ki kell emelni Barth, Lilje, Niemöller és Aasmussen személyét, ez alkalommal igazi „papi” tettet hajtottak végre: bűnvallomást tettek a németiség által elkövetett bűnökért, — a többi országok kiküldöttei pedig „feloldozást” adtak. A stuttgarti kiküldöttek egyúttal állapodtak abban, hogy meg fogják alakítani az ökumenizmus hivatalos világszervezetét, az „Egyházak Világtanácsát”.

A keleti egyházak és az ökumenizmus

Mielőtt az ökumenikus mozgalom utolsó három évtizedét áttekintenők, vissza kell még pillantanunk a keleti egyházakra, amelyek mind a katolikus, mind a protestáns egyházaktól eltérő úton közelítettek az együttműködés mai állapota felé.

A katolikus egyház viszonya a keletiekhez egészen másképp alakult, mint a protestánsokhoz. Annak ellenére, hogy a reformáció egyházai tanításukban, egyházszervezetükben és jogi formájukban sokkal távolabb szakadtak el, mint a keletiek, — a hozzájuk fűződő kapcsolat sohasem szünetelt teljesen. Hiszen az európai egyházak közti határvonal nemcsak nem igen ismert országhatárokat, de ez a „határ” nem egyszer egy város, egy község, sőt gyakran egyetlen család tagjai közt húzódott. Lehetetlen volt a különbségek fölött szemet hunyni: akár ellenségesen, akár békülékenyen álltak egymással szemben.

Ezzel szemben a keleti egyházakkal a kapcsolat szinte teljesen szünetelt. Földrajzilag olyan területről volt szó (Oroszország, Közel-Kelet és még távolabbi földek, mint Abesszínia vagy India), amellyel a nyugati világ a korábbi évszázadok során igen gyér összeköttetést tartott fenn. A régi keleti egy-

házakkal (nesztoriánusok, kopt monofiziták) a szakadás óta lényegében minden érintkezés megszűnt. Az orthodox egyházakkal a hivatalos szakítás (1054) előtt is már csak formális kapcsolat állt fenn, azóta pedig szinte semmi, kivéve a Konstantinápolyi esztét (1453) megelőző másfél évtizedet. Az ősi ellenszenv történelmi és lélektani okainak elemzése messzire vezetne; csupán a negyedik keresztes háborúra utalunk. A keresztetek a Szentföld helyett az „eretnek” Bizáncot ostromolták meg, kifosztották, asszonyaikat megbecstelenítették, majd megalapították a konstantinápolyi latin császárságot (1204 — 1261). Ennek a tragikus tettnek emlékét az évszázadok sem tudták elmosni. A török veszély közeledtére VII. Paleológ János bizánci császár, kifejezetten politikai célból, hogy a nyugattól fegyveres segítséget kapjon, József konstantinápolyi pátriárkával együtt kész volt résztvenni a firenzei uniói zsinaton (1438—1439). Ennek érdeme, hogy tisztázott néhány vitás teológiai kérdést a Kelet és a Nyugat között: elismerte a nyugati Credo „Filioque” betoldását, a tisztítóhely tanát, kölcsönösen elismerték egymás papságát és szentmiséjét, valamint az egy szín alatti áldozás jogosságát. A konstantinápolyi egyház a város török kézre jutása után érvénytelenítette a firenzei uniót, amelynek egyébként sem volt a keletiek közt semmi lélektani gyökere. Mégis, legalább az akkor tisztázott hitbeli kérdések ma sem okoznak zavart. A török uralom kezdete óta Róma a Keletet lényegében missziós földnek tekintette.

A 16. sz.-tól kezdve Róma a keletiekkel teljesen új útra lépett, amit a protestánsokkal szemben sohasem mert volna megtenni: elismerte papságukat, szentségeiket, saját rítusait, — de helyi uniókra törekedett. Ezek az egyesült keleti egyházak („unitusok”) megőrizhették az eredeti keleti egyházak minden hagyományát, a nős papságot is, de elismerték a pápa főségét. Pátriárkáikat maguk választhatták, de a pápa erősítette meg őket hivatalukban. Előbb a Hitterjesztési Kongregáció, majd 1917 óta az önállóvá lett Keleti Kongregáció foglalkozik vezetésükkel. E keleti katolikus egyházak autonómiája vajmi csekély. Püspökeik a Zsinaton méltán vetették Róma szemére, hogy míg az első évezred során az Apostoli Szentszék talán tíz esetben sem szólt bele a Kelet belső ügyeibe, az egyesülteknek most évente ezernyi aktával kell Rómába fordulniuk. Mivel a nem egyesült keletiek (de bizonyos értelemben a protestánsok is) éppen az „unitusokon” mérik le, miképpen értelmeznék Róma a pápai primátus gyakorlását unió esetén, az eredmény (éppen e túlzott centralizmus miatt) kiábrándító. Ezért a keleti teológusok zöme ma is bizalmatlan Róma jószándékát illetően. A kérdés bizonyára fölvetődik majd a 70-es évek végére tervezett első pánortodox zsinaton.

Az ökumenikus világmozgalomban a keletiek többsége elég hamar megtalálta helyét; főleg a konstantinápolyi pátriárkátus és a nyugateurópai orosz egyházak. Katolikus szempontból a keletiek részvétele igen jelentős: ugyanis a Kelet képviselte e mozgalomban azt az irányt, amely az anglikán kompro-

misszumos megoldásokkal szemben valóban a hit egységét, a teológiai különbségek tárgyilagos vizsgálatát szorgalmazta. Személy szerint Germanos metropolita, a konstantinápolyi pátriárka európai exarchája volt az ökumenikus mozgalom egyik vezéralakja, 1951-ben bekövetkezett haláláig. Némely keleti egyház, így a moszkvai pátriárkátus is, hosszú időn át bizalmatlanul nézte az ökumenikus mozgalmat; az Egyházak Világtanácsában pán-protestantizmustól, szuper-egyházról félték. Az 1950-es évek végétől azonban szinte kivétel nélkül részt vesznek benne. A vitatott teológiai kérdések tisztázásában nem látványos, de igen fontos szerepe van a König bécsi bíboros által létrehozott „Pro Oriente” alapítványnak, amely lehetővé teszi a testvéregyházak küldötteinek kölcsönös tanulmányútjait és közös teológiai megbeszéléseit.

Az Egyházak Világtanácsa (EVT) és a katolikus egyház

Említettük, hogy 1945 ősze óta folyt már az ökumenizmus hivatalos szerveinek, az Egyházak Világtanácsának előkészítése. Alakuló közgyűlését 1948 augusztusában tartotta Amsterdamban. 154 egyház kiküldötte volt jelen. Az anglikánok némi derűlátással azt remélték, hogy ez alkalommal sikerül előkészíteni a katolikus egyházon kívüli egyházak egységét. Ezt a tervüket azonban nemcsak az ortodoxok nem fogadták el, de a német luteránusok sem. Ezért az alapokmányba belevették, hogy a Világtanács nem „szuper-egyház”, hanem csupán az ökumenikus együttműködés és útkeresés szolgálatára hivatott szerv. Hivatalos székhelyül Genfet választották, és magát a világszervezetet azóta is egy közösen választott főtítkárral képviseli. A szervezet elnöki tanácsa évenként összeül, teljes közgyűlést pedig átlag 7 évenként tartanak (1954: Evanston, 1961: Uj-Delhi, 1968: Uppsala, 1975: Nairobi). Az amsterdami alakuló ülésen egyes résztvevők ajkáról még elhangzottak katolikusellenes szavak, de maga a közgyűlés tartózkodott minden ilyen állásfoglalástól. Világosan hangsúlyozta, hogy az EVT nem „a” világegyház, nem az Una Sancta. Tagegyháznak lenni nem azt jelenti, hogy olyan testületben kötelezik el magukat, ahol helyettük bárki is döntést hozhat. Az EVT nem alapul semmiféle meghatározott egyházfelfogáson; semmiképpen sem lehet egy felekezet vagy teológiai iskola eszköze. Tagegyházaik nem tagadják az Egyház látható voltát. „Olyan egyházakat foglal magában, amelyek alapvetően hiszik, hogy az Egyház lényege szerint ugyan láthatatlan, de ugyanakkor tudják, hogy a látható egység is szükséges.” (Ezzel lényegében a „Mortalium Animos” bírálatát utasítja vissza!) Hisznek abban, hogy együttműködésük alapja a hit Jézus Krisztusban, az Egyház isteni Fejében. Hiszik, hogy Jézus egyetlen Egyházat alapított. Felismerik viszont, hogy Krisztus Testéhez tartozni többet jelent, mint saját egyházuknak tagja lenni. Ezért keresik a kapcsolatot a többi Krisztus-hívővel. A többi egyházat azonban saját hitvallásuk szerint bírálják el; nem kötelesek valamennyit Jézus igaz Egyházának tekinteni. Am fölfedezik egymásban a valódi Egyház elemeit: ez a

szempont vezeti tanácskozásait, megbeszéléseit. Abban bíznak, hogy az igazság részei elvezetnek majd a teljes igazságra és a teljes egységre. Évgett készek egymással tárgyalni. Szolidárisak akarnak lenni egymással, és tartani akarják egymás közt a szellemi kapcsolatokat.

Az utolsó három évtizedben az EVT tagegyházai egymás közt számos vitás kérdést tisztáztak. Nemcsak a gyakorlati együttműködés, de a hitbeli kérdésekről folytatott, polémia nélküli dialógus is természetessé vált köztük.

Itt kell megemlékeznünk egy nagyon szerényen indult, és ma világszerte ismert egyedülálló kezdeményezésről: a taizéi szerzetes közösségről. Taizé kis falu Cluny közelében, ahol 1940-ben Roger Schutz és néhány társa protestáns szerzetesi közösséget létesített. Imában, munkában, lelkinapok rendezésében és magánosoknak adott lelkigyakorlatok irányításában telt életük. Egyre többen csatlakoztak a szerzethez, minden keresztény egyházból. (Ma már katolikus tagjuk is van.) Az innen sugárzó őszinte lelkeség és ökumenikus szellem napjainkban különleges vonzóerőt gyakorol a fiatalságra és egyre mélyebb befolyást a hivatalos ökumenikus mozgalomra is. Schutz prior VI. Pál pápa barátja, és kezdettől fogva megfigyelőként részt vett a Zsinaton.

Az EVT megalakulása Rómát is új állásfoglalásra készítette. A hitközöny gyanúja még nem hagyta el. Így került sor még az EVT megalakulása előtt két hónappal a Szent Officium „Monitumára” (figyelmeztetésére), 1948 jún. 5-i kelettel, majd 1949 dec. 20-án kelt Instrukciójára. Ez a római okmány már messze túllép a „Mortalium Animos” teljesen negatív álláspontján. Megengedhetőnek tartja a katolikus-protestáns együttműködést és vallási dialógust, — csupán püspöki engedélyhez köti. A püspökök ügyeljenek, hogy ilyen közös értekezleten ne történjék „communicatio in sacris” (= a szentségek kölcsönös felvétele); a megbeszélések tárgyköre világosan meghatározott legyen, és évente jelentést kell küldeni róluk a Szt. Officiumhoz. Az ökumenizmus nagy katolikus úttörője, mint pl. Yves Congar, Charles Boyer, a chevetogne-i bencés uniós közösség Dom Lambert Beauduin vezetésével (házánkban Biró Bertalan), és sokan mások, ha gyanakvásoktól kísérve is, a bátor kezdeményezés és felvilágosítás útjára lépnek. Valamennyiük közt talán a legnagyobb: Augustin Bea német bíboros. XXIII. János pápa, föltehetően már az ő hatása alatt, a Zsinat egyik legfőbb céljaként jelölte meg az ökumenizmust.

Máig sem tisztázott, vajon a derűlátó nagy pápa csakugyan összkeresztény Zsinatra gondolt-e még ekkor, vagy sem. 1959 jan. 25-én tartott rögtönzött beszédében, 17 bíboros előtt, mindenestre úgy beszélt, hogy e zsinatnak „nemcsak a katolikus egyház benső épülését kell szolgálnia, de egyben meg-hívás is kell hogy legyen az elszakadt közösségek felé, hogy megtalálják az egység útját, mely után ma annyi lélek vágyik.” Bizonyos, hogy pár hónappal később a pápa már tisztázta: csak a katolikus egyház zsinatáról lesz szó. Földadata, hogy egyházunkat fölkészítse az ökumenizmusra. Hogy azonban az ökumenikus szellemet biztosítsa, 1960 jún. 5-én Bea bíboros vezetésével

megalakítja a Keresztény Egység Titkárságot. E titkárság megfigyelői minőségben hívta meg a testvéregházak képviselőit. Ennek az együttműködésnek köszönhető a Zsinat ökumenikus Dekrétuma („Unitatis redintegratio”), de még sokkal inkább a más egyházakkal szemben tanúsított baráti szellem, mely a zsinati felszólalásokat jellemezte, és az Egyházzól szóló „Lumen Gentium” konstitúció megfogalmazását is döntően befolyásolta.

El lehet mondani, hogy maga az ökumenikus mozgalom a Zsinat óta a katolikus egyházzal is gyarapodott, és így ma már a kereszténység túlnyomó részét egyesíti. Az EVT 4. közgyűlése óta a Vatikán minden ilyen összejövetelre elküldi megfigyelőit, a nemkatolikus egyházak pedig megfigyelőket küldenek minden jelentősebb nemzeti és nemzetközi katolikus nagygyűlésre, így pl. az eucharisztikus kongresszusokra. Az EVT 4. közgyűlésén a katolikus küldöttek egyike, P. Tucci SJ nyíltan fölvetette a lehetőséget, hogy a katolikus egyház esetleg hivatalosan is belépne a tagegyházak közé. VI. Pál pápa is említette ezt, amikor 1969 jún. 10-én látogatást tett az EVT genfi központjában, — de azt mondta, hogy ez az időpont még nem érkezett el. A helyi egyházakat viszont már semmi sem korlátozza, hogy résztvegyenek saját országuk ökumenikus tanácsában. Sokfelé ez meg is történt.

Ami a mondottaknál is fontosabb: a katolikus egyház mind a személyi, mind a teológiai, mind az együttműködési kapcsolatokat fölvetve a legnagyobb tagegyházakkal. Közös bibliafordítások — sajnos, nálunk még nem —, közös iskolák, szeretetművek, szociális kezdeményezések, rádió- és TV műsorok stb. maguktól értetődőkké váltak a katolikus egyház és a többi keresztény egyházak között. VI. Pál pápa 1964 jan. 5-én Jeruzsálemben találkozott és békecsókot váltott *Athenagoras* akkori konstantinápolyi pátriárkával, aki kezdet óta az ökuméné híve volt. A Zsinat befejező ülészakán ünnepélyesen visszavonták az 1054. évi kölcsönös kiközösítéseket. Azóta a nagy egyházak vezetői szinte valamennyien tettek már udvariassági látogatást a pápánál, ő is látogatást tett 1967-ben a konstantinápolyi pátriárkánál. Az Egység Titkárság teológiai különbizottságokat létesített számos tagegyházzal. Az ellentétek tisztázásának útja igen rögös, de nem reménytelen. Legfőbb nehézséget természetesen a pápai primátus okozza, ezenkívül a pápai csalatkozhatatlanság, az anglikánok és protestánsok felé a papság és az eucharisztia kölcsönös elismerésének kérdése. Az egyházakon belül mindmáig erősen vitatott kérdés: a kölcsönös eucharisztikus asztalközösséghez (intercommunióhoz) szükséges előfeltétel-e a teljes hitbeli egység, vagy megfordítható-e a sorrend? A hivatalos egyházak mind az első nézetet vallják, de nem egészen logikus kivételeket mégis megtűrnek: így pl. a katolikus egyház egyrésztől, a konstantinápolyi és a moszkvai ortodox egyházak másrésztől, szükség esetére kölcsönösen engedélyezik egymás híveinek az intercommuniót, — holott a Kelet a primátus dogmáját nem fogadja el, és a házassági felbonthatatlanságot is másként értelmezi, mint Róma. Az 1968. évi

latinamerikai (medellini) püspöki konferencia zárülésén, a konferencia püspök-elnökeinek hozzájárulásával, a protestáns megfigyelők nagyrésze is szentáldozáshoz járult, azaz intercommuniót végzett. Sok európai és amerikai keresztény fiatal kifejezetten az eucharisztikus asztalközösséget tekinti előbbrevalónak, az ezirányú előírásokon nem egyszer túlteszti magát, a teológiai párbeszédet pedig csigalassúsággal vádolja, és a türelemre intő szavakat egyre kevésbé tekinti magára nézve kötelezőnek. Úgy tűnik, mintha az ökumenikus élet lüktetése gyorsabban haladna magánál az ökumenikus párbeszédnél . . .

M e g j e g y z é s . Cikkünk átfutási ideje alatt jelent meg a Teológiai kiskönyvtár sorozatában Békés Gellértnek az ökumenizmusról szóló füzeté. Ott a hangsúly inkább a szervezeti és teológiai kérdéseken van, míg a fenti cikk inkább az egységkeresés történelmi és lélektani eredőit vizsgálja. A szerző részletes bibliográfiáját helyszükében mellőzzük: az érdeklődő a tkk füzetében megtalálja.

Megemlékezésül az 1976. dec. 8-án elhunyt neves német teológusra és szentírásfordítóra, az ökuméné egyik nagy úttörőjére, Otto Karrerre, itt közöljük az ő meghatározását az ökumenikus teológiáról: „Nem hitvallásilag semleges vagy hitvallásokon felülmelkedő szemléletmód, hanem a kétoldalú álláspontok tárgyilagos megismerésén és méltatásán nyugvó teológiai szemlélet. Tudatára ébreszt az egyházi egység elemeinek, amelyek a szakadásban is megmaradtak, csak a felekezeti viták elföldték őket, és ezeket épp oly komolyan akarja venni, mint a tényleges ellentéteket. Így kívánja lelkiismeretes vizsgálat alá venni a történelmi és még a jelenben is meglévő ellentéteket, becsületesen fáradozva az egységben való kiteljesedésért.” (Szerk.)

Békési István

AUGUSTIN BEA, A KERESZTÉNY EGYSÉG APOSTOLA

Egy meghívó és egy behívó

1968. nov. 16-án, a kora hajnali órákban halt meg Rómában. 87 éves volt. Már a kora reggeli órákban siratták kicsi német szülőfalujában a harangok. A pápa is már hat órákor megkapta a hírt. A hűséges szerzetes, a derék pap, az egység fáradhatatlan munkása — hazament. Megkapta a nagy behívót.

Azon a napon kellett volna az oxfordi egyetemen megjelennie. A leg híresebb angol és anglikán egyetem akarta díszdoktorrá avatni hittudományból a katolikus egyház jezsuita bíborosát. De mikor VI. Pál pápa nov. 14-én meglátogatta a klinikán, mikor megölelte a derék munkatársat és még egyszer együtt imádkoztak az egységért, már világos volt, hogy az öreg, megfáradt szervezet nem tud megbirkózni a tudógyulladással.

Még János pápa nevezte ki bíborosnak. 78 éves volt akkor Bea professzor. De János pápa nem tartotta öregnek a fontos és újszerű feladatra. Végére ő maga is éppen 78 éves volt, mikor pápává választották, „átmeneti pápává”.

Ma már bizonyos: mindkét döntés gondviselészerű volt. Az Egyházat vezérlő Lélek műve.

Változatos és eredményekben gazdag út állott akkor már Bea mögött. De szép és egyenes, már addig is „nagy út”.

A bölcsőtől Rómáig

Nem ritka a német rendtartomány tagjai között a nemesi származást eláruló „von” vagy „zu” a név előtt. Karl Bea és Maria Merk családjában hiába keresünk ilyen ősöket. A kis badeni falu, Riedböhringen templomában most büszke örömmel mutogatják nagy fiuk síremlékét. A szülői ház még ma is áll, diákkora óta alig változott. Hat nemzedékre visszamenőleg ismerjük a családfáját. Hasonló nevű őséről, Augustról olvassuk a halottak anyakönyvében 1735-ből: „Istenfélő ember volt, közel 80 éves, 1655 táján született.” Munkás, napszámos ősök után következett édesapja, aki már polgár volt, és foglalkozására asztalosmester.

Egyetlen gyermek volt. Az elemi után Konstanzban végezte a középiskolát. „Osztályunkba különböző vallású diákok jártak. Mégis jól megértettük egymást, és összhangban dolgoztunk. Már akkor kezdtem megérteni, hogy lehet a saját hitemhez hűségben a más hitvalláshoz tartozók felé nemcsak hűvös tiszteletet tanúsítani, de igazán nagyrabecsülni őket és őszintén szeretni is.” 1900 őszétől három szemesztert végzett a freiburgi egyetemen mint a szeminárium növendéke. 1902 áprilisában belépett a Jézustársaságba. 1912. aug. 25-én szentelte pappá a német származású bombayi missziós érsek, Hermann Jüngers. 1913-ban egy félévig keleti nyelveket tanult a berlini egyetemen. 1914—17 között az aacheni rendházban előljáró. Igen tevékeny a háborúba behívott rendtársak és hozzátartozóik érdekében. 1917 után a hollandiai rendi főiskolán, Valkenburgban öszövétségi exegézist tanít és a tanulmányi ügyek vezetője. Ott tette le ünnepélyes fogadalma is 1918-ban. 1921 augusztusában kinevezték az újonnan felállított önálló délnémet provincia tartományfőnökének, így Münchenbe került. 1924-től római biblikus tanár a Gergely-egyetemen, majd 1930 után a Biblikus Intézet rektora. 1959-ben bíboros, 1960-tól az Egységtitkárság elnöke haláláig.

Az előkészület

Maga is hálával állapította meg, mennyire „minden összeműködött” az életében, hogy mikor a pápa odaállítja az Egységtitkárság élére, készen legyen a nagy feladatra. Bea szentírásstudósna készült, és pusztán ebben a minőségében is nevet szerzett volna. De tudományos munkája és tanárkodása legalább ugyanennyire előkészület is volt. A Zsinaton a Szentírás középontba került, és ez döntően befolyásolta — éspedig kedvező irányban — az ott levő megfigyelőket és vendégeket is. Az ET vezetőjeként pedig gyakran olyan protestáns körökkel, személyekkel került össze, akikkel már ismerősek voltak biblikus vonalról. Mint biblikus professzor kapta az első meghívást

luteránus német megbeszélésre, jártak hozzá protestáns szakemberek, kutatók és tudósok. Mint a Biblikum rektora, ásatásokat vezetett a Szentföldön, oda ment tanulmányutakra hallgatóival. Így került el a híres Szent Katalin kolostorba is, ortodox szerzetesek közé. Mikor XII. Pius döntő jelentőségű enciklikája megjelent a katolikus szentírásstudósok nagy örömeire, az új szellem bizalmat élesztett a protestánsok körében is. Mindenki tudta, ki volt a pápa fő munkatársa. Az a fontos kapcsolat, amely olyan közel vitte őt a pápához — gyóntatója volt és közeli segítője — szintén a Biblia vonalán kezdődött. A pápa halála utáni szép megemlékezésében maga Bea mondta el, hogy mint fiatal provinciálist Pacelli nuncius gyakran konzultálta Münchenben szentírási kérdésekben. Münchenben különben sokat tárgyalt Bea látása: meglátogatta a német missziókat a gyarmatok önállósulása után, látta az afrikai katolikus élet problémáit, Japánban egy távoli nagy kultúra és régi nagy vallás kérdéseit láthatta közelről . . .

Német volta is segítette a későbbi szerepben. Maga mondta, hogy „a szakadás Németországban kezdődött, itt kell az egység munkáját is elsősorban folytatnunk.” Nagyobb megértéssel kezeli az elszakadt testvérek ügyét az, akinek ez a kérdés otthonról fájó és égető ügy. Német alapossága, tág szellemi háttere mind-mind hozzájárult az életmű kialakulásához.

Az életmű: 1) Divino afflante Spiritu

Augustin Bea az Egyháznak azok közé a hű gyermekei közé tartozik, akiknek megadott, hogy nemcsak őszintén szerethetik az Egyházat, hanem nagyot is tehetnek szolgálatában. Nagyot tett először is a szentírásstudomány javára. E munkájának megkoronázása a „Divino afflante Spiritu” biblikus enciklika megszületése volt, ez a döntő pápai szó és iránymutatás. Enélkül aligha jöhetett volna létre a biblikus alapokon mozgó zsinati tanítás és a keresztény párbeszéd.

Nem indult „forradalmi” biblikus módján. Azoknak nagyon beborult akoriban a katolikus és a római égbolt. Még nagyon frissek voltak a modernizmus emlékei, szinte megszállottan félték tőle. (Bea első papi éveiben tették indexre Prohászktát.) Azzal kezdte, hogy nyelveket tanult, kutatót, egyetmást közzétettek ő vagy munkatársai a Biblica és az Orientalia folyóirat hasábjain. Később is nagy ereje volt, hogy tudott várni, elébe dolgozva a jövőnek és nem a mai megkötöttség miatt keseregve vagy lázadozva. Várt, mikor XI. Pius kétszer is visszavetette a tervet, hogy a zsolttárokat újra kellene fordítani. De mikor XII. Pius megadta a megbízást, teljes erővel láttak neki a munkának. Nyitott szemmel kísérte a protestáns bibliakutatás eredményeit, kereste és megtalálta velük a kapcsolatot.

Volt diákja és később tanártársa a Biblikumon, P. Zerwick írja:

Az enciklika megszületésében P. Bea és a domonkos P. Vosté (aki akkor a Biblikus Bizottság titkára volt) döntő módon és mértékadóan vett részt. A szelleme, a magja félreérthetetlenül Beáé. Az enciklika még a második világháború idején jelent meg, 1943-ban. Valami egészen új dolog volt: frontátörés

az egyházi dokumentumok egész területén. A szokásos aggodalmaskodás, veszéylektől óvó figyelmeztetés helyett szívélyes, sürgető felhívás:

tudományosan tanulmányozzuk a Szentírást;

használjunk fel mindent, amit a modern tudományok bármí téren, főleg a régiségtan, a nyelvtudományok, a történelemkutatás és az irodalmi kritika vonalán adni tudnak.

Alapvető, hogy ne csak azt kutassuk, mit mondanak az Írás szavai önmagukban, inkább azt, mit akart a régi szerző mondani ezekkel a szavakkal, akkori kultúrájuk, nyelvhasználatuk és lelki alkaturuk szerint. Ezzel kihúzták a talajt a régi eljárásról, amely olyan könnyen a biblia szövszerinti értelmezésének mondta magát, éspedig döntő módon. Öröm és lelkesedés fogadta az enciklikát egyik oldalról; súlyos aggodalom és ellenkezés másfelől. Ez volt a hatása. De az irány haladt félreérthetetlen világossággal előre. Alapgondolatai ott állnak ma nagyon is világosan az olyan dokumentumokban, mint a Dei Verbum, főleg annak 12. pontjában, ahol az irodalmi formákról és a 19-ben, ahol az evangéliumok történelmiségéről van szó. A bizottságok előkészítő munkálataiban elsősorban Bea kardinális volt az, aki közbelépett.

Az életmű: 2) A Zsinaton

A II. Vatikáni Zsinat lefolyásában a teológusok vitathatatlan érdeme, hogy a teológiai anyag készen állt, a kutatások eredményei summázva. Hiszen a püspökök elsősorban nem szakemberek, hanem építők, szervezők, pásztorok. — Bea bíboros nemcsak a felszólalások számát tekintve volt rekorder a Zsinat idején. Maga és az ET nevében 23-szor szólalt fel. Az utóbbi képviselésében négy nagy beszámolót tartott. Mint zsinati atya is széles skálán hallatta hangját, a missziók kérdéséről a tömegkommunikációs eszközökig. Különösen fontosnak minősítették a liturgia, az egyház és a kinyilatkoztatás kérdéséhez való hozzászólásait. Munkája az előkészítő bizottságokban sokszor döntő jellegűnek bizonyult. Míkor a „Dei Verbum” konstitúció bizottsága kátyuba jutott, Ottaviani mellé Beát nevezte ki XXIII. János pápa.

Meglepő, milyen bizalommal fogadták püspöktársai, ha szentírási kérdésben mondott valamit. Ismerjük a megjegyzést, hogy a megfigyelők a Zsinat lelkiismeretének nevezték. „En, aki a zsinat minden gyűlésén ott voltam — írja róla Roger Schutz — felmérhettem, mekkora volt a szerepe. Személye sokak számára volt iránymutató, és nemcsak ökumenikus kérdésekben.”

Az életmű: 3) A keresztény egység munkája

a) A feladat

1960. jún. 6-án János pápa értesítette, hogy egy sajátos munkacsoportot hívott életbe. „Ennek az lesz a feladata, hogy akik keresztényeknek mondják magukat, de nincsenek közösségben az apostoli székkel, jobban követhessék a Zsinat munkáját és könnyebben megtalálják az utat az óhajtott egység felé.” Ennek az Egységittárságnak lett ő a moderátora (vezetője).

Bea azonnal meghívta megfigyelőnek a német luteránusokat, akikkel már kapcsolatai voltak, de más keresztényeket is. Mindenki az ő fáradhatatlan

odaadását és bátor következetességét látta nemcsak a meghívás kiharcolásában, de még inkább zsinati szerepük biztosításában. Az első ülészakon 49 megfigyelő volt ott. A végsőn már 103. Különleges helyet kaptak, egészen közel a pápai oltárhoz. És nemcsak láthattak és hallgathattak, de az ET keretében szólhattak is. Ez mindenkit meglepett. Alighogy megnyílt a zsinat, a megfigyelőket már fogadta is a pápa. Új léghő volt kialakulóban. A különböző dokumentumok megfogalmazásánál Beának és a titkárságnak a feladata volt, hogy az ökumenikus vonatkozásokra figyeljenek. Mind több és szorosabb lett személyes kapcsolatuk a megfigyelőkkel.

Jól tudta azt is, hogy ami a Zsinat előtt és alatt történt, az csak a kezdet. A titkárság munkája a Zsinat után is „rendkívül nagy és sokoldalú munkásság volt . . . széles körben, széles skálán, annyi nehézség közepette is nagy reményekre jogosító” vállalkozás (VI. Pál pápa 1967. ápr. 28-án a titkárság fogadásakor).

A Zsinat után Bea lett az egység „utazó apostola”. Előadásaival, írásaival építette tovább a művet. A léghő a Zsinaton alakult ki. De igazán „katolikus”, azaz területileg is egyetemes jelentőségű az ő nyomán lett. Ezt a munkásságát koronázta meg a canterbury érsek és a konstantinápolyi pátriárka római látogatása, a Szentatya szentföldi útja és a Kelet-Nyugat közötti anatómák visszavonása.

Az öreg bíborosnak valósággal szárnyai nőttek. Már 1960-ban megjárta München, Milano, Ferrara mellett New Yorkot is. 1961-ben újabb olasz körút után a fontos svájci út. Fribourg-ban az egyetem szenátorává választották. 1962-ben Párizs és Oxford mellett (ekkor járt Ramsey érseknél) főleg német egyetemeken szerepel. 1963 elején Dániában jár, majd ismét Amerikában. 1964 tavaszán Köln, Milánó, Madrid; május 13-án Fatimában kéri a kb. háromnegyed milliós tömeg imáját az egységért, június elején Bostonban van, majd újra előadássorozat Németországban; szept. 26-28. között Patraszba viszi vissza Szent András ereklyéit, itt találkozik az athéni ortodox érsekkel is. 1965-ben három fontos útját kell megemlítenünk: febr. 18-án az ET vezetőjeként hivatalos látogatás Genfben, az Egyházak Világtanácsánál; ápr. 2-án a pápa levelét viszi az ökumenikus pátriárkának Konstantinápolyba (az első hivatalos látogatás a 11. sz. óta!), a hód végén pedig Philadelphióban a „testvériség” díját kapja meg. Visszajövet meglátogatja Ramsey érseket.

Mekkora utak, még repülővel is! És mekkora megerőltetés, fáradság egy 80 éves embernek, aki élete nagyrésztét mégis csak egy rendben, tanulmányi ház fegyelmében, napirendjében, „rutinmunkában” töltötte! De milyen gyümölcsöző látogatások! Annak idején azt mondták az orvosok, hogy halála lesz a Rómába helyezés. 44 év után „halt bele”.

b) Protestáns testvérek véleménye

Hogy mit tett személyileg és az ET útján, azok a leghivatottabbak elmondani, akiknek a másik oldalról hasonló szerepet, a közelebbi hozás és megkérdés kiépítését adta az Isten.

Az Egyházak Világtanácsának főtárgyalója, W. A. Visser't Hooft írja: „Még közzé sem tették megbízatását, értesített: alakul egy egységalkotás, és megkérdezte, hajlandó lennék-e vele egy első megbeszélésre.” Rejtetten találkoztak, Milánóban. „Nagy szeretettel fogadott. Mélységes hálával mondhatom, nem valami 'diplomáciai' megbeszélés lett ebből. Nem: úgy beszélgettünk, ahogy ilyen ügyekben keresztényeknek szabad és kell is beszélniük. Mindjárt az volt a benyomásom: akivel tárgyalok, igen bölcs és jó ember.” „Amit az ember nála talált, szerencsés keveréke volt az óvatosságnak és a tetterőnek. Tudott várni. De mikor meggyőződött, hogy itt az idő a következő lépés megtételére, akkor bátran ment előre.” (1961-ben még ki kellett harcolnia, hogy a katolikus egyház az EVT közgyűlésére, Újdelhibe őt hivatalos megfigyelőt küldjön. Hét év múlva Uppsalába már 15 ment, s P. Tucci és Barbara Ward fel is szólalt.)

„Nincs olyan részlege a katolikus világnak, amely ne lenne hálára kötelezve Bea bíboros felé, szent egyénisége és a keresztény egység érdekében kifejtett próféta szerepe miatt” — méltatta Ramsey canterbury érsek, az anglikán egyház feje. „Mindig szeretettel és hálával gondolok rá. Négyszáz év után ő volt az első bíboros, aki betette a lábát a Lambeth-palotába.” Különösen három vonást emelt ki jellemében: nagyon szerette a Szentírást; felfogása az volt, hogy az egységtörekvés és az életszentség kéz a kézben együtt haladjanak; és nyílt ember volt.

Döntő része volt abban is, hogy az ortodox egyházakkal javult a légkör, és a látható eredmények is bekövetkeztek. Ezek a világsajtó és a közvélemény számára szenzációsabb híryanag lettek, mint a többi ökumenikus eredmény. Pedig itt kellett csak bizakodó remény és csüggedetlen kitartás! Az első meghívást a Pánortodox Zsinat még visszautasította. Később megjelentek a zsinaton, de aránylag kis képviseléssel. Hosszú és nehéz volt az út még Athenagorász pátriárka római látogatásáig. Azért volt olyan megindító a jelenet, amikor VI. Pál és a pátriárka bemutatották egymásnak kíséretüket. A pápai csoportban Bea volt az utolsó. Athenagorász újra meg újra kitérte karját, hogy átölelje. Végül is a pápa mosolyogva egyik kezét a pátriárka, másikat a bíboros vállára tette. Azt akarta ezzel jelezni, hogy ez a pillanat elsősorban az ő érdeme. A jelenlevők lelkes ünneplése világosan mutatta: megértették.

Ő volt a nemkeresztény vallásokról szóló dekrétum „keresztapja” is. „A Gondviselés embere volt; minden erejéből közreműködött azon, hogy a katolikus egyházat a zsidósággal szemben a kiengesztelődés útjára vigye, s ezt a törekvést az egyházban sikerre is vitte” (Elchinger püspök).

Az ember

Legtöbb méltatója szóvá tette: annyira eltűnt a feladat és a munka mögött, hogy belső küzdelmeiről, harcairól, csalódásairól alig tudunk valamit.

Mosolyát, nyugalmát, másokat meghallgatni kész jóindulatát hamar észrevették, akik közelebb álltak hozzá, együtt dolgozhattak vele. „Mint rendtárs, a legszebb példát mutatta a közösségi életben — írja róla egy külföldön élő magyar rendtársam. — Négy éves vele való együttélésem alatt csak épülni tudtam viselkedésén, szívélyes, tapintatos, jóságos és bölcs mivoltán. A kiegyensúlyozottság mintaképe volt. Velem szemben annyira jóindulatú, hogy valóságos meccénásomnak tekintettem. Biblikus irodalmi tevékenységemet még mint bíboros is nagy figyelemmel kísérte. Rövid leveleimre — hogy idejét kíméljem! — hosszan válaszolt, főképp ha véleménykülönbség állt fönn kettőnk közt.”

Pedig nem volt valami lágy jellem. Inkább racionális, következetes, sőt akaratos fajta. Rugalmasan, bölcsen, de szívósan harcolt azért, amit igaznak és helyesnek tartott. Jellemző esetet mond el erre a híres erkölcssteológus, P. Häring. Még a Zsinat előtti időkben, amikor csak remélgették, hogy lesznek változások a liturgia terén, megkérte, járjon közben a pápánál a népnyelvi mise érdekében. Át is adta a mise német fordítását. De abban elővigyázatosságból még szó sem volt a kánon népnyelven való imádkozásáról. Bea nem tartotta ezt jónak. Ha valami tanít és prédikál és mint Isten szava szól a mise szövegében, akkor az éppen a kánon. Különben mikor sok év után először járt szülőfalujában és ott igen fejlett „népi liturgia”-kísérlettel találkozott, az annyira megkapta, hogy megígérte, szót emel a pápánál az ügy érdekében. Mindenekelőtt a nagyhét utolsó három napjára vonatkozólag. Alig pár éven belül valóság lett a vágyból és ígéretből.

A „Divino afflante” enciklika Bea fogalmazásában Msgr. Baccihoz került, aki feladata szerint „latinosította”. Bea visszajavította, mondván: mi is tudunk valamit latinul, s nem akarjuk olyan klasszikus nyelven írni, amelyet sokféleképpen lehet értelmezni. Aztán kiegyeztek valahogy.

Tanítványai egybehangozón állítják: Bea professzornál jobb tanárt nem ismertek. „Utolérhetetlen volt didaktikai művészetében. Kristálytisza előadásmenete versengett állításainak és ítéleteinek megalapozottságával. Amit mondott, az mindig az Egyház tanításához való hű ragaszkodás tükröképe volt. Sohasem törekedett „eredetiségre”. Rektori kiválóságára jellemző, hogy 19 éven át állt a pápai intézet élén. Nagy elfoglaltsága ellenére is mindig volt ideje, hogy a gépiességen túlmenően foglalkozzék a hozzá fordulókkal. Alaposságára vall, hogy a föltett kérdéseknek utánanézett a szakkönyvekben, úgy válaszolt. Mikor a tanév megkezdődött, ő szokta útbaigazítani az első éveseket. Mindenekelőtt pápai felhatalmazás alapján a Bibliikum minden hallgatójának fölmentést adott az indexen levő könyvek olvasására. Elmagyarázta a könyvtár használatát. „Különösen egy könyvre vigyázzanak — mondta —, P. Lagrange Genezis-kommentárjára, mert abból csak ez az egy példány van. Én mentettem meg a zúzdából.” (Ami igen bátor tett volt akkoriban.) Nagyszerűen tudta tanítványait, munkatársait foglalkoztatni. De azt is tudták, hogy nem lehet vele kukoricázni. Az egyik páter földrajzot tanított a

biblikumon, s a hallgatók 60 %-a megbukott. Bea szólt neki, hogy ez nem mehet így: vagy rosszul tanít, vagy rosszul vizsgáztat. A következő félévben ugyanaz volt az eredmény. Bea szó nélkül vette a kalapját, elment a rendfőnökhöz, és onnan visszatérve azt mondta a páternek: azonnal csomagoljon. Két hét múlva ő maga levizsgáztatta a hallgatókat, és a következő szemeszterben már ő tanította a földrajzot, — élvezetesen, érdekesen ezt az unalmas tárgyat is. Minden óráján látszott komoly felkészülése. Igaz, előadásai előtt már két órával ki volt téve ajtajára az „occupato” (foglalt, nem ér rá), ha tizedszer adta is le ugyanazt. Azt mondta, ilyenkor nem azt vizsgálja, mit mondjon, hanem a hogyan-t.

A nyíltság, mások felé való nyitottság és a legjobb értelemben vett hagyománytisztélet sajátos egysége jellemezte. Bölcs várnitűdásáról már szóltunk. Valaki egyszer elmondta neki, hogy több kérdésben nem ért egyet a biblikus bizottság döntésével. Mint tanár hogyan tanítsa ezeket? Válasza ez volt: „Amíg nem tudja bebizonyítani a saját véleményét, addig csak tanítsa a régit.”

Lelkinaplóját olvasva még többre becsüli az ember pontosságát, lelki ismeretességét. Az a Bea, akinek annyi dolga volt, hogy a rossz nyelvek szerint ahhoz, hogy valakire öt percet szánjon, vagy püspöknek vagy protésztánsnak kellett lennie az illetőnek, minden évben nyolc teljes napot szánt lelkigyakorlatra és havonként tartott rekollekciót. Mindig ugyanazokat a jófelteteleket tette és ugyanazokról a hibákról vádolta magát: „Nem vagyok elég rendszeres a munkámban.” Mert amit valaki fontosnak tart, abban a legkisebb hibát is észreveszi.

Élő hite és eleven, meleg kapcsolata Urával: ez volt a gyökér, amelyből magatartása fakadt, ahonnét erejét kapta. „Mennél nagyobbak a nehézségek, annál inkább hegyeket is megmozgató hittel kell a keresztényeknek Krisztus imájával egyesülniök. A Főpap imája ez, abszolút hatékonyságú könyörgés. Az Úr szavára kell emlékeznünk. Emberileg lehetetlennek látszhatik, de nem az Isten részére: mert minden lehetséges az Isten kegyelmével” — mondta 1961-ben egy tévéinterjúban az egység művéről.

Aranymiséjére készülve, lelkigyakorlatos jegyzeteiben így nyílvánul meg eucharisztikus lelkülete: „Pappászentelésem napja egyetlen nagy vágyam beteljesülése volt. Ennek a lelkületnek kell tovább élnie életem minden napján, amit még ad az Úr. A napi szentmise legyen napjaim középpontja. Alapos gonddal kell előkészülnöm, nagy összeszedettséggel, áhítattal és pontossággal végezni, jó hálaadással zárnom. Minden új reggel arra emlékeztet, hogy nekem is ‚szent, tiszta és szeplőtelen áldozattá’ kell lennem. Minden egyes átváltoztatás jelezze, hogy lelkületben és gondolatvilágomban Krisztusba kell átalakulnom.”

Szép jellemvonása volt a meleg kegyelet és hála. Szülőfaluját gyakran meglátogatta. Szeretett ott bérálni, szívesen elbeszélgetett az egyszerű emberekkel. A még ma is meglévő szülői házban minden alkalommal pár

pillanatig egyedül akart maradni. Ott is akart megpihenni családjá mellett, földije között. Nagy hálaival köszönte meg végrendeletében, amit a Jézus-társaságtól kapott. Négy nagy pápával került élete során szorosabb kapcsolatba. Fiúi tisztelet, diszkréció és az Egyház ügyében mindig szolgálni kész odaadás jellemezte itt magatartását.

Mint kisfiúnak, egyik első emléke volt, mikor édesapja a templomba vitte és a kórusról figyelte a papot az oltárnál. Megjegyezte, milyen szép, hogy a pap mindenkit megáld. Attól kezdve az volt a vágya, hogy ő is áldhassa az embereket. Maga sem merete volna gondolni, hogy annyi ember számára lesz áldás az élete. Mert egyértelműen ezt mondotta mindenki róla, mikor munkáját befejezte. „Jósága volt az alappillér, amire mindannyian, katolikusok, ortodoxok és protestánsok, az íránta való bizalmunkat építettük. Jósága és szeretete legyen a példa arra, hogyan hozhat bennünket közelebb a Biblia iránti szeretet.” (Cullmann)

És a teljes egység, amelyért Krisztus imádkozott az utolsó vacsorán? „Ma az egységmozgalom nem látszik annak, ami pár éve volt: akkor rohanó folyamhoz hasonlított, amely százados gátakat és zsilipeket ragadott magával, most széles, nyugodt folyammá lett, de nem kevésbé hatalmas. Szélesebbé, mélyebbé vált. Mindannyiunk feladata, hogy ez így is menjen tovább, napról napra. Álljunk ott törhetetlen hűséggel — szóban és tettben — Krisztus mellett, egyházunk mellett, testvéreink mellett, hűen felelősségünkhöz a világban és a világréért.” (1967) „Ha az Egyház minden tagja, kivétel nélkül, imával és igazi keresztény élettel beleáll a munkába, akkor valóban közelebb jutunk az egység nagy céljához, és belesegítünk abba, hogy előkészítsük az órát, amelyet csak Isten ismer: amikor minden megkeresztelt, az egy hit és a közös szeretet egységében, tanúságot tesz Krisztus mellett: hogy a világ elhiggye, hogy Őt az Atya küldte.” (1968)

MÁRIA — EGY KOZOLONK

Feltűnés nélkül él Mária húsvét után állandóan az apostolok között. Nem szóvivő, de nem is jelentéktelen mellékalak. Női jelleget hozott a korai egyházba. És még egyet: a tisztaság sugárzását.

Kérdzők, hevesek, elgondolkodók, csodálkozó, vonakodók ... ilyen sokféle az apostolok csapata. Ilyen sokféle maradt az Egyház is mindig. És mindebbe mindig beletartozott a máriás elem is: az alázat, az engedelmeskedés, bár gyakran érthetetlen kíváncsival állunk szemben. Krisztus szavainak hűséges megőrzése mindaddig, amíg teljesebben nem mennek, mélyebbre látás a pusztá külső síkernél ...

Mindegyik tanítvány: a heves, a gondolkodó, az aggályos, a vonakodó, mind állandóan Máriától tanult. Az Egyház mindig megtartotta középpontjában Máriát, és ő is tőle tanult.

Azt tanulta Máriától, hogy feltétel nélkül, női odaadással kövesse Isten akaratát. Minden kereszténynek, az egész Egyháznak mindig újból tanulnia kell ezt tőle.

AZ EGYHÁZ SZAVA

RÉSZLETEK VI. PÁL PÁPA „EVANGELII NUNTIANDI“ K. APOSTOLI BUZDÍTÁSÁBÓL (1967)

(1.) Az evangélium hirdetése korunk embereinek, akiket eltölt a remény, de ugyanakkor félelmek és aggodalmak is gyötörnek, nemcsak a keresztény közösséget, hanem az egész emberiséget szolgálja.

Krisztus Urunk megbízott minket testvéreink megerősítésével. Ez velejár hivatalunkkal, amelyben Péter utódja vagyunk (vö. Lk 22,32). Mindennapi gondunknak tekintjük (2Kor 11,28). Életünk és tevékenységünk feladata ez és pápaságunk első célja. Még nemesebb és sürgősebb ez a feladat, amikor az evangélium terjesztésében erősítjük meg testvéreinket. Így a mai zavarodott és bizonytalan időkben lángolóbb szeretettel, buzgón és örömmel végezhetik munkájukat.

(15.) Az Egyház mint az evangélium hírnöke azzal kezdi munkáját, hogy először önmagának hirdeti az evangéliumot . . . Az Egyház az állandó megtérés és megújulás által hirdeti magának az evangéliumot. Ezáltal érdemli meg, hogy hallgassanak rá, amikor a világnak hirdeti.

Miután az Egyház meghallgatta az evangéliumot és küldetést kapott, ő is az evangélium hirdetésére küldi az embereket. Az üdvösség szavait adja ajkukra. Közli velük a rá bízott üzenetet. Ugyanazt a parancsot adja nekik, amelyet ő kapott, és az igehirdetésre küldi őket. Nem önmagukat, saját elgondolásukat kell hirdetniök (vö. 2Kor 4,5), hanem az evangéliumot. Nincs teljhatalma sem az Egyháznak, sem nekik arra, hogy tetszésük szerint használják fel. Egyszerű szolgálókként, teljes hűséggel kell továbbadniuk.

(65.) A Harmadik Püspöki Szinodus végén tartott beszédünkben nyíltan, atyai szeretettel szoltunk Péter utódjának szerepéről, mint az egyházak között fennálló egységnek és így az Egyház egyetemességének látható, élő és tevékeny elvéről. Hangsúlyoztuk súlyos felelősségünket is, amelyet megosztunk püspök testvéreinkkel. Változatlanul meg kell őriznünk a hitletéteményt, amelyet az Úr apostolaira bízott. Le kell fordítanunk minden nyelvre, de nem szabad megsérteni vagy megcsonkítani. Fel kell öltöztetni minden nép jelképeibe. Ki kell fejteni a hittudományos megfogalmazások segítségével, minden művelődés, társadalom és faj sajátos módján és eszközeivel. A hitnek azonban a teljes katolikus hitnek kell maradnia, amelyet az egyházi tanfőteknitély kapott és továbbad.

(66.) Tehát az egész Egyház hivatása az evangélium terjesztése, de a feladatok különfélék. A szolgálatok változatossága teszi széppé és gazdaggá az evangélium hirdetését. Röviden felemlítjük ezeket.

(67.) Krisztus akaratából Péter utódjának elsődrendű feladata a kinyilatkoztatott igazság tanítása . . . Az Egyház lelkipásztori kormányzásának teljes, legfelsőbb és egyetemes hatalma, amelyet Krisztus átadott az ő helyettesének, főleg abban áll, hogy a pápa gyakorolja a tanítás szolgálatát és küldetést ad másoknak az üdvösség jóhírének hirdetésére (LG 22).

(68.) Péter utódjával egyesülve az apostolok utódai, a püspökök, felhatalmazást nyernek a püspökké szentelés által arra, hogy az Egyházban tanítsák a kinyilatkoztatott igazságokat. Ők a hit tanítói.

(75.) Az Egyházban a Lélek új korszakát tapasztaljuk ma. A hívők mindenütt törekednek nemcsak arra, hogy jobban megismerjék és megértsék Őt, amint a Szentírás kinyilatkoztatja, hanem arra is, hogy nagy lelki örömmel átadják magukat neki és megnyissák lelküket érintésére. Nagy tömegekben jönnek hozzá és szívesen engedik, hogy működjék bennük. Nos, ha a Szentlélek oly fontos általában az Egyház életében, a legfontosabb az evangélium hirdetésének munkájában. Nem tarthatjuk véletlennek, hogy az evangélium hirdetése pünkösdkor kezdődött, Isten lelkének lehelletere.

(78.) A ránk bízott evangélium egyúttal az igazság szava is. Az igazság megszabadít (Jn 8,32), és egyedül az ad lelki békét. Ezt az igazságot várják el tőlünk az emberek, amikor hirdetjük nekik a Jóhírt: az igazságot Istenről, az emberről és titokzatos céljáról meg a világról. Kemény igazság az, ami után Isten Szavában kutatunk. Ismételjük, ennek a Szónak mi sem urai, sem szerzői nem vagyunk, hanem csak őrzői, hirdetői és szolgálói.

Az evangélium hirdetőjének tiszteletben kell tartania az igazságot. Annál is inkább, mert az igazság, amely után kutat és amit továbbad, kinyilatkoztatott igazság. Tehát több, mint a többi igazságok, kis része annak az eredeti igazságnak, amely maga Isten. Az evangélium igazi hirdetője tehát, saját magáról teljesen megfeledkezve, mindig csak az igazságot keresi, hogy továbbadja másoknak. Sohasem árulja el az igazságot, nem színlel azért, hogy tessenek az embereknek, kivívja csodálatukat, felkorbácsolja érzelmeiket, eredetinek lássék, vagy magára hívja figyelmüket. Nem veti el az igazságot. Nem ködösíti el a kinyilatkoztatott igazságot azért, mert hanyag vagy gyáva kutatni, saját kényelme vezérel, vagy félelem szorongatja. Nem hanyagolja el tanulmányozását, hanem nagylelkűen szolgálja, ahelyett, hogy saját szolgálatába állítaná.

Mivel hívő nép lelkipásztorai vagyunk, szolgálatunk sürget, hogy őrizzük, megvédjük és továbbadjuk az igazságot, semmi károsodással vagy kockázattal nem törődve. Sok kiváló és szentéletű lelkipásztor nem egyszer hősiesség példát adott nekünk az igazság ilyen szeretetére. Az igazság Istene elvárja tőlünk, hogy éber harcosai és odaadó hirdetői legyünk igazságának.

Ti tudósok valamennyien, akár teológusok vagytok, akár szentírásmagyarázók, akár történészek, az evangélium hirdetése rászorul fáradhatatlan kutatómunkátokra, szorgalmatokra és bölcsességetekre az igazság továbbadásában.

Ezt az igazságot közelítitek meg tanulmányaitokban, de mindig felülmúlja az ember szívét, mert magának Istennek az igazsága.

Szülők és tanítók, a mai ellentmondások nehezebbé teszik munkátokat. Feladatotok, hogy segítsétek gyermekeiteket és növendékeiteket az igazság fölfedezésében, beleértve a vallásos és lelki igazságot is.

(79.) Az evangélium hirdetésének szolgálata megkívánja, hogy az evangélizáló testvérien, napról napra jobban szeresse azokat, akiknek hirdeti az evangéliumot. Pál apostol, minden igehirdető példaképe, mindnyájunk számára megjelölte a tennivalót a tesszalonikieknek írt szavaiban: „Annyira közel álltatok szívünkhöz, hogy nemcsak Isten evangéliumát, hanem életünket is nektek akartuk adni” (1Tessz 2,8; vö. Fil 1,8). Miféle szeretet ez? Nem annyira a tanító, mint az apa vagy inkább az édesanya szeretete (vö. 1Tessz 2,7.11; 1Kor 4,15; Gal 4,19). Az Úr kívánsága, hogy ilyen szeretete legyen mindannak, aki akár az evangéliumot hirdeti, akár az Egyház építésén fáradozik.

AZ APOSTOLI HAGYOMÁNY FOLYTONOSSÁGA AZ EGYHÁZBAN AZ EGYHÁZATYÁK TANÚSÁGA SZERINT

Clemens Romanus (Római Szent Kelemen) Iréneusz tanúsága szerint (Adv. haer. III, 3.3, I. a továbbiakban) Szent Péter harmadik utóda volt Rómában: valószínűleg 92-től 101-ig volt Róma püspöke. A korintusi egyházhoz írt levele a korakereszténység legrégibb írása az Újszövetség után. Az egész levél (amely megfeddi a címzetteket a püspökséggel kapcsolatos viszálykodásért) fontos tanúságot tesz arról a tekintélyről, amelynek a római egyház kezdettől örvendett. Szemelvényünk különösen arra vet fényt, milyen fontos a püspököknek mint az apostolok utódainak hivatása.

Az apostolok az Úr Jézus Krisztustól kapták számunkra az evangéliumot, Jézus Krisztust pedig az Isten küldte. Krisztus tehát az Istentől jön, és az apostolok Krisztustól jönnek, — mindkét küldetés szép rendben az Isten akarata szerint történt. Az apostolok tehát feladatokat kaptak, az Úr Jézus Krisztus feltámadása bizonyossággal töltötte el őket, Isten szava megerősítette őket a hűségben, és a Szentlélekkel eltelve nekiindultak, hogy hirdessék az Isten országának eljövételét. Így vidéken és városokban hirdette az igét, az első megtértek közül egyeseket — miután léleekben megvizsgálták őket — megtettek püspököknek és diakonusoknak a jövődő hívők számára. (Majd az ószövetségi előképek bemutatása után így folytatja:) A mi apostolaink is tudták az Úr Jézus Krisztus révén, hogy a püspöki hivatal körül viták lesznek. Mivel pontosan előrelátták a helyzetet, azért tették meg a fentebb említetteket (püspököknek), és intézkedtek úgy, hogy haláluk után más kipróbált férfiak vegyék át szolgálatukat. (I. Epist. ad Cor. 42, 44)

Iréneusz, Lyon püspöke (kb. 140 — kb. 200) a gnosztikus tévtanítások ellen írt művében (*Adversus haereses* — eredetileg görög nyelven, de csak latin fordításban maradt fenn az egész mű) a szentírásból és apostoli hagyományból mutatja be az

igazi keresztény tanítást. A harmadik könyv elején leírja, hogy a gnosztikusok sem a szentírást nem fogadják el a maga egészében (általában elvetették az öszövetiséget és részben az újat is), sem pedig a hagyományt, hanem az apostolok titkos tanítására hivatkoznak. Ezzel szemben megvédi az apostoli hagyomány értékét, és egyben tanúságot tesz a római egyház egyedülálló fontosságáról.

Igy tehát az apostolok hagyományát, amely az egész világ számára megnyilvánult, minden egyházban megtalálhatnák azok, akik meg akarják látni az igazságot. Fel tudnánk sorolni azokat, akiket az apostolok tettek meg püspököknek az egyházakban, és utódaikat egészen mostanig: se nem tanítottak, se nem ismertek semmi olyat, mint amiről ezek (a gnosztikusok) képzelődnek. Mert ha az apostolok ismertek volna olyan elrejtett hittitkokat (misztériumokat), amelyeket a többiektől külön és titokban csak a tökéleteseknek tanítottak, elsősorban azoknak adták volna át őket, akikre magukat az egyházakat is rábízták . . .

De mivel túl hosszú lenne egy ilyen műben az összes egyházak utódlásait (successiones) felsorolni, csak az igen nagy és régi (szó szerint: legnagyobb és legrégebb) és mindenki által ismert, a két apostol, Péter és Pál által Rómában alapított egyház apostoli hagyományára és az embereknek hirdetett hitére utalunk, amely az egymást követő püspökök (per successiones episcoporum) által egészen hozzánk eljutott. Ezzel megcáfoljuk mindazokat, akik bármi módon, öntetszelgésből, hamis dicsőségvágyból vagy vakságból és tévedésből szakadár közösségeket gyűjtenek maguk köré. Mert kiváló eredete miatt ezzel az egyházzal kell egyetérténi minden egyháznak, vagyis a hívőknek mindenünnen, — ezzel, amely mindig megőrizte az apostolok hagyományát az összes hívők számára. (Adv. haer. III, 3,1-2. Fordításunk a „Sources Chrétiennes” 211. kötetében található kritikai kiadást követi; Paris 1974. A következő bekezdésben Iréneusz felsorolja Róma tizenkét püspökének nevét az apostoloktól egészen az egykorú Eleutherusig.)

Origenész (kb. 185 — 253) a korakereszténység legnagyobb spekulatív teológusa. Bár merész gondolatai közül az Egyház később többet helyesbített, hithű beállítottságához nem férhet kétség. Bizonyítja ezt a következő (spekulatív főművéből vett) szemelvény is:

Sokan azok közül, akik azt vallják, hogy hisznek Krisztusban, különböző véleményen vannak nemcsak apró és mellékes, hanem komoly és fontos kérdésekben is. Például az Istent, az Úr Jézus Krisztust és a Szentlelket illetően, de más teremtményekre, mint pl. az uralmakra és hatalmasságokra (ti. az angyalokra) vonatkozólag is. Ezért szükséges először ezekről a kérdésekről határozott irányvonalat és világos szabályt lefektetni, és csak ezután kell megvizsgálni a többi kérdést. Mert a görögök és barbárok közül sokan ígérgetik az igazságot, mi azonban nem keressük többé senki olyannál, akik tévedésekben vélték megtalálni. Mi ugyanis hisszük, hogy Krisztus az Isten fia, és csak ő tudja (az igazságot) nekünk tanítani. Csakhogy sokan vannak, akik úgy vélik, hogy Krisztus tanítását tartják, de közülük többen elődeiktől

különböző véleményeket vallanak. Az egyházak azonban a mai napig megőrizték az apostolok által hirdetett tanítást azok utódain keresztül. Ezért csak az a hitre méltó igazság, amely semmiben sem tér el az egyházi és apostoli hagyománytól. (De principiis, ed. Koetschau, Berlin 1913, Praef. 2.: 8. o.).

Osszeállította Balás Dávid

Prohászka Ottokár az Egyházzól (Soliloquia 1919. júl. 7.)*

Új elhelyezkedésre lesz szükség sok tekintetben, jogi, társadalmi, de főleg — ezt tartom legszükségesebbnek — lelkipásztorkodási tekintetben. Az új világba a régi isteni erőt, az istenemberi, az igazán emberségi s egyenlőségi hitet s energiát beleállítani! Mi úgy tapadunk a „korszerű” kosztümhöz, mintha húsunkat szagatnák; pedig hát csak a ruháról, az egyház mai társadalmi s állami viszonyairól van szó. No, majd csak elmúlik az öltözettől való megfosztás fájdalma; s akkor jobban látunk. Nagyon érzem itt a nézet- s a helyzettség szükségét. Konstatáljuk: elvitték mindenünket, amit a történelmi hatalmak adtak; most tehát a belső lényeg és szellem jegesítse ki magának az új formát.

Hát mi a lényeg az egyházban? Az, ami a kereszténységben az égből jött s mint isteni erő lépett a világba; szellem és lélek és élet volt, s történelmi csak akkor kezdett lenni, mikor emberi viszonyok közé lépve azokban elhelyezkedett. Sok alakja volt, azon kezdve, mikor az egyházat így jellemzik: *credentium autem erat cor unum et anima una*. Sok-sok alakot öltött azóta is végig a történelmen; másokat keleten, másokat nyugaton, s ugyancsak különbözőket a klasszikus, a középkori, az újkori egyházban. Ezeket a történelmi formákat az államok, az uralkodó nézetek, a társadalmi fejlődés, a gazdasági élet határozták meg. Ezek jönnek-mennek; maguk is változnak s változásokkal az egyházi formák reformját magukkal hozzák. Így lehet valami bizonyos időben egyházi s egyházas, ami előbb nem az volt, s megfordítva: lehetséges, hogy valami megszűnik egyházasnak lenni, ami előbb az volt. Annak megítélése azután, hogy mikor kell valamit s hogyan behozni, hogy mi jó és korszerű, mi felel meg az igényeknek, úgy, hogy a lelki életet fejleszti, nagy nézeteltérést s különféle állásfoglalásokat tűr meg, s főleg két irányban osztja el a szellemeket: haladó és maradi irányban, aszerint, amint némelyek inkább a múltnak megszentelt hagyományait akarják föntartani még akkor is, ha azok nem szolgálják a lelki életet, s azokat ősi garnitúra-képpen a szeszélyes idők forgandóságának feláldozni nem akarják; míg ellenben mások nem kisebb szeretetből az egyház iránt, de talán nagyobb megértésével az új idők igényeinek, az új formákat sürgetik. Ez utóbbiak szeretetének bátornak is kell lennie, mely nemcsak küzdeni kész a konzervatív elemek nehézségével, de a rossz értelemben vett modernizmus

* Mikor előkészítettem órámat az egyházi rendről, kezembe került jegyzeteim között ez a Prohászka-szöveg. Olyan szép és prófétai, hogy gondoltam, lemásolom és elküldöm nektek. Talán leközölhetnek. (Nemeshegyi Péter, Tokió, 1975. jan. 14.)

vádját is tudja nagylelkűen elviselni, s a gyanúsítást szívére nem veszi. Így volt ez mindig: sokféle félreértés, hatalmi vágy, egyéni érzések, rokon- és ellenszenvok és szenvedélyek járnak az egyháztörténetben is. Miért is ne? Hiszen emberi története az isteni erőnek!

Ilyen körülmények közt az igazi s felvilágosult egyházi érzésnek lehetőleg magas és nemesen céltudatos szempontokra kell helyezkednie s okulnia kell az egyháztörténetben megnyilatkozó fejlődés változatain, az eszmék szerencsés beöltözésén, a félreértéseken; s ezeken okulva, a kellő ítéleti látókört magának megnyitva ítéletet mondania arról, hogy a mai korszellem uralkodása alatt, a lelkek ily állapotában, ilyen szellemi áramlatok mellett mire volna szükség, mily reformra. Reformra az akcióban, a magatartásban, az eljárásban, a jogok megadásában, az egyházi érzés és szellem kifejlésében. Nem az isteninek, a lényeknek, az örökértékűnek háttérbe szorításáról van szó, hanem arról, hogy emeljük azt ki s érvényesítsük igazán; nem az egyházi szervezet megváltoztatásáról, hanem az egyházban letett isteni erőnek kiemeléséről, a pünkösdi melegnek jobb kiárasztásáról; arról, hogy mily formában közeledjünk, hogy a kor ízlését eltaláljuk, érzékét fölébresszük; arról, hogy mily eszközöket használjunk az örökérvényű célra.

A főindulat a szeretet az egyház iránt. Szeretjük az egyházat, benne gyökerezünk, belőle élünk. Hiszem s örülök, hogy az egyházban isteni erő és lélek lüktet.

Mivel ezt hiszem, kívánok a) nagy műveltséget, apostoli szellemet és bátor, nemes kollegialitást a papságba. Hol vannak jó papnevelő intézetek? Ahányat felhoznak, annyi ellen tudok kifogást; de nem is gondolom, hogy a papokat falak közt, könyvekből lehet eléggé megnevelni . . . Én a legalaposabb tudományos műveltséget adnám mindenkinek, s nem sajnálnék sem időt, sem pénzt, s küldeném Párizsba, Bolognába, Oxfordba az ifjakat, adnék melléjük zseniális és spirituális skolárokat, kik egyenként neveljék s ne elszigetelten, hanem a kultúrközösség csatornáin s vízművei közt.

b) Ugyanakkor pedig azt szeretném, hogy a papok ne tartozzanak ahhoz a klérushoz, mely osztályt, pártot, elszigetelt társadalmi osztagot jelent. Szeretnék papokat, akik a „bonum opus desiderant”, de bent állnak a népben — régi kézműves, rabszolga, fölszabadult, vagy patricius presbitereket. Most a klérust fal választja el. Azt mondják, hogy a szentség izolációja. Ha csak az volna; de nem az; inkább a tekintély, a jog, a vagyon, a joghatóság izolációja. Ez izoláció hideget hoz a nép és papság közé s eltávolítja őket. Több meleget és szeretetet nép és klérus közé; többet a Szentlélekből s a testvériségből; ezt nem házasság, hanem a demokratikus intézmények behozatala által. Ne a tekintély, a joghatóság, hatalom, parancs, hanem a belső elv, a szeretet dirigáljon. „Cor unum et anima una” — mily kevés van itt jogból, szétkülönbözésből! Nem alattvalók, hanem a testvérek viszonya, a hierarchiából, az archéból keveset, a hierosból sokat, s úgy bánni s úgy beszélni és megnyilatkozási szabadsággal egymáshoz közeledni. Nem a tekintélyt aka-

rom ledönteni, hanem azt, hogy a tekintéllyel kooperálni lehessen, s így a tekintély éppen e koncertnek, e kooperáló karnak karmestere, de nem szólózik.

c) Íme, most az új idők viharja mindenütt új helyzetet teremt; a hívek bevonulnak az egyházi keretekbe. Ne féljünk ettől, hanem higgyük, hogy az Uristen kalapácsa segítségünkre jön. Higgyük, hogy erősíteni akarja az egyseget, melyért imádkozott, mely programja volt. Higgyük, hogy ezek a népek dolgozni készülő erők, s hogy iskola nyílik számukra, s hogy feladataik vannak.

Az állammal szemben se vezessen minket a hagyományos jog, még kevésbé a hatalmi érdek. Minket nem politika, hanem a nagy közérdek vezet állammal, társadalommal szemben is. Tudjuk, hogy szolgálhatunk neki, s hogy a tiszta erkölcsöt csak mi biztosíthatjuk. Ettől függ állam, társadalom, ettől rend, fegyelem, boldogság. Hát ha valami kapcsolatba lépünk majd, íme az egyetlen érdek szempontja vezet s igazít el akkor minket e viszonyaink rendezésében!

d) Azután szükséges a nép nyelvének használata a liturgiában. A misét kivenném; de a szentségekben, főleg a keresztelés-, házasság-, áldozásban, s az avatási, temetési szertartásokban! * Nem nemzeti s nemzetiségi viselkedet dolgozik most e kívánalomban, hanem a természetes érzés. Hogy eddig úgy tartották, az nem argumentum a jövőre. A trienti zsinat tilalmáról azt kell mondani, hogy azt a reformáció ellen hozták.

Aranymise

Dr. Patton János püspöki tanácsos a pécsi irgalmasrendi templomban tartotta aranymiséjét febr. 20-án. Kézvezetője Cserhádi József megyéspüspök, szónoka pedig Bajtai József vémeédi esperesplébános volt.

Marosi atya szeretettel köszöni a sok jókívánságot, de főleg az imákat és szentmiséket. Megemlékezésüket továbbra is kéri, hogy jól tudjon szolgálni.

Jövő évi számaink témái: az evangelizálás — a missziók — a Szentírás tanulmányozása — a kegyelem.

* Hogy 1919-ben még a korát messze megelőző Prohászka sem gondol magyar nyelvű misére, az természetes; vö. Häring esetét ugyanezen számunk Bea-cikkében!

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A MAGYAR PÜSPÖKÖK „AD LIMINA” LÁTOGATÁSA

Az új szabályzat értelmében a pápa ötvenként együtt fogadja egy-egy ország püspökeinek hivatalos „ad limina” látogatását. Hazánk püspökei először most a húsvét utáni héten utaztak így közösen Rómába. Keddtől péntekig Lékai László bíborosi címtemplomában, valamint a nagy római bazilikákban mutattak be koncelebrált szentmisét. A Szentatya ápr. 14-én, csütörtökön fogadta őket. Lékai bíboros latin beszéddel köszöntötte, kifejezve a magyar népnek és püspökeinek hagyományos hűségét „az élő Péter” Iránt. Megemlékezett Szent László trónfoglalásának 900. évfordulójáról, s ennek emlékére egy a szent király életéből vett jelenetet ábrázoló faliszőnyeget adott át ajándékkul a pápának. A szent király — mondotta — nekünk, mai örököseinek a keresztény hithez való állhatatos ragaszkodást és földi hazánk szeretetét köti szívünkre. „A pluralista közösségben folytatott mindennapi élet mindig a legkülönbözőbb nehézségeket veti fel. Ezeket nem kell szavakkal sem eltűzölni, sem elkendőzni, hanem bölcsen, jóakarattal és bátran megoldani.”

VI. Pál válaszában örömet fejezte ki, hogy a teljes létszámú püspöki kar látogatását fogadhatja. Majd így folytatta: „Hazátokban, amely oly kedves nekünk, ezekben az időkben olyan jelek észlelhetők, amelyek reményt ébresztenek, hogy a vallási helyzet napról napra jobb lesz; ezért hálát adunk Istennek, „akinek kezébe sorsunk le van téve” (Zsolt 30,15). Több kérdés megoldását azonban bizvást várjuk még.” Ezek közül a pápa megemlítette azoknak a férfi és női hívőknek ügyét, „akik érzik a hívást arra, hogy Istennek szenteljék életüket, főleg szegény és különösképpen rászoruló testvéreik szolgálatában”, továbbá az éber gondot a fiatalok vallásos nevelésében, hiszen jórészt ettől függ az egyház jövő sorsa, végül pedig az egyház életében felmerülő belső nehézségeket, — ilyenek azok a mozgalmak, amelyek a püspököknek kijáró tekintély elismerését megtagadják. Krisztus azonban „nemcsak a juhok őrzője, hanem a pásztoroknak is Pásztor” (Nagy Szent Leó), ez megerősítheti a magyar püspököket, hogy visszatérve új buzgósággal és vidáman vállalják munkájukat. „Mi pedig ez alkalommal biztosítunk benneteket, hogy kitarjunk felétek szívünket, és buzgón imádkozunk értetek és híveitekért.”

R.

A PAP ÉS AZ IMÁDSÁG

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ma az emberek általában sokkal kevesebbet imádkoznak, mint a múltban. Ennek különböző okai vannak. Sokakat ma nem

érdekel más, csak a munka, a pénz és a szórakozás. A sokkal nagyobb és maradandóbb lelki értékeket elhanyagolják. Egy másik ok: a mai ember bizonyos „öndicsőségben” él. Anyagiilag jól megy neki, sok mindent vehet és megengedhet magának. Így nem egyben felmerül a gondolat: megy az Isten nélkül is, éspedig egész jól. Isten tehát fölösleges. Vagy ha nem is von le ilyen radikális következtetést: Isten már csak úgy az élete peremén játszik valamelyes szerepet.

Sokan hangoztatják: Istennek nincs jövője, és így nekünk sem tud jövőt adni.

Be kell vallanunk: mi papok is sokszor a külső dolgoktól, pénztől, élvezettől stb. befolyásoltatjuk magunkat, és a lelki értékeket nem látjuk, nem értékeljük eléggé. Mi is az árral úszunk. Nem vagyunk eléggé kovász, amely a tésztát átjárja. Ha a só ízetlenné válik, akkor értéktelen, kivetendő.

Ha egyszer rádöbrentünk arra, hogy Isten számunkra az egyetlen maradandó és örök jövő, akkor ő lesz nekünk az egyetlen sorsdöntően fontos. A jövőnkkel is úgy vagyunk, mint a lélegzéssel. Minden percben többször lélegzünk, anélkül, hogy gondolnánk rá. Ha azonban valaki nem kap levegőt és fulladozik, az tudja, milyen létfontosságú a lélegzés. Így van ez az ember jövőjével is. Aki az életét értelmetlennek és üresnek találja, az tudja, mit jelent a jövő az ember számára.

Isten a mi egyetlen és maradandó jövőnk. Minden nap imádkozunk ezért az örök jövőért: „Jöjjön el a Te országod.” Isten nélkül igaza van Sartre-nak: életünk egy házhoz hasonlít, amelyen nincs ablak, amelybe semmi fény nem hatol be fölülről. Szerinte az ember élete teljesen értelmetlen. Az ember a legszerencsétlenebb állat. Vagy ahogy a német író, Georg Heym mondja „Tagebücher” c. könyvében: „Nem lett volna-e teljesen mindegy, ha egyáltalán nem születtem volna, mintsem hogy ezt a tartalmatlan életet magammal cipelem. Egyáltalán nem tudom, miért is élek.”

Az evangélikus teológus, Oscar Cullmann mondotta 1971-ben egy strasbourg-i találkozón tartott előadásában: „A katolikus egyház jelenlegi krízisének a protestantizmusban ugyanolyan vagy még nagyobb felel meg. Az ökumenizmus ezáltal új arcot kapott, ti. a szenvedésben való közösséget.” Majd így folytatta: „Egyik oka a hitélet hanyatlásának az imádság elhanyagolása. Azok, akik mindent le akarnak egyszerűsíteni, az imádságot szembeállítják a cselekvéssel. Mintha a nagy dolgokat az Isten országában nem éppen azok művelték volna, akik tevékenységüket az imára építették. A hit süllyedésének nem maga a szekularizált világ a főoka, hanem a keresztyének helytelen magatartása e világgal szemben, ti. a „botránynak” a hitből való kikapcsolása. Szégyellik az evangéliumot, és azt hiszik, megfelelnek feladatuknak a világban, ha nézetüket aszerint változtatják, hogy milyen irányból fúj a szél. Reformok szükségesek, de az imádság és elmélkedés legyen az alapja minden reformnak.

Mi történik, amikor imádkozunk?

Ezt a kérdést okvetlenül fel kell tennünk. Mert ahol semmi sem történik, ott az élethez szükségestől nagyon távol vagyunk. Az Úr figyelmeztet, hogy az imánál ne üres szavakat fecseggünk. „Amikor pedig imádkoztok, ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok” (Mt 6,7). Sehoh sem vétkezik az ember annyira a szóval és a szó ellen, mint amikor Istenről és Istennel üres, olcsó, értéktelen szavakkal beszél.

Az Úr nem sok szóra tanította tanítványait, hanem kevésre, amelyek mint súlyos cseppek hullanak lelkükre. Sőt ez a néhány szó lényegében csak egyetlen szó: Miatyánk. A Miatyánk hét kérése csak azt tartalmazza, ami ebben a megszólításban már benne rejlik. Szent Páltól tudjuk, hogy a görögül beszélő közösségekben is az eredeti arám alakját adták tovább: Abba. Az Úr azt akarta mondani, hogy mindenkor, de különösen ha a szavak cserben hagynak bennünket, még akkor is ezt az egyet mondjuk, a döntő, az élethez szükséges szót: „Atya”.

Amint tudjuk, „Abba”-nak a pontos fordítása nem „Atya”, hanem annak kicsinyített formája, ahogy a gyermek szólítja szeretett apját: „Apuka, papa”.^{*} Jézus ilyen (emberileg szólva) vakmerően beszélt Istenről és Istenhez, úgy-hogy jámbor zsidó füleknek ez tiszteletlenül, sőt botránnyosan hangzott. Aki Istennek szívből tudja mondani: „Édes jó Atyám”, az mindent elmondott, amit ember csak mondhat. Szent Pál szerint ez az egész keresztény vallás. „Mivel pedig fiak vagytok, Isten elküldte Fiának a Lelkét szívünkbe, aki azt kiáltja: ‚Abba, Atya’. Tehát nem rabszolga többé, hanem fiú, ha pedig fiú, akkor Isten által örökös is” (Gal 4,6k). Ha tehát imánkban úgy fordulunk Istenhez, mint Atyánkhoz, akkor az ő fiai vagyunk; nem rabszolgák, nem foglyok, nem halálraítéltek a világ halálcellájában, hanem szabadok, akik az életre vannak hivatva, akinek jövőjük van, mert Isten a jövőjük.

A nagy példaképek

Az Úr Jézus és a szentek példája mutatja, hogy sokat kell imádkoznunk, ha Istennek tetsző és Istennel egyesült életet akarunk élni. Állíthatjuk, hogy a harminc éves názáreti magány Jézus számára az Atyával való legbensőbb érintkezés ideje volt. Mielőtt elkezdte nyilvános életét, még egyszer visszavonul negyven napra a magányba. Az evangélisták többször említik, hogy fáradtságos napi munkája után visszavonult egy magányos helyre imádkozni.

A szentek mind az imádság emberei voltak. Szent Pál két évet töltött a pusztában. És mennyi ima van a levelei mögött! Újra meg újra biztosítja híveit, hogy nem szűnik meg értük imádkozni. Innen fakad Isten bőséges áldása apostoli munkájára.

^{*} Más neves exegéták és teológusok ezt cáfolják. Szerintük a szó bizalmas, de nem kicsinyítő, becézó forma. Ez nem illett volna ahhoz a módhoz, ahogyan Jézus Atyjáról beszélt. (Szerk.)

Csak még egy mai példát szeretnék megemlíteni. A mély, szinte misztikus imaéletnek gyönyörű példáját adja a flamand munkáspap, Egid Van Brokhoeven, aki 1967. dec. 28-án, 34 éves korában a gyárban baleset áldozata lett. Naplójába ezeket írja: „Nagy benső vonzalmať éreztem az imához, és imádkozni mentem, relictiis omnibus (mindent elhagyva): felismertem, hogy ez a Jóistenhez való legbensőbb viszony számomra minden, és a legértékesebb gondolatok is keveset jelentenek ehhez az Istennel való állandó egyesüléshez képest. Látom, hogy az egész napot Istennel a legmélyebben egyesülve, bensőleg imádkozva lehet eltölteni. És mégis szükséges, hogy bizonyos időre minden munkától visszavonuljunk, hogy egyedül az imának éljünk: ezzel az imának adjuk az elsőséget.”

Helmut Thielicke mondja a mustármag példabeszédének magyarázatánál: „A hit a szív csendjében kezdődik, és mind mélyebben kell behatolnia a csendbe, az Istennel való beszélgetésbe. Éppen mi, mai emberek, akiknek olyan borzasztó sok tennivalójuk van, akik állandóan úton vagyunk: éppen nekünk kellene tudnunk, hogy csak olyan mértékben leszünk láthatók, azaz olyan mértékben hatunk, amennyire beássuk magunkat a termőföldbe, és számos gyökérrel magunkba szívjuk az Isten erejét. Dolgozni imádság és elmélkedés nélkül, azaz csak „fölfelé” (kifelé) nőni, anélkül, hogy ugyanakkor gyökeret eresztenénk a mélybe, és így megfelelő ellensúlyt teremtenénk — annyit jelent, mint önmagunkat belsőleg kiüresíteni. A mag, amely szívünkbe hullott, hallatlan erőt tartalmaz: ki akar törni a burokból, fává akar lenni, gyümölcsöt kíván hozni, dolgozni akar Isten országáért. Ezt az erőt azonban csak a csöndes imában, a Krisztussal egyesült élet által nyerjük el.”

Mit ad az ima

Az ima kihat az egész életre. Az imádkozó pap mindinkább rájön, hogy sok minden fölösleges az életében. Sok minden van, ami útjában áll lelki fejlődésének és lelkipásztori működésének. Mind jobban látja: ez is, az is lényegtelen, vagy nem fér össze az igazi papi szellemmel, híveim talán meg is botránkoznak rajta. Az ima bensőségesebbé, lényegesebbé tesz bennünket. Így egész apostoli tevékenységünk mélyebben hat.

Az Úr erős hitet és imádkozó lelkületet kíván tőlünk. Csak akkor vagyunk igazi papjai, ha egész életünket belevisszük hivatásunkba. Nekünk nem lehet magánéletünk, amely hivatásunktól függetlenül, papságunkon kívül folyrna le. Amit papi hivatásunknál fogva az egyházban teszünk, az legyen a törvénye személyes életünknek is. Nem mutathatunk külsőleg mást, mint amit élünk. Híveink hamar észrevennék, hogy csak színészkedünk. Az ilyen kettős élet belsőleg szétszakítana bennünket.

Az Úr elsősorban minket nevezett a világ világosságának. Csak akkor fogunk másoknak világítani, ha ez a világosság szívünk olajából táplálkozik,

s így egész életünket felemészti. És csak akkor leszünk kovász híveink számára, ha mindinkább „másik Krisztussá” leszünk. A tapasztalat bizonyítja, hogy Isten országában csak azok dolgoznak eredményesen, akikben az Úr kegyelme működik. Nem a tudósok, nem a szervezők változtatták meg a föld felszínét és hoztak örömet a szívekbe, hanem a szentek. Befolyásuk és életük hatása még sokáig fennmaradt, míg a többiek tetteit hamar elfelejtették.

Hit és ima párhuzamosan halad. Ahol erős a hit, ott az ima magától értedődővé lesz. Ez megfordítva is áll, Aki az imádságot komolyan veszi, abban növekszik a hit is. Ezért ne tekintsük elveszettnek az imádságra és elmélkedésre fordított időt: meghozza az sokszorosan a kamatját a saját és a híveink életében. Túlzás nélkül állíthatjuk: apostoli tevékenységünk annyit ér, amennyire imádkozó papok vagyunk.

Schrek Mihály

„EGYOTT A REMÉNYBEN” (Róm 5,1-4)

(Ökumenikus áhítaton református templomban katolikus pap imája)

Mennyei Atyánk, a Te hívásodra jöttünk össze. A Te Szavad, hozzánk intézett személyes Igéd egységünk kapcsa. Te oltottad szívünkbe Szent Fiad szeretetét, a Te kegyelmi ajándékok ébresztette fel szerte a világban az evangéliumi hit egységének a vágyát, és ebben az ajándékban részesítettél minket is. Köszönjük Neked.

Most arra kérünk Téged, Benned hívő és Benned bízó magyar gyermekeid, add, hogy ez a Lelked szította egységvágy ne maradjon terméketlen bennünk, hanem váljék az Egyház jobb jövőjét készítő szent akarattá.

Elismerjük, és hittel valljuk, hogy Fiad egy, és Szentlelkedben való felismerése igazság szerint nem vezethetne másra, mint egyetlen közös hitre, egyetlen közös pásztorra, egy akolban egyetlen nyájra. Elismerjük és szégyenkezve valljuk, hogy hitünk tétovasága, feléd ívelő reményünk ernyedtsége és szeretetünk fogyatékos volta okozta Egyházad darabokra esését és az ebben való intézményes megmerevedést. Az evangéliumi igazság féltésének álarca alatt intézményi érdekek, hittől független érzelmi lojalítások és szenvedélyektől fűtött logika állított szembe minket egymással századokon át.

Most a Te Lelked az, Aki egyházainkat a múlt hibáinak, túlzásainak és bűneinek felismerésére és beismerésére vezet, hogy Tőled és egymástól bocsánatot kérve szabaddá legyünk a múlt terheitől. A Te Lelked ébreszti bennünk az Isten titkaiba látó hitet, a jövőbe néző szent reményt és az egységteremtő szeretetet.

Urunk és Atyánk, az a kérésünk, hogy az egyházainkat megújító Lélek-áradás, amelynek az utóbbi években tanúi lehettünk, sodorjon ki ben-

nünket a kegyelmeid iránti közönyből és a kishitű bizalmatlanságból; a magunkkal való megelégedettségéből és hamis biztonságból.

Add, hogy hívó szavad erejében bízva, merjünk elindulni, — és amint Péter apostol tette a Genezáreti-tó hullámai felett, úgy mi is merjünk a történelem felkavart vizei felett Szent Fiad felé indulni akkor is, amikor ő háborgó vizek hátán közelít felénk. Ha az ellenszelek láttán és kishitűségünk félelmei miatt süllyedni kezdünk, és megtapasztaljuk, hogy a kegyelmi rendben a magunk erejében egy csöpp nem sok, de annyit sem bízhatunk, hanem csak irgalmas jószágod segítségére számíthatunk: állj mellettünk, nyújtsd ki szabadító karod, és ragadj meg minket is. Szabadító erődben, nem a mi készségünkben bízunk. Mutasd meg hatalmadat, nyilvánítsd ki dicsőségedet egyházi közösségeink ismételt megtérésében és vajúdásokkal teli újjászületésében.

Urunk, mindenható Istenünk! Mi hiszünk kegyelmed erejében. Hívó szavad Lévit újjáteremtette és Máté lett belőle; így lett Simonból Péter: a Jézust megtagadóból a hit fundamentuma; a bűnös Máriából Krisztus tiszta szerelme, a latorból az irgalom fia és a menny örököse; az üldözö Saulból tüzes apostol és Krisztus vértanúja.

Atyánk! Korunknak és egyházi közösségeinknek felajánlott és ma, itt, nekünk meghirdetett kegyelmed a mi reménységünk. Belőle kívánunk megújulni, és lépésről lépésre haladva úgy elmélyedni az evangéliumi igazság élő ismeretében, hogy Krisztus-keresésünk őszintesége és becsületessége tiszteletet és épülést váltson ki azokban is, akiket Krisztus-hűségük őszintesége és becsületessége más evangéliummagyarázatra, a hit egyes pontjain más felfogás elfogadására késztet és kényszerít. Biztosak vagyunk benne, hogy kegyelmeid ösztönzése és vezetése alatt a becsületes Krisztus-követés tovább fog vinni minket teljesebb Krisztus-felismerésre és a szerves hitegység kiépítésének munkálására.

Ma itt és nekünk meghirdetett kegyelmed a mi reménységünk abban is, hogy míg fájdalmasan érezzük a hitbeli egység hiányát, és nem egyszer szegyenkeznünk vagy szenvednünk kell miatta: fájdalmunkat kölcsönös nagyrabecsülésben és szeretetben bírjuk majd hordozni mindaddig, míg az Egyház egységén a történelem folyamán okozott sebek a Szentlélek akarta ritmusban gyógyulni nem kezdenek és teljesen be nem forradnak.

Köszönjük Neked, mennyei Atyánk, hogy mindezt látnunk és kívánunk engedted. Teljesítsd be a művet, amit megkezdted bennünk! Áraszd ki Szentlelkedet, az Igazság és a Szeretet Lelkét, hogy Szent Fiad hasonlóságára teremtsen újjá minket, és fogjon össze abban az egy Testben, melynek Jézus Krisztus a feje.

Könyörgésünket, hogy mindnyájan egyek legyünk, Szent Fiaddal egyesülve terjesztjük Eléd; Ő Veled és a Szentlélekkel együtt él és uralkodik, Isten, mindörökkön örökké.

Chilla Raymond

SZÉP ÉLET — SZÉP HALÁL

Másfél évi szenvedés után meghalt édesanyám. Elsőpénteken még áldozott. A szentkenetet lassan már egy éve, Jézus Szíve ünnepén fölvettem vele. Éjjel fél 12-kor fölkelte apámat, és azt mondta neki: meghalok. Ugyan, ne bolondozz — mondta neki apám. „De én érzem, fulladok, és a szívem nagyon nehéz. Add ide a falról a keresztet a kezembe.” (Néhány évvel ezelőtt éntőlem kapta.) Aztán imádkozott és bocsánatot kért az Úr Jézustól. És röviden befejezte. Sajnos, nem lehettem otthon . . . Mindenesetre örök hálával tartozom neki. Főlelevenednek gyermekkori emlékeim. Nagybőjtben mindig közösen imádkoztuk mindennap a fájdalmas olvasót. Mi gyerekek voltunk az előimádkozók. Jaj volt nekünk, ha este hat órára nem voltunk otthon. Addig se vacsora, se lámpagyújtás nem volt. Nagyon erős asszony volt az anyám, hihetetlen munkabírással. Mint gimnazisták négy kilométerre mentünk a vonathoz. Hófúvásokon másztunk át. Télen különösen a reggeli ébresztő Mária-ének volt, azt hiszem, a lourdes-i himnusz, és Szent Józsefről is. És meleg konyha a reggelivel. Laktunk olyan helyen, hogy 4-5 kilométerre mentünk templomba. Mindig ő zárta be a lakást. Vasárnap soha nem dolgozott. Mesélte, hogy egy alkalommal gyümölcsöt szedtek apámmal. Meghalotta a harangszót, akkor leugrott a fáról, és azt mondta apámnak: „ha te akarod, szedjed, de én nem.” Mindketten abbahagyták. Mindig hozzám, a papfiához vágyódott, de hát ott volt az öcsém négy gyereke is, főleg kicsi korban. Érdekes, legjobban talán a nővérem nagyobbik, asszony leánya siratta meg a nagymamát. Mondtam is neki: pedig nagy pofont kaptál a nagymamától egyszer még lánykorodban. Azt mondja erre a „leányzó”: „Akkor is nagyon szerettem a nagymamát, és a pofont megérdemeltem.”

+

14 gyermekes családban Édesanyám volt a második. Ő maga nyolc gyermeket nevelt fel tisztességesen és becsületesen. Igen szerette gyermekeit. Háború alatt sokat dolgozott, még a határban is, mivel édesapánk négy évig a fronton volt. Két fia meghalt — egyiket a ló rúgta agyon —, két lányát a jó Istennek adta, mind a kettő külföldi zárdába került, egyik a messze Brazíliába. A többiek férjhez mentek, megnősültek. 1947-ben kitelepítették őket a Felvidékről Magyarországra. Egy évre rá meghalt májrákban az édesapánk. Később jó Édesanyánk bejött a faluba a tanyáról. Itt közelebb volt a templom, ahová szeretett járdogálni. Egyik fia kertjében építettek egy kis szobáskát és konyhát, ahol lakott.

A jó Isten úgy rendezte, hogy 1976 nyarán a nevenapján mind a hat élő gyermeke együtt volt. A nővérek is hazamentek látogatóba meg a Felvidéken élő lánya is. Áldott jó Édesanyánk oly boldog volt, több ízben mondogatta: „Milyen szép lenne most meghalni, mikor mind itthon vagytok.” Azért is imádkozott mindig, hogy tudjon dolgozni mindvégig, és ne legyen senkinek

a terhére halála előtt. Rengeteget dolgozott. Korán reggel a macska jött már kelteni, ott nyávogott az ajtóban és várta, hogy enni adjon neki. Negyven kiskacsája volt, etette-itatta, hordozta őket. Keltett egy sereg japán csirkét is. Sokat segített a fiánál. A dédunokákkal is törődött, igen szépen el tudott játszani velük. A kertje tele volt szebbnél szebb virággal, mind ő ültette. Arra büszke volt, mindig nézegette, csodálta a sok színes virágot.

Azon a héten, amikor mi már visszafelé készülődtünk, kicsit rosszul érezte magát. Szerdán, az utolsó napján azért ő kelt fel elsőnek. Ment a kiskacsákat etetni, de az unokájának mondta: „Jutka, én máma meg fogok halni.” Jutka nem hitte. „De majd meglátod . . .” — és dolgozott tovább. A kertben is gyomlált, meg szedett nekünk két csokor virágot, aztán tovább dolgozott. De nemsokára bejött lefeküdni, mert kiverte a víz, fájta a szíve és mindene fájta. Akartunk orvost hívni, de ő azt mondta: csak a papot. A pap nem volt otthon, csak délután három órákor jött haza. Nem panaszkodott, csöndesen szenvedett. Délben még evett jó tyúklevest, akartam etetni, de kinevetett, hogy tud ő enni egyedül is. Mászt nem kívánt. Ebéd után áthúztam fehérre az ágycát. Megmondta, hol van a halotti ruhája előkészítve, azt is, hogy a fiánál ravatalozzuk fel. Délután még hangosan bocsánatot kért mindenért, ha valakit megbántott, még ha tudta nélkül is. Közben mégis elküldtünk az orvosért, de azt sem találták otthon. Három óra után azt mondta: „Elájulok!” Kezébe adtam a szentelt gyertyát. Éppen akkor jött a pap is a szentségekkel. Eszméletlen volt, így nem áldozhatott meg, de kapott feloldozást, meg a szentkenetet, pápai áldást. Még egyszer mozdította a száját — és vége volt. Ekkor jött a szomszéd pap is tőlünk elköszönni, letérdelt mellé, így két pap volt mellette. Este virrasztottunk áldott jó Édesanyánk mellett. Pap, kántor és rengeteg nép volt jelen. Másnap a temetésen is az egész falu népe ott volt, sok-sok koszorút és csokrot hoztak. Mindenki szerette, igaz, ő is szeretett mindenkit, bármilyen vallású is volt. Mindig Isten akaratát kereste és teljesítette, a jó Isten is megtette minden kívánságát: dolgozott mindvégig, nem volt senki terhére, és akkor halt meg, mikor az egész család mellette volt.

+

Dr. Tóth Aladár harminc egynéhány évet töltött Makón mint fül-orr-gége szakorvos és kórházi főorvos. 73 éves korában halt meg. 1976. febr. 25-én több ezer ember kísérte el utolsó útján, 26 pap imádkozott érte.

Mérhetetlen jóindulat, tettetés nélküli szeretet jellemezte orvosi életét. Minden szabad idejét arra fordította, hogy látogatta a városban az öregeket, elhagyatottakat, különösen azokat, akikkel senki sem törődött. Vitt nekik ajándékot, gyógyította, anyagilag segítette őket. Minden pénzét szétosztotta a rászorulóknak, egyetlen vagyona elárvult, kopott kerékpárja volt, amelyen a várost járta.

Egy alkalommal névnap vacsora volt náluk. Tisztelői összejöttek. A vacsora megkezdése előtt csengettek: hívják az orvost egy városszéli, akkor még

vályogházba. Gondolkodás nélkül vette a kabátját, otthagya vendégeit, és ment a beteghez.

Máskor Pestre hívták orvosi értekezletre. Előtte operált egy beteget. Este még rábízta orvostársára és a nővérekre. De a reggeli 4 órás vonatindulás előtt hajnali fél 3 körül még beszaladt a kórházba az operált beteget megnézni. Valaki megkérdezte: „Miért erőlteted ennyire magadat?” Ezt felelte: „A beteg Krisztusban testvérem.”

Aki egyszer találkozott vele, nem feledhette szerénységét, lekötelező kedvességét és mindenkit felülmúló udvariasságát. Csodálatosan összeforrott egyéniségében a kettős orvoslás hivatása: testet és lelket gyógyított egyszerre. Megérezte, hogy az embereknek elsősorban szeretetre van szükségük. Világnézeti határt nem ismert. Éppen így hatott legvonzóbban a más világnézetű emberekre is. Jézus tanácsából tanult: „Ha olyanok nem lesztek, mint a gyermek, nem mentek be a mennyek országába. Aki tehát kicsinnyé lesz, mint a gyermek, az a legnagyobb a mennyek országában” (Mt 18,4-5). Aladár bácsi nagyon kicsiny tudott lenni. Ezért becsülték olyan nagyra.

Kollégái az országos hírű kiváló szakembert tisztelték benne. Állandóan fejlesztette tudását, orvostársai kétséges ügyben hozzá mentek tanácsért.

Nagy tisztelője és ismerője volt Teilhard de Chardinnak. Sokszor idézte a „Mise a világ felett” c. írását és hangoztatta, hogy a világ és főleg az emberek engesztelő átváltoztatásához nekünk is hozzá kell járulnunk munkánkkal.

Egyszerűen és természetesen élte hitvalló keresztény életét. Mikor a temető kápolnáját újíttatták, és nem lehetett a nagy dologidőben munkást kapni, szerzett egy kőművest, és maga hordta föl neki vödörben a maltert a kápolna tetejére. A temetőkápolna és a Kálvária kápolna újjáépítésére majd százezer forintot fordított saját pénzből.

Amikor agyvérzés érte, ezt még maga megállapította, és utána csak ennyit mondott: „Ezután már jobb lesz.”

HÁROM ROVID SZENTÍRÁSI ELMÉLKEDÉS

Isten nem számol — Isten ajándékozik (Mt 20,1-16)

Soha nem fogunk tudni kielégítően válaszolni arra a kérdésre: milyen is valójában Isten. Hozzáférhetetlen fényességben lakik. De Jézus példabeszédei mindig mozaikszerűen bemutatják és megvilágítják emberi felfogóképességünknek, milyen az Isten. Így a szőlősgazdáról szóló példabeszédben is megismerjük Istennek egy „oldalát”. Elképesztő oldalát. Mint ahogy benne minden elképeszt, tanácstalanná tesz, és emberi gondolkodásunkat „ad absurdum” viszi.

Milyen szívesen kapaszkodunk abba az elgondolásba, hogy Isten igazságos! És ezen a mi igazságosság-elképzelésünket értjük. Valahogy úgy,

hogy pontos könyvelést vezetnek érdemeinkről; valahogy úgy, hogy ennek megfelelően osztják ki a jutalmat és büntetést. Mindenekelőtt pedig a végső jutalomosztásnál teljesen figyelembe veszik a megfelelő besorolást, rang, szolgálati évek és különös felhasználás szerint.

Istennek azonban — a szőlősgazdának — más az elképzelése az igazságosságról. Azt nagylelkűség, jóság és könyörület határozza meg.

Kereszténységünknek éppen abban kellene mutatkoznia, hogy hálásak vagyunk kegyelemből történt meghívásunkért. Mit is mutathatunk föl valójában? Jézus hallgatói közül sokan nem szívesen hallották ezt a példabeszédet. Mert abban bizakodtak, hogy sok jótettet gyűjtöttek, úgy, ahogyan takarékosan és szorgalmasan szaporítjuk kontónkat a bankban. Az egyiknél ez szembetűnő, — a másik sarokba szorul, senki nem mond neki köszönetet, senki nem figyel rá. De Isten mérlege, Isten mértéke más. Jóság a neve. Mindenkivel éreztetni, aki azon fáradozik, hogy a szíve tiszta legyen. A döntő tényező mindig maga Isten: ő hív, ő hív meg. Az ember csak elfogadhatja és követheti a hívást.

Még egyet: a példabeszédben a gazdag jutalmat csak a szőlő munkásainak ígérik és szolgáltatják ki. Kezdve azoktól, akik az első órától ott voltak, egészen azokig, akik utoljára nyúltak a kapához és metszőollóhoz. Azokról, akik hallották az Úr meghívását, mégis tovább ácsorogtak a piacon, a példabeszéd mit sem mond.

+

A „vallásos gondolkodás“ kevés! (Mt 21,28-32)

Amikor Krisztus szeretetéről beszélünk, tudjuk, hogy az tettekben nyilvánult meg. Tevékenysége, szenvedése, halála egészen világos. Mi emberek azonban nem ritkán beérjük az érzelmekkel. Vagy arra a — kétségtelenül helytálló — mondatra hivatkozunk, hogy a belső beállítottság a fontos. Csakhogy nyitva marad a kérdés: Mire vonatkozik a beállítottság? Mégis csak a cselekvésünkre, a tetteinkre. És ezek a tettek gyakran rosszul járnak. Pedig Krisztust „tenni kell“, úgy, ahogy ő tetteben nyilvánította meg szeretetét. Nem elég szívünkben hordani a nevét, — meg kell nyilvánulnia szavunkban, elkötelezésünkben, a világban folytatott életünkben.

Aki figyelmesen hallgatja vagy olvassa a Máté-evangéliumnak ezeket a szavait, fölfedezi, hogy itt éppen a „vallásos“ ember alapvető kísértéséről, a mi nagy veszélyünkről van szó: arról, hogy igent mondunk, és végső soron mégis megtagadjuk magunkat Istentől. „Megtesszük a kötelességünket“, mégis adósak maradunk a szeretettel. Egyáltalán nem akarom itt kevésre becsülni mindannak hűséges követését, amire gyermekkorunk óta tanítottak. Aki elvégzi reggeli és esti imáját, lelkiismeretesen részt vesz a vasárnapi istentiszteleten, gyónik-áldozik, egyszerűen komolyan veszi vallásos kötelességeit, bizonyosan Istennek tetszően cselekszik. Az evangélium szava értelmében mégis lehetséges, hogy csak „fejbőlöntő János“. Akkor ilyen, ha ad ugyan valamit Istennek, de saját magát nem adja oda.

Ez kétségtelenül kemény beszéd. De az előttünk lévő evangéliumi szövegben szó van a „vámosokról és utcanőrökről” is, akik bejutnak Isten országába. A kulcs ehhez a megtérés. Bár minket is megőrizne attól az állandó megtérés bátorsága, hogy túlzott magabiztosságunkban elhibázzuk az utat!

+

„ . . . és elment idegenbe” (Mt 21,33-43)

Nézzük meg pontosabban az evangéliumi szőlőmunkásokat. Nem önálló vállalkozók, akik azt csinálhatják a szőlővel, amit akarnak. Mégis ezt teszik, míg be nem fejezik gonosz játékokat.

A mi korunkban született az „Isten haláláról” szóló jelige. Sőt erre még egy zavarba ejtő, szerencsétlen teológiát is felépítettek. De nem valami élmény áll-e mégis mögötte? Egy olyan világ élménye, amelyből Isten — az evangélium képes kifejezésével élve — „külföldre utazott”. Sokak számára távollevő lett Isten. Nem tagadják a létét, de nincs életükben jelentősége és helye. Mint a szőlőhegy munkásai, birtokba vették a világot. Az ember a vélt haladásra és sikerre alapozott törvényeket adott magának, és megpróbálja ezekkel Isten végső nyomait is kitörölni a teremtséből. Igaz, az Úr mindig újra követeket küld vincellérjeihez. De mondanivalójuk nem hat. Egyesek elavultnak érzik az üzenetet, mások terhesnek. Sok keresztény Isten vélt tehetetlenségét nyomasztónak találja. De alapvetően félreérténék ezt az evangéliumot, ha nem tudnánk fölismerni benne a másikat, a tulajdonképeni istenképet is. És ez a kép szabadítóan, megváltóan, gyógyítóan hat. Nagy-nagy türelem és szeretet jellemzi. Istenen nem lehet kifogni! — mondja a példabeszéd. Ha az emberek megpróbálják kitörölni nyomait, ha kigúnyolják követeit, nem veszik őket komolyan, és betű szerint „kikészítik”, ő akkor is hű marad önmagához és üdvözítő tervéhez. Talán éppen abban mutatkozik meg nagysága, hogy elfogadja a sokfajta ütést. Sőt irántunk való szeretetből meghal.

Johann Weber gráci püspök

FRIULI BESZÁMOLÓ

Nővéreink máj. 20-án kezdték meg a munkát a földrengés sújtotta vidéken. Szeptemberben véglegesen három helyen maradtak ott: Montenarsban két, Urbignaccóban három, Gradóban három nővér. Ezek különböző olasz házaikból jöttek. Itt az óvodában két világi óvónőt kellett felvenni helyettük. Egyiknek a fizetését a vöröskereszt vállalta volna, de mi nem fogadtuk el. Azóta minden hónapban megérkezik az adomány az óvónő részére.

Szept. 15-én indultak a nővérek. Épp aznap reggel 5.15-kor újból erős földrengés volt, amely úgyszólván egész nap kísérte őket. De 11.28-kor épen megérkeztek a színhelyre. Ott szemük láttára omlott össze a templomtorony, a harangok az omladék alá kerültek. Napokig tartó megfeszített munka után kiszedték, most ideiglenesen fel akarják állítani, mert harangszót akar a lakosság. Ez a második nagyfokú földrengés igen elkeserítette őket, mert már sok helyen rendbehozták a megrongált házakat, újakat is építettek. A sok munka, fáradtság mind újból semmivé vált.

Templomnak ideiglenesen egy kiürített öreg autóbust rendeztek be, a vezető helyén kis oltárral. Ezt fűteni is lehet.

Gradóban sokat szenvednek a hideg miatt, mert a lakásokban nincs fűtési lehetőség. Meleg ruhaneműt és gyerekhalmot küldtünk nekik. Ma itt -10° , a hegyvidéken -18° hideg van. A vagonlakások fűthetők, de egész nap nem lehetnek bent. Előfordult az is, hogy az állandó fűtés miatt elégett az egész vagonlakás, sátrak is, mert mind gyúlékony. Egyik nővérünk tüdőgyulladást kapott ott.

Nővéreink nehéz helyzetben vannak, mert hiányzik az anyagi szükséglet, élelem, ruhanemű, de az erkölcsi segítség is nagyon nehéz, rengeteg türelmet, lemondást igényel. A nép el van keseredve, gyakoriak még mindig az öngyilkossági kísérletek. Egyik gradói nővérünk, ahogy ment az utcán, egy másodemeleti terraszon meglátott egy asszonyt. Felszólta neki, az kelleetlenül válaszolt. Amikor fölment, látta, hogy férje betegen fekszik, négyen voltak egy szobában. Az asszony azt kérdezte: „Ki küldte magát ide? Most akartam leugrani az emeletről.” A nővér hálát adott Istennek, hogy arra irányította, s még időben érkezett. Azóta rendszeresen jár hozzájuk, s viszi, amire szükségük van, mert előzőleg senki sem törődött velük.

Montenarsban a két nővér a konyhát vezeti, 15-20 személyre főznek. Ezek közül némelyik már hónapok óta ott van, nagyon fölényesen viselkedik néha a nővérekkel szemben. Családokat látogatnak, vizsgáztatják őket, s legalább meghallgatják panaszait. Ausztria küldi a vagonlakásokat, de ők még annyit sem tesznek meg, hogy a földet elegyengessék, mert gyanakvók. A lakásokkal együtt érkeznek a munkások is, teljesen felszerelik, de még csak meg sem kínálják őket egy kis meleg étellel az éjjeli utazás után. Attól félnek, ha elfogadják a vagonlakásokat, nem fognak rendes lakáshoz jutni. Így saját erejükből akarnak építkezni, ehhez akarnak pénzesélyt, de még anyagot, téglát stb. sem kapnak, emiatt nagy az elkeseredés.

Másik nagy nehézség az egészségügyi ellátás. Talán két hete avatták föl Montenarsban az első zuhanyfürdőt. W. C.? A nővérek egy vödört tesznek a vagonlakásba, s este mennek kiönteni.

Karácsony előtt a tanítónőképzős lányok közül ötten, minden osztályból egy, meg néhány szülő autóval ment el Montenarsba. 50 csomagot készítettünk, volt benne cukor, olaj, rizs, kétféle száraztészta, kávé, keksz, bor, egy kuglóf, cigaretta a férfiaknak, cukorka és 5000 líra. Közel egymillió líra érték. A lányok kiosztották a családoknak, akiket már ismertek, mert a múlt nyáron voltak ott segíteni dolgozni. Igen meg voltak elégedve, sokan könnyekig meghatódtak. Így a lányaink is látták, mi a helyzet, s beszámolnak a többieknek, úgyhogy készségesebben fognak munkálkodni, adakozni.

Montenarsból írja nővérünk: „Már elmúltak a karácsonyi ünnepek, eléggé a kis Jézushoz hasonlóan töltöttük, a hideg vagonlakásban, egyeből kisebb-nagyobb nélkülözés közepe. Az biztos, aki először látja ezt, összeszorul a szíve, szóhoz sem tud jutni annak láttára, hogy az emberek hogy is tudnak élni ennyi nélkülözés közt. Még hozzájárul, hogy a nép két részre oszlik: két plébánia volt, a papok nem értenek egyet, így a lakosság is megoszlik. A nővéreknek semlegeseknek kell maradni, mindenkit meghallgatni, de igazat nem adni egyiknek sem. Ezért nagyon sok imára van szükségünk. Egy kispap, aki már május óta itt segít, így nyilatkozott: a sok szerzetesrend közül, akiket ismerek, egyedül a szalézi nővéreket látom folyton mosolyogni, ezért minden este ide jövök elköszönni, hogy kibírjam másnapig az önk mosolyával.”

A nép a sok szenvedés közt is megőrizte nagylelkűségét, ősi lelki finomságát. Lusevera egy régi szép falu, május előtt 181 házból állt, most tán tíz van, amelyet még lakhatóvá lehet tenni. 400-an maradtak a helyszínen. De novemberben, ahogy a tévéből megtudták a törökországi földrengést, aláírással azonnal majd másfél millió lírát és sok pokrócot, gyógyszert, élelmiszert stb. gyűjtöttek össze nekik. Öten teherautóra rakták és Ankarába szállították.

Már harmadik napja írom ezt a levelet, folyton abba kell hagyni. Szíveskedjenek rendezni a gondolatokat. Én 15 éves koromban elkerültem Belgiumba, azóta alig beszélek magyarul. Olaszul is csak hallásból tanultam meg itt. De azért a mennyországba talán sikerül bejutnom, ez a legfontosabb.

Bognár Anna szalézi nővér
Conegliano

LEVELEK A MISSZIÓBÓL

Sr. Bernadette Pakisztánból megküldte szerkesztőségünknek rendjük, a „Medical Mission Sisters” kis naptárát. Megtudjuk belőle, hogy az 1925-ben alapított rendnek ma több mint 700 tagja dolgozik 27 országban. Idézzük a naptár elején és végén közölt szép szöveget:

A misszió ma azt jelenti:

ott állunk magának az élet misztériumának és céljának határain;
segítjük az embereket, hogy hozzájussanak az alapvető létszükségletekhez;

segítünk fejleszteni saját erőforrásaikat,

amelyek által növekszik embermértőségük

és rájöhetnek nagyszerű lehetőségeikre,

mint Istennek saját képmására teremtetett gyermekei;

együtt építünk egy olyan társadalmat,

ahol minden nép szeretetben, igazságosságban és békében élhet.

Azért imádkozunk,

hogy e világ kellős közepén

és mindazoknak a népeknek szeme előtt, akikkel egységben élünk,

megvalósítsuk az evangéliumot,

és legyünk Krisztus békéjének jele,

hogy támogassuk és szolgáljuk egymást szeretetben,

hogy szívünk kitaruljon a szegények, a betegek, a haldoklók

és minden szükséglet szenvedő iránt.

Köszönjük,

hogy imával, adománnyal, törődéssel támogatja munkánkat.

Biztosítjuk minden nővér hálás imádságos megemlékezéséről

az egész világon.

+

Aldja meg az Ég ezerszer a szép csekkért, amit a „polio drops”-ra fogok felhasználni, rém drága, de igen nagy szüksége van itt rá a gyerekeknek. Nagyon, nagyon sokat jelent ez a segítség. Egy hónapja jöttem vissza Amerikából, megkaptam végre az amerikai állampolgárságot, és igen nagy örömmel tértem vissza munkámhoz. Sajnos haza nem tudtam menni, mert mindenféle kórházi dologgal voltam fölpakolva, és még a megspórolt pénzem is ráment a vámrá. 100 dollárt kellett fizetnem, — de megérte, mert itt ilyen dolgokat nem lehet kapni. Köszönöm, hogy a csekken szentelté avattak (a Sr. helyébe a kiállító St.-t írt!), — hát bizony a pokolba nem megyek, mert a hőséget most itt élem át: 104 — 108° R. De az éjszakák elég jók, és ha az ember jól alszik, másnap lehet dolgozni rendesen. Jó orvosokra lenne nagy szükség, de hát mit tegyünk: ide, ebbe a poros kis városkába senki sem akar jönni dolgozni. Naponta 60-80 beteget látok el orvossággal, és a kis kórházunk 100 ágyas. Ha minden jól megy, talán az év végén hazamegyek a szememet megoperáltatni, — de az itteni püspök azt akarja, hogy jöjjenek vissza még vagy 3 évre dolgozni ide. Ebben az évben 40 éve leszek a misszióban, — de a szívem magyar, a lelkem meg „tutti-frutti”. Ilyen az élet itt! Szolgáljuk és szeretjük betegeinket, és ahol lehet, segítünk nekik.

Sr. Bernadette Dömmel
St. Teresa's Hospital
Mirpurkhas, Sind Pakistan

+

Ez a vidék nagyon terméketlen, sokfelé nincs rizs, igen sok helyen nem is termett. Kapunk valami csekély segítséget a Caritastól, de az igazán semmi. Csak úgy adnak most, ha van munka és az a munka a közérdeket szolgálja. Van itt egy Internátusunk is. A szünidőben is itt lesz a diákok nagyobb része, mert otthon nincs mit enniük. Nekünk még a múlt évi rizstartalékból van.

Imáikat kérem, hogy az Úr segítsen bennünket a küzdelemben. Keresztényeink jók, de vannak hinduk, fanatikusak, és van itt egy volt földesúr a régi rendszerből, ezek tartották ezt a szegény népet rabszolgaságban. Most én küzd ellenük. Húsvéthétfőn fölbérelte a régi rabszolgáit, leitatta őket, és este megtámadták a missziót. A fiúk futballpályáján a kapufákat vitték el, elvették a telefonhuzalt, és az iskola ablakait betörték kövekkel. Egy nővér elment a rendőrségre, azok kijöttek, és úgy 9 óra tájban eloszlottak a támadók. Tegnap meg gyűlést tartottak, hogy minden áron megakadályozzák a misszió terjedését. Katolikusok nem vehetnek földet, senki sem adhat el nekik, és házat sem építhetnek. Ez így van jól, mert 41 éve, hogy itt vagyok a misszióban, és ott fejlődött ki, ahol üldözték az egyházat.

Igen el vagyok foglalva. Iskola, a házban végzett munka, családok látogatása. Este, amikor a család többé-kevésbé együtt van, a rózsafüzért mondjuk. Mindennap más családban. Én ezt tettem másutt is, ez a legjobb eszköz az apostoli munkára. Többen is összejönnek, a szoba mindig tele van. 72 éves vagyok, még kerékpározom. Kissé nehéz, mert az út nem egyenes és nem is egyenletes. Állandóan le és föl megy. Sokszor nehéz fölfelé pedálozni. Az új generáció ezt már nem teszi. Nekik már autó kell vagy legalábbis motorkerékpár. Kezeim nagyon remegnek, írásom nagyon rossz. Nehéz még misézni is. Sokszor még enni is nehéz. Hálás szeretettel szegény egyedüli testvére in Corde Jesu

Varga Bertalan SDB
Don Bosco Youth Centre
Hatia Ranchi-Bihar 834003 India

+

Sok szíves köszönet a Szolgálat küldéséért. Ez minden, amit magyarul kapok, és legnagyobb részt el is olvasom. Már 1948 óta itt vagyok a Fülöp-szigeteken. 1953 óta dolgozom Bacóban. December 20-án volt pontosan húsz éve, hogy elkezdtem az önálló misszióállomás kiépítését. Mikor idejöttem, semmit mást nem hoztam magammal, mint előljáróim áldását, és az itteni embereknek éppen olyan kevese vagy még kevesebbje volt, mint nekem. Alig huszan-harmincan jöttek a vasárnapi misére. Ismertem Bacót, tudtam, mi vár rám. Isten segítségével, missziós barátaim imája és áldozatai segítségével kitarítottam, és ezen a kemény, köves talajon virágzó missziót hoztam létre. A püspök azt mondja: Tunkel Bacóért, Baco Tunkelért, így nem helyez máshová. Nem is kívánkozik ide senki, mert nem egyszerű hely. Én most már ismerem az embereket, ők is engem, és így jól halad a munka. 1976-ban 96 temetésem, 100 esküvőm és 526 keresztelőm volt, aztán még itt a nagy iskola 420 tanulóval. A plébániatemplomot egyszer már megnagyobbítottam. Remélem, hogy belátható időn belül újat kapok. De ebben a püspöknek is segítenie kell. A falvakban is bővíteni kellene a kápolnákat. Először nem jöttek, most majd mindegyik tele van, ha ott misézem. Több mint 30 helyen misézem, így nem is tudom minden hónapban mind-egyiket meglátogatni. 30 kápolnám azonban még koránt sincs. Néhol az állami népiskolákban vagy kis bambuszból és pálmalevelekből épült szükségkápolnában van a misénk. Bacónak kb. 15—17 000 lakosa van. Ebből mintegy 70 % katolikus. A hegyekben van még 2—3000 ember, ezek egészen primitívek, eddig a missziókn kívül senkisémmel törődött velük.

Tunkel Viktor SVD
Baco, Or. Mindoro 4403
Philippines

+

Az esztendő úgy repült el, mint az álom, nem unatkozom, arra itt nincs idő. Egyik legszebb napunk védőszentünk ünnepe volt szept. 29-én, amikor a plébániáról származó negyedik új SVD püspökünket ünnepeltük. Nagy tisztességgel fogadtuk, kerékpárosokkal, lovasokkal, autókkal. 25 pap koncelebrált és az érsekünk, aki szintén erről a plébániáról való. Utána az emberek családi étkezést készítettek. 300-an voltunk az új püspök körül. Igazi keresztény népünnepe. Sajnos most itt is megritkultak a hivatások, mert a családokban kevesebb a gyerek, és kisebb az érdeklődés is a papi hivatás iránt.

Aratás előtt állunk. A gabona először félig elszáradt, mostanában meg annyit esett, hogy rothadni kezd. Hozzá még a guerilleroók föl akarják gyújtani és elégetni a termést, hogy az ország helyzete még rosszabb legyen. Az infláció havonta kb. 10 %. Az én havi keresetem 100 márka. A hazaiak segítségével nélkül nem tudnék itt maradni, még kevésbé másoknak, még szegényebbeknek segíteni. Európai segítséggel berendeztem egy háztartási iskolát (varrás, kötés, főzés). Nagyjából berendeztünk egy óvodát is. A szegény gyerekek ebédlőjét ezzel az évvel valószínűleg be kell csuknunk, mert nincs meg a legszükségesebb sem. Vannak itt jobb módú emberek is, de az anyagiasság mindnyájukat elrontotta.

Tunkel Jenő SVD
8185 San Miguel Arcángel, Argentína

+

Húsvét előtt (1976) kétszer jártam körül a plébániámat. Május közepétől június 20-ig három turnusban lefolyt az első áldozás. Minden iskolára elegendő időt fordítottam. Agapének megelégedtünk a banánnal, kis rizspogácsákkal meg az égetett bennszülött cukorral. Így az egész egyházközség részt vehetett rajta. És ez jó alkalom volt, hogy a kultúrversenyre készülő gyerekek főpróbát tartsanak és megörvendeztessék a jó népet a szép műsorszámokkal: bennszülött furulyás zenekar, többszólamú kórus, kihalófélben lévő énekek és táncok (az európai dekadens befolyás ellen-súlyozására). Nagy sikert arattak a fiúk a „main caci” (májni csacsi) páros viadal-számukkal: az egyik fél pajzsával védekezve fogja fel a másik csípős ostorcsapásait. Nem egészen veszélytelen játék ez.

Jún. 23-án hosszú időre elhagytam a plébániát. Első nap meglátogattam a ranggwi templom köréből származó telepeseimet. 120-an vannak. Először ünnepeltünk ott és hívtuk le az Urat a deszkaoltárra és a szívükbe. Egy kis tisztáson volt a táborigi mise. Éjjel locsogott a közeli patak vize, és a moszkítóháló alatt többször felriadtam, mert a vaddisznókat riogatták hangos kiáltozással. Most esőtlen, száraz idő van errefelé, éjjel csípős hideg lesz, nappal meg tűzően ontja sugarait a nap. A tájat persze élveztem útközben és a szép kilátást. A napkelte és napnyugta külön helyet kapott a napi programban. Volt alkalmam izzadni, és az influenza állandóan kerülgetett. Sok érdekes élményben volt részem ezen a hosszú úton. Az a meglátásom, hogy men-nél sűrűbben lakják a vidéket, annál jobban haladnak előre. Ahol kevés ember él, nincs hajtóerő. A termés nem sikerült, a vízkészlet is fogyóban van a hosszú száraz-ság miatt. Por lep be mindent, és csípős szelek fújdogálnak néha napokig. Bürokrácia uralkodik minden téren. Ennek az új országnak rövid történetében először folyik a pénz (az olajból), és még nem foltozták be a lyukas zsebeket. Imádkoztatok a sze-gény népemért, hogy ne görnyedjenek meg az élet terhei miatt, és hogy a fejlődés egészségesebb irányba haladjon!

Mészáros Ferenc SVD
Ruteng/Flores
Tromolpos 2, via Denpasar, Indonézia

+

Sok szépet lehet mondani az itteni népekről. Sem perelés, sem ivászat, sem mag-tatelhajtás vagy házastárs elhagyása erre nincs. 13 gyermeket nevelt a szomszédom.

Ha házasságot kötnek, az ismerősök pénzadománnyal segítenek. Ha valaki meghal, ugyanúgy. Ezeket ki tudja, mióta. Az Egyház egyes szokásaiktól elzárta őket, valószínűleg ezért nem tolakodnak hozzánk. Viszont a Szentlélek több ezer évvel előbb erre irányította őket. Nagyon szép nézni. Én mindegyiket hittan nélkül is megkeresztelném. Jók a cselekedetek. Nincs káromlás, átok, gyalázás.

Most virít a kertemben a karácsonyi bokor, 27-28 cm piros virágja van. A teabokrok teljes virágzásban vannak. A teljes azaleák itt rózsanagyságút virítanak, piros erre iránították őket. Az évet 10 000 látogatóval zártuk. Megállanak és azt mondják: Melyli, magyarul így lehetne mondani: ez aztán szép! Én ültetek, locsolok, de Isten adja a teremtés titkának látását és örömet.

Minden percemet engesztelő szeretetből töltöm, így napjaim gyorsan múlnak, pedig 4-6 pár ruhát kell cserélni naponta, mert itt nagyon melegítve kapjuk a nap sugarakat. Két órát töltök az Oltáriszentség előtt, még a régi módra. Akik kitartanak, azoké lesz az új élet napja és a küzdelem bére, Jézusért tapossuk a nagypénteki napokat. Jézus is a halállal fizetett érte. A múltat tudjuk, a jó jövőt várjuk, cselekedeteink érdemeit a jó Mennyei Atya fizeti.

Fr. Ácsbolt János SJ

Kuanhsi, Hinschu Hsien, Taiwan 306

+

Egyik osztrák rendtársam, aki már húsz éve Chilében működik, szabadsága alatt egy vasárnap templomunkban a fő Istentiszteletet tartotta. Beszédében egy fiatal magyar pap, Pontyos Vendel áldozatos és önfeláldozó életét vázolta, mint az igazi hithirdető lelkület példaképét. (Lásd Szolgálat 14. sz.) Ő ismerte és többször meg is látogatta. A következőket mondta el róla.

Pontyos először a fővárosban lelkészkedett. Ő azonban misszionárius akart lenni. A szegény és elhagyatott indiánokhoz vágyott. Így került el a Chile déli részén fekvő Huar szigetre. Ezen a szigeten még ma sincs semmiféle kerek jármű. A szekereket is szántalpszerű tákolmányokon húzzák. Az éghajlat igen kellemetlen és egészségtelen. Tíz hónapra keresztül esős idő van. Szakácsnője, akit magával vitt, csak három hónapig bírta ki, aztán visszatért északra.

Vendel később a szigetről a kontinensre került, ahol nagyobb működési lehetősége volt. Itt is igen eredményesen működött, és több kápolnát épített a szétszórta élő lakosság részére. Az éghajlat azonban neki sem tett jót. Tüdőgyulladását kapott. Helikopterrel szállították a legközelebbi kórházba. Az osztrák atya többször járt ott nála. Egy alkalommal megkérdezte: „Miért választotta ezt az egészségtelen vidéket?” — „Misszionárius akartam lenni!” — volt a válasz. Betegségében meg is halt 1972. jan. 20-án. A püspök maga temette el Puerto Mont városában, s beszédében kiemelte nagy áldozatkészségét és igazi apostoli lelkületét.

Miután ez az atya ilyen lelkesen emlékezik meg az osztrák hívek előtt erről a buzgó magyar papról, gondolom, jó, ha mi honfitársai is tudunk életéről valamit.

Schrek Mihály SVD, St. Gabriel

MAGYAR NŐVÉREK LEVELEIBŐL

— Néha felmerül a gondolat, jó lenne jegyezgetni. Teszem is, de nem a magam szegényes. hanem a mások hallott, olvasott gondolatait, ami a lelkemben megmarad és rezonál, mint az Úr Szava . . . A mi egyszerű kis életünkben nincs semmi „rendkívüli”. De mégis! Hogy a mindenekeftt édes Úr lehajol hozzánk, mindennap próbálja velünk újra a „kalandot”, vállalja a rizikót. Talán több csend kellene ahhoz, belülről, hogy meghalljuk a csendes Szeretet-hullámot és intenzíven bekapcsolódjunk, az Ő kegyelmével!?

— A mai keresztény, a szerzetes is, sok könyvvel, sok folyóirattal rendelkezik, kellően fel akar készülni minden feladatra, ám Dávid a Seregek Urának nevében győzött. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy akkor hagyjuk az irodalmat, a világot sem, csak néha magamon is tapasztalom: milyen kapzsi is tud lenni az ember ilyen vonatkozásban is. Kicsit félek: a jövő embere már csak olvasni fog, mert annyi minden a kezébe kerül, de elmélkedni nem marad ideje. Nagyon szeretnék olyanokkal találkozni, akik a mai élet követelményei mellett is egyre inkább mélyülnek, elcsendesednek, igazán az Úrra hagyatkoznak, az aktivitás mellett találnak időt Istenrel úgy együtt lenni, mint ahogy a jó barátok is néha kettesben kell, hogy maradjanak.

— A ház kis mindenese vagyok. Mindig akad munka egy ilyen nagy házban. Persze az menne nélkülem is, de hát úgy szeretném segíteni a nagy Egyetemes-séget az én parányinál is kisebb imádságos munkámmal.

— Névnapij külön Önrét ajánlottam fel a szentmisét, s kértem kegyelmet az apostoli buzgósághoz, s hálát adtam azért, hogy hallgat a Mester indító szavára. Mert a kapott kegyelmeket meg kell köszönni, közre kell működni velük, és nagyon hálásnak kell lenni azért, hogy az Úr elfogad testvéreinek, kegyelme továbbadóinak. En minden erőmet az Úrfelmutatás alatti percekből és a Krisztussal való találkozásból merítem, s beteljesíti akkor, amikor hozzám jön. Ez valóságos megtestesülés, eltölt erővel, szeretettel, s lendítést kapok a további munkára. Hála érte a Szentháromságnak!

+

— Nem emlékszem, közöltem-e új laccímemet? Hiába, öregszem, pedig még nem akarok öreg lenni. (Erre tetszik egy kicsit mosolyogni.) Hát igen, mindenki annyi éves, amennyinek érzi magát. Ha beteg nem lennék, az 50 évesek buzgóságával dolgoznék. A jó Istennél a szándék a fontos.

— Az ideai iskolaévben tőlem is kért az Úr valamit, „amit odaadni nehezemre esett”: a hittanórákat, első áldozási előkészítést, — csak pár kézimunkaórára maradt meg. Fiatalabb testvérnek adtam így helyet — a fő az, hogy az Úr szolgálata a lelkekben tovább menjen, — az eszköz nem fontos. S a házban van elég rejtett munka a számomra is, ebben nincs hiány! Ez is az Ő szolgálata, több lehetőséggel csendes, bensőséges életre Vele, — ez is kegyelem, amiért hálás vagyok.

— Hunya Dániel atya itt mellékelte elmélkedéseit szívesen adnám azok kezébe, akik meg akarják ismerni, hogyan kell gyakorolni vagy megérteni az aszkézist. Azért válok meg e szeretett műtől, mert sajnálnám, ha halálom után (mely 80 év után nincs messze) eltevéte, hisz nincs magyar utánpótlás, legalább itt, a franciáknál. Nem akarok hivatlan tanácsadó lenni, de szeretném felhívni a figyelmet Lisieux-i Kis Terézre is, akinek egész élete apró erénygyakorlat volt, a szeretet tüzétől áthatva Jézus iránt, a bűnösök megtéréséért. Isten kegyelmével legalább kicsinyben utánozhatjuk. Ez tette őt naggyá a jó Isten és az emberek előtt.

— Nagy hála a jó Istennek 50. fogadalmi évemért. Szellemileg, hála az Úrnak, még ez ideig ép vagyok; testileg eléggé megrokkant, de ülve állandóan tevékenyen írok, olvasok, kézimunkázom. Minden fizikai és lelki tevékenységemet a világ összes lelkéért, főként papi és szerzetesi hivatásokért, a Szentatya szándékaiért, világi vezetőkért, szabadságért és a világbékéért ajánlom fel.

+

— Ne haragudjék, hogy ilyen sokáig hallgattam, de nem mozgott a két kezem. Mind a két oldalon benuit, tehát pihenni kellett. Még könyvet sem tudtam tartani a kezemben. Megállt a falat evés közben. Leállt minden funkció. De ez is jó volt a mélyülésre. Ki kell mondani a nagy „Fiat”-ot! S az Isten elfogadja, s kéri a további munkát.

— Két hónapig lázasan feküdtem, meleg borogatásokkal stb., úgyhogy imádkozni is alig tudtam, csak nyögni és jajgatni. De mindent, mindent felajánlottam a rászó-

mulók üdvösségéért. Még mindig betegállományban vagyok, bár a sekrestyében már végezhetek 1-2 órás könnyebb munkát (varrás, elrakódás a szentmise után stb.). Különben még fekdühöm és sétálnom kell. Olyan szép, hogy itt közvetlenül az Úrnak dolgozhatom. Egyedül vigaszom, hogy most több időt szentelhetek Istennek, mint azelőtt. A neheze már mögöttem van, de érzem, hogy soha többé nem leszek teljes munkaerő, csak amolyan ötödik kerék. Erre „Fiat”-ot mondani sokkal több erő és bátorság kell, mint súlyos betegséget végigszenvedni. Csakis Isten tudja, milyen szívesen dolgoztam volna még. De Ő egyszerűen odaszól: „Elég — ne tovább!” Kérem, támogasson imájával gyengeségemben, hogy gondtalanul, mint a gyermek, Isten kezébe vessem magam, teljes bizalommal, hogy Ő mindenkor a mi legjobb Atyánk. Tudom, megadja a szükséges kegyelmet, hogy mindazt elviseljem, amit tőlem kíván. Ő mindig a legjobbat akarja, ha nekünk fáj is.

+

— Itt dolgozom már 8 éve egy állami „pihenőházban”, idős férfiak és nők laknak benne, hatvanon fölül. Az egyik francia nővéremmel együtt ápolom őket, és dolgozom a dolgozó nőkkel együtt. Szeretem a munkámat, boldog vagyok, hogy az Úr-istent szolgálhatom a szegény öregekben és betegekben. Az ápolóaktól kapok néha pénzt jótékonyásra, így míg itt fogok dolgozni, lesz alkalmam Önöknek küldeni egy kis segítséget. — Én mielőtt katolikus lettem volna, már kezdtem imádkozni a papokért. Legkedvesebb imám a Miatyánk és Udvözlégy Mária! Drága jó református Anyukámtól tanultam meg hét éves korom előtt. Akkor édesanyám meghalt, de Szűz Mária, édes égi Anyám szeretete megmaradt és megmarad a szívemben örökre. Imádkozzunk egymásért, hogy mindig közelebb jussunk Istenhez.

— Szombathelyi vagyok, 1933-ban jöttem ide Salvvert-ba (Franciaország), és több fiókházban működtem, konyhát vezettem. Többek között voltam a poitiers-i nagyszemináriumban 8 évig. 1970-ben visszajöttem, és most itt gondozom az öregeket, akik idejöttek befejezni életüket. Nyáron van sok nyaraló is, ezen felül vannak fiú- és lányiskoláink, árvaházunk. Kb. 300-an vagyunk, szép kis család. A házunk nagyon szép helyen van, van hozzá birtok, egy kis erdő, rét, egy nagy folyó. Volt nálunk már 9 magyar pap.

— Már tíz éve, hogy itt vagyok Ausztráliában. Hat évig Brisbane-ben gyermekkórházban dolgoztam, mint ápolónővér, most meg itt Sydneyben az öregotthonban ápolom a betegeket. 300 öreg néni van itt velünk, akiknek gondját viseljük. Heten vagyunk itt nővérek, a többi mind világi személyzet. Sok a tennivaló itt, csak a munkás kevés.

+

Már régen készülök életjelt adni magunkról a nagy libanoni zivatar után, és elmondani, milyen nagy kegyelme a jó Istennek, hogy életben tartott a sok veszedelem között. Az első háborús hónapokban a múlt év végén csak messziről láttuk és hallottuk Bejrút bombázását, de ez év kezdetén ránk került a sor, mert a haro kiterjedt az egész országra, a hegyek között is. A mi kis városkánk, Kahále, az autószeráda mentén fekszik, amely egyetlen nagy autót Bejrút és Damaszkusz között. Elárasztották ágyúkkal, így mi igen veszélyes helyzetbe kerültünk. Elsőnek a mi intézetünk kapott éjjel egy óriási 155-ös bombát. Átfúrta a falakat, három nagy iskolatermet. Mi pár méterre aludtunk a földalatti folyosón. Itt volt elszállásolva két nappal azelőtt 50 család, olyan biztos menhelynek látszott. De hála Istennek másutt találtak helyet, különben ki tudja, hány áldozat lett volna. Fullasztó gáz árasztotta el az egész házat, a vízcsövek elöntötték a helyiségeket, a robbanások süvöltése borzalmas volt. Amint egy kis csend lett, kis kizitáskáinkkal otthagytuk a házat, és egy katonautót találva, nagy veszélyek között a német nővérek kórházáig jutottunk. Pár nap múlva a kármelita atyák segítségével egy kis üres villát adtak a rendelkezésünkre Bejrút egy másik oldalán, ahol csend volt és maradt egész mostanáig. Ott éltünk át négy hónapot, mint a remeték. Melllettünk volt egy maro-

nita rend noviciátusa, ahol biztosítva volt a szentmise, és mi munkát találtunk a sekrestye megújításával, a noviciusok ruháinak rendben tartásával. Mindenki nagyon jó volt hozzánk. Már készülünk, hogy valahogy átjussunk a határon és elérjük Damaszkuszt, amikor a jó nuncius úr személyesen jött el és megtiltotta, hogy elmozduljunk, mert minden úton állandóan lövöldöztek. Persze hazamenésről még most is lehetetlen beszélni, mert a ház lakhatatlan lett, távollétünkben kaszárnyává, fegyvertárrá; amit csak lehetett, kiraboltak, ablakok, ajtók nem léteznek stb. De a jó Isten nekünk mindenütt nyit lakást, — hanem az a sok menekült, tető és kenyér nélkül, ezen a kemény télen . . . Mikor végre megnyílt egy új út, rengeteg menekülttel egy napi veszélyes utazás után Damaszkuszba értünk, és július vége óta itt vagyunk. Most itt segítünk, Etelka nővér a kórházban, én meg az iskolában. Több-ször voltak magyar betegek is, akiknek segíthetünk.

+

Az 1933/34-es évben itt Belgiumban egy trappista apát új szerzetescsaládot alapított olyanoknak, akik szeretnék a trappista életet, de egészségük folytán nem bírják. Neve lett „Bernardines Réparatrices”, engesztelő Bernát-nővérek. A regula ugyanaz, mint a Trappe-ban, bizonyos eltéréssel. Hetenkint háromszor szabad húst enni, 8 óra alvás, naponta egy óras beszélgetés, ami alatt varrunk, zöldséget tisztítunk stb. Nálunk kezdettől fogva nem volt „rács”, ez is újítás volt. Lelkigyakorlatos házuk is volt St. Gérard-ban, amit teljesen mi láttunk el, személyzetet nem szabad tartani. Ezt most be kellett csukni 40 év után, utánpótlás hiányában. Pedig jó nevű és jól menő ház volt. Tíz nővér tartotta fenn. Az asszumpcionista atyák vették meg, és most ők folytatják a lelkigyakorlatokat. Alapításunk idejében sok magyar jött ki dolgozni Belgiumba. Hárman ide jelentkeztek. A három angyal nevét kapták: Gábrriel, Ráfael és Mihály. Csak Gabriella nővér tartott ki, a másik kettő elment. 1937-ben hazaengedték látogatóba szüleikhez. Ott ismerkedett meg vele Erzsébet nővér, az én édes testvérem, aki abban az időben még csak 15 és fél éves volt. Szüleink nagyon nehezen, de mégis megengedték, hogy elmenjen a messiá ismeret-lenbe. 1939-ben az apátnőjével (aki akkor Magyarországon szeretett volna alapítani egy házat) hazajött pár napra. Ekkor ismerkedett meg vele 13 és fél éves korában a mostani Ágnes nővér. Mivel a szülők beleegyeztek, az apátnő magával hozta. Mint-hogy pedig én is zárdába akartam lépni, természetesen tartottam, hogy oda menjek, ahol a nővérkém van. Erre 1947-ben került sor. Kérkezésem után másfél hónapra töltöttem be a huszadik évemet. Most négyen vagyunk itt magyarok.

+

En magyar vagyok. Mind a két szülőm Magyarországon született, és az anyanyelvem magyar volt, de apám német származású. A külügyminisztériumban volt hivatalnok, és 1914-ben Bécsbe helyezték. Mi hárman gyerekek ott az iskolában németül tanultunk. Most már csaknem 50 éve Dél-Afrikában vagyok mint domonkos szerzetesnő. Érték magyarul, de sokáig tart, míg egy magyar levelet összeállítok, azért írok németül. (Amit mi itt lefordítottunk. Szerk.) Még mindennap 8-tól du. 1/2 3-ig tanítok Kwa-Ihemában, Springs egyik négernegyedében. Ott a mi szerzetünkbeli fekete domonkos nővéreknek van kolostoruk. Egy atya visz autón a 10 km-re lévő iskolába. Nálunk is nagy a nővérhány, sok „fehér” iskolát be kellett csuknunk, mert nincs tanerőnk.

Október 23-án ünnepeltem szerzetesi aranyjubiläumomat. Három pap koncelebrált a szentmisén. Utána ünnepi ebéd volt az iskolateremben. Három fekete tanítónő egy kis hangversenyt adott, azok mind született színjátékosok és énekesek. A fekete nővérek az iskolámban pénzt gyűjtöttek a gyerekek közt és azon ajándékokat vettek: egy esőkabátot, egy kis ernyőt és egy fehér kárdigánt hideg napokra. Igazán kedves volt tőlük. En majd édességet osztok nekik.

Mindennap tanulok magyarul, mert az anyanyelvemet minden áron meg akarom újból tanulni. Remélem, a következő levelemet már magyarul írhatom. (Várjuk!)

Abrahám-tól Jézusig — A Biblia legszebb szövegei. — Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Szabó Ferenc és Puskely Mária. — Zsinati bizottság. Róma, 1976. 288 o.

Az ószövetségi szövegek a zsoltaírok kivételével a Biblia új magyar kiadásából, a zsoltaírok Farkasfalvy Dénes és az újszövetségi szövegek Békés-Dalos fordításából valók. Nagy Ferenc készítette az őstörténet jegyzeteit.

A mű először rövid összefoglaló ismertetést nyújt az üdvösségtörténetről Ábrahám-tól Jézusig, majd rátér az Ó- és az Újszövetség legjelentősebb és legszebb szövegeire. Magyarázatok vezetnek be az egyes korokat, világítják meg az üdvösségtörténet kiemelkedő személyeinek alakját, mutatnak rá a szent szövegek értelmére, és általában feltárják a Biblia világát. Az egyes ószövetségi részek befejezésükkel röviden elmélkedésre alkalmas tanulságokat vonnak le a szent szövegekből. A magyarázatok terjedelmükkel nem nyomják el a szövegeket, és érdekes tartalmukkal csak fokozzák az érdeklődést az illető szent könyv iránt.

Az olvasó betekintést nyer a választott nép vallási világának fejlődésébe. Bár ez a folyamat meg-megtorpan, sőt visszaesések is voltak, alapjában felfelé irányul, és az idők beteljesedésekor már együtt van mindaz, ami a népet a Megváltó művére előkészítette, többek között az egyéni felelősségtudat, a feltámadás hite és a messiási várás magas hőfoka a választott nép széles rétegeiben. A fejlődés bemutatása alkalmas arra, hogy az elfogulatlan olvasóban megerősítse a hitet. Hasonló ez az evolúcióhoz a természet szintjén. A teremtő tevékenység naív elképzelésénél sokkal nagyobb csodálatot vált ki a növény- és állatvilág kibontakozása évszázmilliókon keresztül a teremtő bölcsesség és erő észrevétlen és mégis mindenre kiterjedő hatására. Egy egészen más, természetfeletti síkon végbemenő fejlődés tárul fel a szemlélő előtt az üdvösségtörténetben.

A próféták nagyon jelentős helyet foglalnak el ebben a műben, és ez így van jól, hiszen az egész üdvösségtörténet prófétai jellegű. Az előző mozzanatokban már csíraszerűen ott vannak a következők, sőt az egész folyamat sok-sok emberöltőn keresztül szinte szerves egészet alkot. Ebből az egységből kiolvasható egy állandóan ható személyes értelem, erő és szeretet jelenléte.

Azt, hogy hogyan közeledik az idők teljessége, hogyan tárul fel az Ószövetség titka az Újban, és a kettő milyen harmónikus egészet alkot, állandó párbeszéd mutatja be. Az ószövetségi szövegekre következik az újszövetségi idézet. Ez utal a jövődőlés beteljesedésére, vagy megvilágítja azt, ami az óban el van rejtve; hol mint tekintélyre hivatkozik az Ószövetség szavára, más esetben a típust és az antitípust szembesíti, és így tovább.

A magyarázat méltán hívja fel figyelmünket a második Izaiás könyvének utolsó részére, mint az Ószövetség legszebb lapjainak egyikére (146. o.). Az Isten vall szeretetéről népe iránt. Ez a szeretet állandó, ennek örök jövője van, és úgy árad ki a messiási korban, hogy uralkodóvá válik az emberi kapcsolatokban. Ezt juttatja az olvasó eszébe a könyv hátsó borítólapját díszítő fénymásolat. A qumráni leletek legnagyobb kincséből, az Izaiás-tekercsből mutat be részletet, abból a könyvből, amely a béke és szeretet vízióját tartalmazza: „Akkor majd együtt lakik a farkas a bárányal . . . A csecsemő nyugodtan játszadozhat a viperafészeknél . . .” (101. o.).

Nagyon öröndetes volt a teljes magyarnyelvű Szentírás megjelentetése, és azt nagyon jól kiegészíti ez a sikerült alkotás, éppen szemelvényes volta miatt, nemcsak a lelkipásztorkodó papság, hanem az érdeklődő világiak számára is. Rohanó korunkban sok esetben nem jut idő, sem energia ahhoz, hogy elmélyedéssel az olvasó hozzá magának felszínre a Szentírás gyöngyszemeit. Itt megtalálja, és már ezért is hézagpótló művel állunk szemben. De a vallásos olvasók táborán túl is

számot tarthat érdeklődésre, hiszen senki sem vonhatja kétségbe azt a tényt, amit Szerb Antal tömören így fogalmazott meg: „Az egész európai irodalom az Antik és a Szentírás kettős pillérjén nyugszik”. Az utóbbinak ismerete az egyik kapu az európai irodalom megértéséhez. Földrésünkön kultürember ezt nem nélkülözheti. Könyvünk pedig ebben jó tájékoztató, széleskörű áttekintést nyújt a Szentírásról.

Csak úgy közbevetően jegyezzük meg, hogy adatainak bősége miatt igen jó lenne egy esetleges újabb kiadásban betűrendes név- és tárgymutató beiktatása.

Nem hagyhatjuk említés nélkül megkapó képeit. Az egész alkotás nagy műgondal készült, és szép ajándék a magyar olvasóközönség számára.

Megrendelésünkkel forduljunk Szabó Ferenchez, Via dei Penitenzieri 20, I-00193 Roma.
K. G.

Farkasfalvy Dénes: Bevezetés a szentírástudományba. ttk I/6, Róma 1976, 110 o. — **Békés Gellért: Őkumenizmus.** ttk III/11, Róma 1976, 106 o.

A „teológiai kiskönyvtár” két legutóbbi kötetének szerzőjét nem kell külön bemutatnunk olvasóinknak. Gyakran találkoztak a római Szent Anzelm bencés egyetem dogmatikusának nevével újszövetségi szentírásfordítása óta, ökumenikus munkája, ifjúsági konferenciái, versei és a szerkesztésében megjelenő Katolikus Szemle révén. Most az ökumenikus tanszék vezetője. Farkasfalvy Dénes ciszterci szerzetesről pedig ma már nemcsak azt tudják, hogy matematikus, hogy dallasi egyeteműkön tanít és igazgatója az ottani középiskolájuknak, de sokan az ő zsolzartárfordításával vannak az Úr dicséretét.

Mindkét munka nagyon időszerű kérdéssel foglalkozik. A Bibliát ma többen olvassák, mint bármikor, közösségekben és „kamrájuk rejtekében” egyaránt. Az ökumenizmusról állandóan hallunk. Mindkét vonalon tele vannak az emberek félig megértett és néha túl vérmes reményeket keltő, máskor közömbösítő vagy lehangoló érteülésekkel, gondolatokkal. Mindkét könyv fogalomtisztázó, szabatos munka. Sokat segít majd, hogy a Biblia és az ökumenizmus emlegetése ne frázis legyen.

Farkasfalvy Dénes célja — maga megmondja a bevezetésben — elsősorban az, hogy teológiai bevezetést adjon a Szentíráshoz. Nem térhet ki az exegetikai és történelmi részletkérdésekre. „Mit jelent a keresztény ember hite a Szentírásban mint Isten szavában” — teszi fel a hívő és a hívőt kívülről szemlélő közömbös vagy hitetlen ember nagy kérdését (5), s erre felel a történelmi áttekintést tartalmazó első részben és az elméleti rendszerezés 11 tömör, világos fejezetében. Ízelítőül csak egy-két dinamikus, elgondolkodtató megállapítását idézzük: „A kinyilatkoztatás történelmi folyamat. Bele van ágyazva az ember történeti és közösségi életébe . . . nem egyoldalú közlés, hanem Isten és népe közötti párbeszéd. A nép válasza, magatartása, hite vagy hűtlensége határozza meg azt a drámai keretet, amelyben Isten a maga pedagógiai módszerét érvényre juttatja” (63). Ugyanakkor „a sugalmazás teológiájának mélyén misztériumra bukkanunk: az isteni kegyelem és az emberi szabadság misztériumára” (67). Dialektikusan világítja meg a Szentírás és az Egyház viszonyát: „A Szentírás mint isteni szó az Egyház létrehozó oka, mint emberi szó egyházi tevékenység terméke” (82). A dogmafejlődés tényét a következőképpen alapozza meg: „A kinyilatkoztatás Isten által támasztott események formájában történik, ezért fogalmi-ismereti vetülete nem meríti ki valóságát” (85).

Békés Gellért az ökumenizmus egyszerű és szabatos meghatározásából indul ki: „Amit ma ökumenizmusnak nevezünk, az a különféle hitvallásokra szakadt keresztények egységét keresők mozgalma” (7). Ezt a mozgalmat és ennek egyháztani alapjait ismerteti. A fűzet első része történelmi visszatekintés: a mozgalom kialakulását és szervezett formájának, az Egyházak Őkumenikus Tanácsának történetét mondja el. A második rész pedig az ökumenizmus teológiai alapjairól beszél. Különösen hézagpótló és sikeres az 5. és 6. fejezet: „Az ökumenikus Tanács egyházatana” és „a katolikus egyháztan ökumenikus elvei”. Külön hálásnak kell lennünk, hogy a történelmi ismertetésnél nemcsak ismerteti az ortodox és katolikusok húzódozó magatartását, hanem a húzódozás dogmatikai és lélektani okait is megadja.

A két újabb kötet nemcsak számban viszi tovább a tkk köteteit, hanem a szerkesztőbizottság által kitűzött célt is sikerrel szolgálja. Mindkét kérdés életbevágóan fontos a magyar hívők és egyházaik életében is.

Békési I.

Jálics Ferenc: Változik a hitünk? Zsinati Bizottság, Róma 1976, 105 o.

A II. vatikáni zsinat óta sok emberben merült fel a könyv címében fölvetett kérdés. Így Jálics tanulmánya igen időszerű. Vizsgálata azonban nem tartalmi, dogmatikus síkra helyezkedik: a hit megélésének főbb formáit vizsgálja. Megállapítja, hogy öt típust, öt fokozatot különböztethetünk meg a hit fejlődésében. S ilyen értelemben a hitnek változnia is kell: el kell jutnia a lehető legteljesebb formára. Fejtetéseiben felhasználja a modern lélektan és szociológia megállapításait. De sok esetben saját lelkipásztori tapasztalata és egyéni hitének fejlődése szolgáltatja a keretet.

A kisgyermek szülein, főképpen apján keresztül alakítja ki Isten-képét, veti el hitének csíráit s érleli ki első megnyilvánulásait. Ebben a korban a hit „valóságos, de függő viszonyt kifejező.” Az ilyen hit természetes a gyermeknél; fonák, naív lesz viszont, ha a felnőtt számára Isten még mindig szükségleteinek, vágyainak kivételése marad, s nem egy személyesen vállalt találkozásban felismert Teremtő Szeretet. — Az átmenet a gyermekkorból a felnőtt magatartásba lehet zökkenés nélküli, de feszültséggel teli is. A serdülő mindenáron és mindenkitől függetlenül akarja magát, így könnyen lázadva veti el azt, amit gyermekkorában oly szépnek talált: Istent és a hitet. Vagy vitába száll vele, mert érzi, hogy tudatosítania kell, mire támaszkodik, mire való a hite. — Felnőtt akkor lesz valaki, amikor vállalja, hogy személyesen is hozzájárul saját és embertársai életének lehetőleg teljes alakításához. Ennek az életet vállaló törekvésnek a mélyén ott van az Isten. A felnőtt ember hite néha nem haladja meg a „névtelen keresztény” kifejezési fokot, vagy megelégszik a vallásgyakorlatok minimális elvégzésével. De eljutott a felnőtt hitre, mivel éli a szeretetet, szolgálja a másikat. — Amikor azonban valaki kifejezetten is megtapasztalta Isten mindent betöltő valóságát s Krisztusban kinyilvánított szeretetét, akkor jut el az érett hitre. Élete új szintet kap, kiteljesedik, mert Istennel éli.

Bár Jálics típusokat esetel, nem téveszti szem elől, hogy ezek a megjelenési formák és fokok sokszor ugyanabban a személyben egyszerre is megtalálhatók. Mindenkinek fejlődnie kell még a hit terén, senkiben sem érett ki egész teljességében. Könyve második részében nyolc témán mutatja be a különféle típusok magatartását. Így pl. az éretlen, gyerekes hitű felnőtt örökké csak azt kutatja, „hogyan engedheti meg az Isten” a rosszat, a szenvedést. A felnőtt hitű elsősorban küzdeni akar a rossz ellen, mivel a változó, növekvő természet kínóvését látja benne. Aki érett hitre jutott, az veszi észre a kereszten függő Krisztust. A feszület tövében kezdi megsejteni, hogy a kereszt, a „rossz” a szeretet jele és kifejezője is lehet. — Hasonló módon vezet végig az apostolkodás, a politika, az ima, a szentírás, a mise, a felvilág és a szentek közössége témáin. „Végső megfontolások” c. fejezete pedig a túlvilág típusok közösségi, egyházi életben való megnyilatkozására mutat rá. Igen finom és mély képpben vázolja, hogyan folynék le ennek az ötféle típusú embernek vallási kérdésekről folyó vitája (84 — 89). Végül függelékben hozza a Szolgálat 22. számában megjelent cikkét: Isten népe — az Egyház reménye.

Mind saját hitünk mélyebb megértésére, mind pedig lelkipásztori ill. apostoli tevékenységünk elmélyítésére nagy haszonnal forgathatjuk Argentínába szakadt honfiktársunk írását.

Benkő Antal

Xavier Léon-Dufour: Dictionnaire du Nouveau Testament, Seuil, Paris, 1975, 570 o.

X. Léon-Dufour, akinek nevét a magyar közönség is jól ismeri, főleg teológiai magyar fordításban is közkézen forog az ő vezetésével szerkesztett Biblikus Miológia Szótár, egy jó évvel ezelőtt megjelentette az Újszövetség Szótárát. Még

1968-ban P.-A. Lesort író barátja vetette fel neki a gondolatot, hogy jó lenne a község rendelkezésére bocsátani egy könnyen kezelhető segédkönyvet az Újszövetség olvasásakor felmerülő kérdések megvilágítására. A jezsuita exegéta több munkatárs segítségével elkészített egy szótárt: a teológiai címszavakat maga írta (ebben természetesen segítségére volt a már megjelent Biblikus Teológiai Szótár), és ő szervezte az egész szerkesztést, egységesítette az elkészült anyagot. Így tehát ő maga vállalja mint egyetlen szerző a felelősséget az egész Dictionnaire-ért.

Az abc-rendben hozott címszavak nemcsak teológiai kulcsfogalmakat magyaráznak meg. Az Újszövetségben szereplő mintegy 5500 szóból kb. ezret vett fel, vagyis mindazokat, amelyek a szöveg olvasásakor valamilyen problémát jelentenek: a vallási, kulturális, politikai, társadalmi, gazdasági élet szavait, fontosabb személy- és helyneveket stb. Egyébként egy fontos és hosszú bevezetés (17—92) összefoglalóan bemutatja azt a történelmi, vallási, kulturális, politikai stb. keretet, amely az újszövetségi könyvek mögött meghúzódik, tehát megvilágítja azt, amit az Újszövetség kifejezetten nem mond, de feltételez, ha helyesen akarjuk érteni. Erre a bevezetésre gyakran utal a címszavaknál. Magában a szójegyzékben zárójelben szerepelnek azok a szavak, amelyeket nem találunk ugyan az újszövetségi írásokban, de amelyek fontos exegetikai fogalmakat tisztáznak, pl. irodalmi műfaj, deuterokanonikus könyvek stb. A franciául hozott címszavaknál mindjárt megadja az eredeti görögöt (átírásban, miként a héber szavakat is, mivel a szótárt művelt nagyközönségnek szánta). A szótár végén található index viszont a görög kulcsszavakat hozza abc-rendben, utalva a francia címszavakra.

Nyissuk ki a szótárt csak úgy találmra, hogy pár példát bemutassunk. A 388. lapon találjuk (zárójelben) n i s z á n : „Annak a hónapnak babiloni neve, amely a tavaszi napéjegyenlőséget (március/április) követően az első újholdkor kezdődött. Jézus idejében ez volt az év első hónapja”. Ezután egy utalás (nyíllal) a c a l e n d r i e r - r e (naptár). Ezután ugyanazon a lapon: n o c e s = menyegző, N o é (négy sor szöveg, három sor hivatkozás és egy utalás a vízözönre); végül n o m = név. A 405. oldalt teljesen, és a következő oldal egyharmadát a P â q u e = húsvét magyarázata foglalja el. A Szerző kifejti a zsidó és a keresztény húsvét jelentését. Léon-Dufour valóban csak a legszükségesebb magyarázatra szorítkozik; a könyv „levegős”, könnyen áttekinthető, gyakorlati. A címszavakat nagy kövér betűkkel nyomták és nagy közsel elválasztották egymástól.

A Szótár kizárólag az újszövetség adatait használja fel; tehát a jegyzetekben a szentírási szövegek egymást vizsgálják meg, külső forrásokból nem merítenek, bibliográfia nem szerepel. Ennek a módszernek a Nouvelle Revue Théologique recenziója szerint előnye az, hogy biztos adatokkal szolgál, amelyeket soha nem lehet kétségbe vonni; gyengéje pedig az, hogy — főleg a nem teológiai jellegű címszavaknál — hiányos adatokkal szolgálnak. Hogy az Újszövetség emberi, kulturális stb. keretét jobban rögzíthessük, más (nem újszövetségi) forrásokra is szükségünk van. Ez az a szükségletet teljesen nem pótolta X. Léon-Dufour szentetikusi bevezetése sem.

De figyelembe kell vennünk azt, hogy a Szótár kiknek készült és mi volt a célkitűzése. Nem biblikus szakembereknek szánták, hanem a művelt nagyközönségnek; nem akart kimerítően tájékoztatni minden az Újszövetségre vonatkozó ismeretanyagról, hanem csak az elemi, a legszükségesebb ismereteket akarta nyújtani az igényesebb szentírásolvasóknak. Józan mértéktartása, áttekinthetősége és biztos adatai kiváló biblikus segédeszközök teszik X. Léon-Dufour újszövetségi szótárát.

Szabó Ferenc

Katolikus Imakönyv. Életünk Krisztusban. Kiadja a Gyulaférvári Római Katolikus Püspökség. 1975, 352 o.

Az 1973-ban megjelent Lectionarium, azaz a szentmisék olvasmányainak három remekbe készült vaskos kötete után (a „remek” szót egyként értve a kiállításra és a fordítások nyelvére) az erdélyi egyházmegye most új imakönyvvel örvendezteti

meg a katolikusokat. Az előző a papoknak, ez utóbbi a híveknek régi óhaja és mindennapos segítője.

A könyvecske sokkal több, mint Imagyűjtemény. A régi megjelölés öltik az ember eszébe: „Imádságos könyv, azaz kalauz a lelki életre.” A szerkesztők nagyon tudatosan és nagyon tehetségesen sűrítik szűk kereteik közé a keresztény hit alapelemeit és a keresztény lelkiség irányvonalait. Ezt szolgálja már maga a jól átgondolt felépítés. Erdemes nyomon követni. Bevezetőül: „A keresztény ember világi és égi hivatásáról” hallunk, Márton Áron egy beszédéből idézve. Mintája lehet a teológiailag mély, mégis egészen közérthető tanításnak. Pázmány, ha ma élne, ilyenformán beszélné. Ezután 14 fejezet következik: I. Vállalom a keresztény élet útját (amolyan dióhéj-dogmatika és erkölcsstan: Credo, parancsolatok, szentségek, sarkalatos és erkölcsi erények, nyolc boldogság (!), irgalmasság cselekedetei). II. Megszentelem életem minden napját (főimák, reggeli és esti imák, a munka megszentelése, tökéletes bánat, Te Deum, fohászok, Jézus Neve litániája). III. Megszentelem az Úr napját (a szentmise teljes szövegével és útmutatással: mit tegyen az, aki nem jut el misére). IV. A szentáldozáskor Jézus vendégségében veszek részt. V. Az Óltársaságban imádom a közöttünk élő Krisztust. VI. Bűnbánatom megtisztítom lelkemet (gyónási útmutató némi kísérellet maibb lelkítűköt nyújtására). VII. Engesztelem az Urat bűneimért (Jézus Szíve ájtatosság, böjt, önmegtagadás, keresztút). VIII. Tökéletesebb életre töreksem (Mária-tisztelet, Mindenszentek litániája, Szent József, Szent Antal, angyalok — itt azért a nagy magyar szentek szerepelhetnek volna). IX. Együtt imádkozom az Egyházzal (papság, hivatások, a kereszténység szükségletei). X. Szentnek tekintem a családi életet (húsz tömör oldalal a házasságra készüléstől a keresztelésig és elsőáldozásig vezet). XI. Szenvedésben Jézusnál keresek vigaszt (benne a szentkenet szertartásából). XII. Az egyházi évben együtt ünnepelek a hívők millióival (a fontosabb ünnepek). XIII. Kegyelettel és segítő szeretettel emlékezem halottaimra (halál, tisztítóhely, búcsú). XIV. Új éneket énekelek neked, Istenem (jó 100 oldalnyi énekszöveg a SzVU törzsanyagával és helyi kiegészítésekkel). Függetlenül „A templomi rend szabályai”; igen gyakorlati tudnivalóit talán kicsit „barátságosabb” hangnemben is lehetett volna fogalmazni, — és 12 üres oldal, nyilván éneknél használt imádságok vagy jeles dátumok beírására.

Látnivaló, hogy a szerkezet nem dogmatikus vagy liturgikus egységekben van elgondolva, hanem csakugyan a keresztény életet követi. Bölcs dolog, hogy pl. a litániákat nem halmozzák egymásra, a szentségeket nem mechanikus egymásutánban veszik. A hálaadásnak, dicsőítésnek és a tökéletes bánat felindításának a mindennapi imák közé való bevétele sokatmondó.

Az imák hangneme általában hagyományos, mondhatni veretes, nyilván az igénynek megfelelően. Böven merít a könyv az imádság klasszikusaiból (szerzőket általában nem jelölve, ami ilyen esetben megengedhető). De itt-ott feltűnik egy-egy kortársi hang is, mint Cser László Számadás-a vagy — lelkiáldozás gyanánt — Sík Sándor verse, a „Fények”, vagy egy-egy kis Babits-idézet. Gyöngyszeme a kótetnek az „Áldott állapotban levő anya imája”.

Minden részt „Elmélkedés” címen rövid magyarázat vezet be. Lényeglátóak, korszerűek. Csak egy-két izelítőt. A legelső máris a legfőbbel kezd: „Isten maga a szeretet. Szeretetből étellel ajándékozott meg engem, halhatatlan étellel.” Az Egyházzal szóló rész előtt: „A családokon és híveken múlik, hogy milyen papjai lesznek az Egyháznak.” (Nagy örömmel köszöntjük ebben a részben az egységért végzendő imanyolcad szövegét, amit eddig csak a Lelotte-féle imakönyvben — onnét máskor is merít könyvünk — láttunk. Itt pedig az áll, hogy „minden plébániatemplomban a plébániai szentmise után kell elvégezni.” Követésre méltó példa.) A szentekről: „Elsősorban azt kérjük, hogy példájuk szerint mi is Krisztus igazi követői lehessünk. Ez a szentek tiszteletének igazi és helyes útja, s nem a pusztá csodavárás.”

Külön ki kell emelni Gy. Szabó Béla szép, kifejező, feketeségükben is „meleg” fametszeteit.

S. M.

Mindennap együtt az Úrral. Liturgikus szövegek és elmélkedések C év. Összeállította Dr. Cserhádi József pécsi püspök. Szent István Társulat Budapest, 1976, 599 o.

Az előszóból megtudjuk, hogy a terjedelmében alaposan megnövekedett gyűjtemény a C év olvasmányaira épül. Ismét a vasárnapokat követi végig, a hét minden napjára szétbontva a szentmiséken elhangzó isteni szót, mindennapi táplálékul.

Célkitűzése változatlanul: „Meg kell tanulnunk imádkozni.” Ezúttal elsősorban „az emberi kapcsolatok teológiájára építi fel anyagát: mi legyen az Úr akarata szerinti kapcsolatunk anyeimhez, a többi emberhez . . . hogyan viszonyuljak népemhez, hazámhoz, társadalomhoz, államhoz, munkához, kultúrához művészethez.”

Szerkezetileg minden nap a vasárnapi olvasmányra visszamutató rövid idézettel kezdődik, ez után néhány soros bevezető, egy szentírási idézet és utána kb. egy oldalnyi terjedelemben sokfelől összegyűjtött idézetek, amelyek sokoldalúan, elevenen világítják meg a témát. Persze nem mindig ugyanazon a szinten. Kérdés, hogy kerül Pillinszky remeke, az „Azt hiszem, hogy szeretlek”, Dávid és Betszábé történetéhez, vagy Rónay Györgynek az „idegen istenek oltárai”-ról szóló idézete a világ szolgálatához (a költő itt műfordítói tevékenységére gondol!).

Az idézetek üdítő változatossága mellett is talán jobban lehetne biztosítani bizonyos stílusegységet. Erdemes lenne pl. nem egyszer újrafordítani régebbi stílusú fordításokat, amelyek tartalmilag beleillenek az összefüggésbe, de formailag nem eléggé. Ugyanakkor megkérdőjelezhető a szentatyáktól Rahnerig és Helen Kellerig egyes idézetek önkényes „prózaversbe” tördelése. Egyébként a vállalkozás színvonala irodalmilag is javul, de még mindig be-becsúsznak dilettáns darabok (pl. 94. o.). Prohászka mondja: „az igazságnak és jóságnak a szépségbe kell öltözködniök, mert míg ezt nem teszik, azt érzem, hogy szegények és nincs ruhájuk, az, ami jár nekik.”

Mindezek persze apróságok, amelyek az egésznek az értékét nem befolyásolják. A gyűjtemény igyekszik távlatokat nyitni, és jó segítő ahhoz, hogy imádkozni és szeretni tanuljunk.

P. Dr. Rákos Raymund OFM Conv. N é p i m a k ö n y v . Róma ³1976, 435 o.

A már harmadik kiadásban megjelenő imakönyv összeállítója a Szent Péter bazilika magyar gyóntatója: ismeri a nép igényeit. Az imarész az alkalmi és szentmisére való imák után különösen a szentségekkel foglalkozik részletesen. Külön fejezet szól az Úr imádásáról, Szűz Mária, Szent József és a szentek tiszteletéről. Az énekrészben a SzVU fontosabb énekein kívül több régi, a nép szívéhez nőtt éneket is hoz, amelyek más kiadásokban már nem találhatók.

Az imarész bőven merít az Egyház évezredes imakincséből: az élet gyakorlati helyzeteire szabott szövegek segítik a mai embert, hogyan forduljon minden ügyében Istenhez.

A kiadás a könyv elején és végén az új magyar miseszöveggel ill. egy-egy új latin „De Beata” és „Pro Defunctis” szöveggel bővült. (Kívánatos lett volna a törzsrész miseájtatosságának átdolgozása is, amely még a régi rendet követi.) A szentek ünnepeit már az új egyházi naptár szerint közli. Hiányolható viszont, hogy a páncsolt ünnepeknél teljesen az olaszországi rendet veszi figyelembe (még Szent József ünnepe is ezek közt szerepel), és nem említi a búcsúk újabb rendezését, korszerűsítését.

A csinos kis zsebkönyv formájú, japán papirosra nyomott, tartós műanyagkötéssel ellátott imakönyv a szerzőnél kapható. Címe: Palazzo del Tribunale, I-00120 Città del Vaticano.

Hegedűs Erzsébet

Fáj Attila: A Jónás-téma a világirodalomban. Róma 1977, 175 o., 10 képmelléklet.

A szerző húsz éve tanít filozófiát a genovai egyetemen. Gyakran olvashatók filozófiai és irodalomtudományi tanulmányai. Most kiadott könyve több mint tíz év kutatásainak eredménye. Az egyes fejezetek sorjában a Katolikus Szemle c. római folyóiratban jelentek meg. A Jónás-téma vándorlását követi nyomon a világirodalomban. Huszonegy nyelven megjelent műveket olvasott el. Természetesen nem foglalkozik az exegetikus és szakirodalommal. „Azt szeretném bemutatni, milyen művek írására ihlette a századok folyamán a költőket, regény-, novella- és drámaírókat Jónás története, miként viszonylanak ezek a művek az eredetihez és egymáshoz.” (6. o.) Az elemzés és értelmezés során azonban gyakran kitér az exegetika, logika, aszketika, sőt pszichoanalízis területére is. Mindebben imponáns jártasságról tesz tanúságot. Persze az erudíciónak nemcsak előnyei, hanem veszedelmei is vannak. Pl. Babits remekének, a Jónás könyvének elemzésénél a direkcionális logika helyében jobb szolgálatot tett volna a korabeli magyar viszonyokra való utalás. Adyról is bajos azt állítani, hogy „nem akarja elejteni” Istent, „legfeljebb csetepatézik, kötekedik vele”. Eppen a hivatkozott költemény (A nagy Cethalhoz) nagyon is érezheti a költő Istenhez való viszonyának bonyolult és halálosan komoly jellegét.

A fejezetek végigviszik a téma világirodalmi sorsát a szír Szent Efrém legelső feldolgozásától korunkig. Thomas Merton és Arthur Koestler a két utolsó szerző. A függelék az 1973-as bibliafordítás nyomán magát a bibliai történetet közli, majd praktikus névmutatót ad.

Fáj könyvével egyidőben adta ki Genovában Dr. Paolo Castruccio Babits: Jónás könyvének olasz fordítását. (Eddig csupán lengyelül jelent meg a múlt évben.) Castruccio édesanyja révén magyar származású, és tanítványa volt Fájnak a genovai egyetemen, amikor még magyar nyelvet és irodalmat is tanított ott. A fordítás bravúros munka a maga nemében.

Mindannyian próféták vagyunk.

Az orvos nem az egészségeseknek kell, hanem a betegeknek.

Oszd meg másokkal is a szívedben levő hitet.

Olyanok közé menj, akiknek szükségük van orvosra.

Sokaknak szívükben van Jézusuk

— segíts nekik, nehogy elszakadjanak tőle.

Sokan keresik Jézusukat, de nem találják

— mutasd nekik a helyes utat, hogy megtalálják.

És sokan nem is keresik

— menj közéjük, mert szeretetre mindenkinek szüksége van.

HALOTTAINK

- Séley Kálmán**, 1976. jún. 11-én temették Kéthelyen (74)
- Horváth Béla Kristóf** iskolatestvér, a tanítóképző volt igazgatója Szatmárnémetiben jan. 20-án (82,67)
- Koszták Pál** piarista febr. 5-én. Nyitrán (Csehszlovákia) temették (68)
- Szentesi Imre** kikindai (Jugoszlávia) plébános febr. 18-án (53,26)
- Kádi István** ny. bogoszlói esperespléb. febr. 24-én Gyirmóton (81,53)
- Dr. Kárpáti Pál** Keszthelyen febr. 27-én (72,49)
- Dr. Szepesdi Sándor** febr. 28-án Budapesten. Óbudán temették (63,39)
- Szolnoky János** tápiógyörgyei ny. apátplébános. Márc. 3-án temették
- Ujvári István** érs. tanácsos, káplán Budapesten márc. 5-én (49,25)
- Felker Lőrinc** ny. esperespléb. márc. 8-án Somogyacsán (88,65)
- Balázs György** kisegítő lelkész márc. 9-én Budapesten (68,45)
- Varga Lajos Paszkál OCD** ny. esperespléb. márc. 18-án. Jászberény-Porteleken temették (65,42)
- Süle Lajos** aranymisés, ny. bánokszentgyörgyi plébános a székesfehérvári papi otthonban márc. 20-án (76,52)
- Chikán János** ny. lelkész Balassagyarmaton márc. 20-án (75,52)
- Mmgr. Dr. Nyéki Kálmán** plébános helyettes márc. 21-én tragikus hirtelenséggel Budapesten (69,45)
- Dr. Mészáros Ervin József** ciszterci aranymisés, okl. középisk. tanár márc. 21-én Dunaújvárosban. A fehérvári Nagyboldogasszony-templom kriptájába temették (80,61,55)
- Thaler István** protonotárius, esztergomi olvasókanonok márc. 25-én. A Bazilika kriptájába temették (86,61)
- Húsvéth József** ny. esperespléb. Márc. 28-án temették Balinkán (86)
- Pelikán Jenő** sókszelőcei (Csehszlovákia) plébános tragikus autóbaleset következtében márc. 30-án. Szülőfalujában, Pozsonyepérségen temették (33,6)
- Dr. Krasznay Jenő** luzerni magyar lelkész. Ápr. 2-án temették (68,45)
- Makay Norbert** kanonok-esperespléb. márc. 26-án. Tiszacsermelyen temették (64)
- Homonnai József** somlószerényi plébános ápr. 3-án (62)
- Dr. Kolos István** piarista ápr. 6-án. Kecskeméten temették (67,51,41)
- Marosvári György** ny. plébános ápr. 8-án. Óbudán temették (67,41)
- Benkó István** érseki tanácsos, plébános ápr. 15-én. Farkasréten temették (63,40)
- Galla Ferenc** pápai prelátus, c. apát, a Hittud. Akadémia közép- és újkori egyháztörténelmi tanszékének ny. professzora, volt szemináriumi rektor,

kiváló tudós ápr. 19-én a székesfehérvári papi otthonban. Az Egyetemi templom kriptájába temette Endrey püspök (89,65)

Felegyi Román Béla ciszterci ápr. 19-én Budapesten. Zircen temették (63,45,38)

Elhunyt paptestvéreinket foglaljuk mementóinkba!

+

DR. FARAGÓ FERENC teológiai tanár
(1904 — 1973)

1973. jún. 1-én hirtelen bekövetkezett halálával nagy veszteség érte az erdélyi egyházmegyét. Sokoldalú és csodálatosan munkabíró egyéniség veszett el benne. Márton püspökhöz hasonlóan ő sem „vonakodott a munkától”; mindig mindent szívesen vállalt a lelkekért. Ezt igazolják munkakörei is: gyulafehérvári plébános, a zárdatemplom lelkésze, hegyaljai főesperes, kántoriskolai igazgató, negyven éven át a szentírástudomány tanára, a székeskáptalan nagyprépostja . . .

Mind hívei, mind az egyházmegye papsága szerette. Titka mindenkin segítő, megértő szeretetében rejtett. Évtizedeken át láthatták kispapjai és hívei nemcsak az ígét hirdetni, hanem meg is valósítani. Úgy dolgozott, mintha örökké élne, de úgy imádkozott — kezében állandóan breviáriuma, olvasója utcán, szeminárium folyosóján, vonaton, autón stb. —, mintha a következő percben már meghalna.

Az egyházmegye legjobb szónoka volt. Aki az ő szentbeszédeit, nagyobbíti sorozatelőadásait hallgatta a Szentírás nagy személyeiről, sohasem felejtí el. Nemcsak gazdag lelkét, nagy felkészültségét láthatta, hanem azt is, amit így fejez ki Szent Pál: caritas Christi urget nos. Mindig ragyogott a szeme, kedélyes volt élete. Kedves biblikus témája volt Szent Márk. Érthető is, hiszen ebből doktorált egykor a bécsi Pázmáneumban. Az újszövetség Vulgata fordítását kevés kivétellel fejből tudta, bámulatos pontossággal idézte.

Prédikációiban szívesen használta Szent Pál szavait: mihi vivere Christus est; scio cui credidi. A körülötte élöket érthető módon megerősítette életpéldájával hitükben. S nagy tisztelője volt a Szent Szűznek, akit versekben is megénekelt.

Eveken át titkos belső betegség, stimulus carnis gyötörte: gyomor- és májbetegségei voltak. Alacsony vérnyomás is kínozza. Halála napján is plébániája híveit látogatta: az Oltáriszentséggel, elsöpéntek napján, öreg, beteg híveit gyóntatta-áldoztatta. Ekkor érezte hirtelen a nagy fáradtságot és rosszulletet. Megszakítva a betegellátást hazatért, hogy a rosszullet elmúljen. Így találták meg a délutáni órákban szobájában a kollokválni jövä kispapok, ágyán fekve, holtan. Úgy mondták, a bursa még akkor is a nyakában volt.

Temetésén nagy néptömeg vette körül koporsóját, egyháziak, világiak, másvallásúak, más nemzetiségűek egyaránt. Pásztorukat veszítették el.

A ravataláról készített fénykép csodálatos szép nyugodtságról és derőről beszél. Mintha csak szentáldozás utáni perceiben látnók . . . Szemlélésekor valahogy biztosan érezzük a Jelenések könyvének igazságát: „ . . . és fényessége lett a Bárány.”

Confrater

FOGOLYÁN P. ANDRÁS VILMOS mechitarista
(1916 — 1976)

Nagybátyám gyerekkori éveit homályba borultak, mivel nem nagy hatással voltak életére. Sepsiszentgyörgyön született 1916. dec. 6-án. Szülővárosából az első világháború alatt felkerült Budapestre. Így az elemít ott, Kőbányán végezte. Azután ösztöndíjas tanulóként kijutott Velencébe, és mint örmény származású diák, Velence egyik szigetén, Szent Lázár szigetén folytatta tanulmányait a mechitarista rend sze-

mináriumban. (Rendünk alapítója és első apátja Szent Mechtár, 1976-ban ünnepeltük születésének 300. évfordulóját. A rend bécsi ágának apátja, P. Gregorisz Manian, magyar származású.) Hamar elsajátította az örmény nyelvet, amelyet 300 évvel ezelőtt Erdélybe telepedett ősei használtak. Ma is 6 millió ember beszéli, és sokan tisztelik a nyelvben elrejtett kulturális kincseket.

A felső osztályok befejezése után a rend Rómába küldte filozófiai és teológiai tanulmányokra az aventinói bencések pápai egyetemére. A sok tanulás nem rontotta meg magyar nyelvérzékét. Hosszú éveken át működött azon, hogy az örmény-ség kulturális vonalon megismerkedjék a magyar nemzet szépirodalmi műveivel. Sikerült lefordítania és kiadnia az Egri csillagokat, a Pál-utcai fiúkat és Tóth Tihamértól A Jellemes ifjú c. művet. Lefordította Az ember tragédiáját is, de ez csak a mechtarista rend tudományos folyóiratában (Pazmaveb) jelent meg, éppúgy mint „Abedik gróf csodálatos élete”.

Irodalmi munkakörébe tartozott még a magyar „Zászlónk” mintájára szerkesztett „Hajóndanik” (Örmény család) c. folyóirata, amely a mai napig folytatódik. Kezdetben, 1946-ban „Mechtarista család” volt az elnevezése.

Egy távoli magyar ismerőse így becsülte fel műveit: „Tudom, hogy a szerzetesnek mennyi dolga, gondja van a munkával. Bizonytalán így lehetett ő is. És mégis megtette, amit megtehetett a magyar irodalomért is. Ezzel megépítette a két szét-szört nép között azt a hidat, amely népeinket összeköti. Ennek az évezredekét átélő két népnek vérzivataraiiban mindig akadtak nagy szellemek, akik példaképei voltak millióknak, akiknek egész életük áldozatvállalás volt. Én hiszem és vallom, hogy az olyan ember, aki műfordításaiban, kiadványaiban nevét fel nem tünteti, csak adni akar, kapni nem. Lehet-e ennél szebb emberi tudat és hivatás? Nem hiszem. Apostolként tette dolgát az Úristen akaratából és abban való hittel.”

Apostoli munkakörét szép tette természetéből eredő vidám kedélyével. Kiskorától fogva élete utolsó percéig jóindulattal volt mindenki iránt. Nemcsak örömmel telt perceiben tudott derűs lenni, hanem a szomorúságot is le tudta győzni. Még inkább értett ahhoz, hogy másokat hozzon jó hangulatba. Ezért ragaszkodtak hozzá annyira diákjai. Pedig volt egy kis beszédhibája gyermekkorából: kicsit selypített és az „r” hangot nem tudta jól kiejteni.

Valószínűleg ezért nem vállalt tanári állást, attól tartva, hogy előadásait nem szívesen hallgatná. Csak pár évig volt tanár és tanfelügyelő a kolostoron kívül a velencei örmény kollégiumban. A kolostor szemináriumában volt igazgatóhelyettes és igazgató is. Kitűnő kezűgyességgel rendelkezett, főleg szépen rajzolt. Így a ház körüli ügyekben nagy hasznára volt a kolostornak. Többek között elsőrendű autózvezető volt Velence környékén.

Rendházunk csakis örmény diákokkal foglalkozik, így magyarokkal nem állt különleges kapcsolatban. De műfordításaival eleget tett hatvan éves koráig szülőhazájáért.

Utolsó éveit a kolostorban töltötte. A Gondviselés megengedte, hogy az utolsó napokban elbúcsúzhassék Magyarországon és külföldön élő egy-két rokonától. Mellette volt egyik nővére, aki pár nappal azelőtt temette el két nővérüket. Erről azonban haladókli testvérünk nem tudott. Külföldön lakó unokahúgai ismét eljöttek temetésére is. Sajnos a kolostor templomában nem lehetett megtartani a temetési szertartást, mert az 1975. dec. 8-i tűzvész utáni renoválás még nem fejeződött be. Ezért a kolostor egyik folyosóján és a temetőben folyt le a liturgia. Sokan voltak a résztvevők, nemcsak Velencéből, hanem Velence környékéről is.

Fogolyán P. Miklós Lukács

LÁSZLÓ KERESZTÉLY OSB (1905 — 1976)

1976. jan. 21-én még megérte érettségijének ötvenedik, pappá szentelésének 45. évfordulóját — bár már nem egészen kielégítő állapotban —, de utána hamarosan és váratlanul magához szólította az Úr júl. 19-én. Tanári munkáját pápai gimnáziumunkban kezdte, ott tanított egészen 1948-ig. Ettől kezdve 1959-ig a lelkipásztori

munkába kapcsolódott bele Sopronban, Győrben és főleg Pápan a kertvárosi plébánián. Utána egy évig Pannonhalmán, majd nyugalomba vonulásáig Győrött volt tanár. Nyugdíjas éveit is Győrött töltötte.

A régi pannonhalmi gimnázium legnépesebb osztályával érettségizett, mégis már elég hosszú ideje majdnem egészen egyedül maradt. A jó Isten a túlzott érzékenység keresztjét rakta vállára, és az mint szinte áthidalhatatlan szakadék választotta el embertársai és rendtársai közül igen soktól.

Talpig becsületes, tiszta lelkű, de talán kissé túlzottan öntudatos ember volt, mert szeretete, kereste a jót, az igazságot és az igazságosságot, és egész életében ezek megvalósítására törekedett. Mindezt azonban a maga szabta mérték szerint másoktól is elvárta, sőt szinte megkövetelte, és ha csalódott, ezt nehezen, szó nélkül nem is tudta elviselni. Ebből támadtak első nehézségei előljáróival szemben már növendék korában, és ez az ellentét szinte egész életére rányomta bélyegét. Nagyon keveseket ajándékozott meg maradék nélkül bizalmával. Ennek talán az is magyarázata lehet, hogy külsőleg masszív szervezete gyerekkorától fogva magában hordta a tbc-s adottságot.

Kirobbanó vérmérséklete és idegzeti túlérzékenysége sokszor eltakarta lelke finomságait és természetfölötti igazodását. Önművelését halálgy folytatta törhetetlen szorgalommal és kitartással. Igen sokan voltak, akik lelkük vezetését az ő kezébe tették le. A régi kötelező gyónások alkalmából szinte mindig az ő ajtaja előtt állott a leghosszabb sor. De ezen kívül is a gyakrabban gyónók közül sokan kerestek és találtak nála lelki eligazítást. Az iskolán kívüli pasztorációban is megbecsült és szeretett munkatárs volt; a pápai katolikus munkásnők egyesülete is az ő lelki-vezetése alatt állott. Kiváló szónoknak is bizonyult.

Diákjai és szülei mint tanárt is szerették, megbecsülték, és nagyra értékelték hatalmas nyelvismeretéből fakadó tudását. A munkát és a fegyelmet mindenkitől — keményen, de megértéssel — megkövetelte, mégis tízpercekben a legtöbb diák körülötte nyüzsgött, mert tudott az nyelvükön beszélni. Egy Svédországban élő tanítványa leveléből idézzük: „Németre és latinra tanított. Talán mondhatom, hogy a legkedvesebb tanárom volt, és nemcsak nekem. Napsugaras egyénisége örömet árasztott a néha kissé komor Alma Mater falai között. Azt hiszem, az ideális nevelő testestül meg benne. Hosszú ideig — ha jól emlékszem, egész pápai diákságom alatt — gyóntatóm is volt.”

Az érzékenység nagy keresztjét a jó Isten már levette válláról, és most már megismeri az igazán Jót és Igazat. Még most is sokan imádkoznak érte.

Confrater

VÉRTES ZOÁRD OSB

(1886 — 1976)

Nyitrai született katonacsaládból 1886. jan. 22-én. A nyitrai piaristák gimnáziumában érettségizett, majd 1914-ben öltözött be noviciusnak. Főiskolai tanulmányait Pannonhalmán végezte. 1919-ben szentelték. Tanári működését Pápan kezdte ugyanabban az évben mint latin-görög szakos tanár. Itt 13 évig működött egyfolytában. Lelkes tanár és kiváló nevelő volt. Sok diákja mondhatta el magáról egyik tanítványa véleményét: „Zoárd atya szigorúságának köszönhetem, hogy ember lett belőlem!” Egy másik ezt írja: „Kimondhatatlan szeretettel csüngtünk személyén, tisztelve sok jó emberi és lelki tulajdonságát.” Nagy lelkesedéssel karolta fel a cserkészmozgalmat is, amelyben nagy nevelői lehetőséget látott.

1932 — 1950-ig Esztergomban működött. Kiválóságát bizonyítja, hogy 1936-ban a görög nyelv szakfelügyelője lett. Tanári munkáján kívül a lelkipásztori, társadalmi és irodalmi működésre is talált módot, mint a Katolikus Kör titkára, az Actio Catholica tanácsosa. Szívesen és sokszor prédikált vidéki plébániákon is. Irodalmi működéséből megemlíthjük az „Esztergom és Vidéke” c. lapban 1942/43-ban 28 folytatásban közlött, később könyvalakban is megjelent írását: „Az esztergom-belvárosi teme-

tő sírlámpái mellől." Ebben a sírköveken fellelhető költői anyagot és a kövekhez fűződő történeteket gyűjtötte össze.

1950-ben a győri egyházmegye szolgálatába került, mint soproni volt templomunk igazgatója. Hamarosan megszerették a papok és a hívek is. Nagyon alapos és lelkiismeretes munkát végzett. Szentbeszédeire mintaszerűen készült, sokat gyóntatott, de gyakran felkereste híveit otthonukban is. 1966. júl. 29-én Pannonhalmára ment nyugalomba. Itt 1969-ben mutatta be aranymiséjét, 1973-tól kezdve egyre jobban elhatalmasodott szívgyengesége. 1975-ben átkerült a Szociális Otthonba, ahol már végig ágyban fekvő beteg volt. 1976 májusában agyvérzés érte, akkor a győri kórházba szállították, de mikor az agyvérzések ismétlődtek, egy hónap múlva ismét hazahozták. Jún. 15-én este szabadította meg a jó Isten szenvedéseitől.

Egy volt soproni hívének leveléből veté szavakkal szeretném a megemlékezést befejezni: „Tiszteltük puritánságáért és tudománya miatt, szerettük és megbecsültük azért a fáradhatatlan buzgóságért, amit a Nagyboldogasszony-templomért és híveiért mint lelkipásztor kifejtett. Ez az ember- és szeretetüstp egyre ritkább, és értéküket csak akkor tudjuk igazán megbecsülni, mikor már eltávoztak közülünk.”

Confrater

BERKÉNYI ALAJOS

(1914 — 1976)

Székesfehérvár a szentek városa. Itt élt István király, Imre herceg, Gizella királyné. És b. e. Prohászka Ottokártól kezdve a mi korunkban is éltek itt olyanok, akik a szentek útját járták.

Berkényi Alajos földműves család gyermeke volt. Hat fiú és két leány volt a családban, ebből három fiú papnak ment. Alajos Ohmüllner Márton spirituálistól (lásd Szolgálat 26. sz.) tanulta meg a boldog papi élet titkát: kegyelmi állapot, hűséges apostolkodás, a kereszt, szenvedés türelmes viselése és Isten akaratának készséges elfogadása. Ehhez ragaszkodott egész életében.

Csak négy évig volt káplán. Ezután Székesfehérvárra helyezte püspöke 1944-ben azzal a nagy megbízatással, hogy az Almássy-telepen új templomot és plébániát szervezzen. Minden készen volt már a nagyszabású, modern templom építéséhez, mikor a váratlanul jött háborúban minden elveszett, még a telket is más célra fordították. Szükségből az új egyházközség egy romos házat bérelt ki, itt rendezett be ideiglenes kápolnát. Ez aztán évről évre szépült, izléses bútorzattal, oltárral. Ma már a legszebb kápolna Székesfehérvárott. Persze sok gondba, munkába, fáradtságba, áldozatba került, de ment, mert lelkes, buzgó pap volt a vezető.

Ugyanilyen fáradhatatlan és hűséges volt a lelkek „építésében” is. Kilenc éven át a megyei kórház összes betegeit ő látta el szentségekkel. A háború alatt több mint 200 halottat temetett el. Mikor a bombák hulltak, többen mondták, hogy ne menjen ki temetni, mert az életével játszik. Ő csak ezt mondta: „Ha a sírásók ki-mennek és a gyászolók is, a papnak is ott kell lenni.” Prédikációiban nem volt keresett, egyszerűen beszélt az evangélium gondolatairól. Mégis nagy hatása volt, mert életével támasztotta alá, amit mondott. Minden este 6 órakor, esőben, sárban, rossz időben is eljött a kápolnába adoralni, imádkozni hivatásokért, híveiért, betegeiért, a szenvedőkért, a bűnösökért.

Megkérdeztem a kántornővért, mi tette a megboldogultat olyan értékes pappá. Ezt felelte: talán leghatásosabb erénye a szerénysége volt. Azután imádságos, tiszta lelkülete. Végtelen hűséges és pontos volt minden munkájában. Mindenben egyedül a jó Isten dicsőségét kereste.

Elete utolsó napjaiban már nagyon szenvedett, de mikor hívei meglátogatták, mindig kedvesen mosolygott.

Egyszer valaki azt mondta neki: „úgy hallom, hogy Fehérvárról elhelyeznek. Hová mennél a legszívesebben?” Az atya elsápadt, és fejét lehajtva csak ennyit mondott:

„A temetőbe!” Most valóban oda költözött. Főpásztora temette a papok és hívek nagy részvételével.

Galamb Imre

P. BANICZ LAJOS SJ
(1914 — 1976)

Nagykapornaki parasztcsaládból született. Heten voltak testvérek. Paraszti származását sohasem szégyellte és sohasem tagadta meg: szerelmese volt a földnek és az egyszerű népeknek. Falusi kántor korában a kántori földön „pihente ki magát”, később a templomkert gondját is vállalta. Mikor Pestre került, félt, hogy hiányozni fog neki a föld, ezért egyik rendtársa kertjében dolgozott, ültette a virágokat. De mikor lelkipásztori munkája erősebben lekötötte, készséggel lemondott a kerti munkáról is. Szobájába is belopta a természetet: tele volt madarak képével, akváriummal, természeti könyvekkel. Isten jóságát csodálta ezekben.

Zömök alakja, csodálkozó szeme, izes délzalai tájszólása, jellegzetes mosolya, állandó derűje közkedveltté tette társai közt. Valaki egyszer azt találta róla mondani a skolasztikátusban: „Nézzé csak B. L.-t, középtűt egy kicsit már kopaszodó fejével, piknikus természetével, nagy sötét szemével, olyan, mint Szent Péter apostol.” Találó hasonlat. Sok volt benne Péter jelleméből. Lobbanékony, lelkes, könnyen haragra gyulladó, de könnyen meg is békélő természet volt. Széles érzelmi skálájáról a magiszteriumban tett tanúságot: apai-anyai szeretettel szerette a diákokat, könnyekig meg tudott hatódni, de sokszor velőig hasító hangon vágott a rendetlenkedők közé, akik ilyenkor lapítottak, mukkanni sem mertek. Nagykapornaktól a kalocsai gimnáziumon át a Manrézáig és Szegedig sok rendtársát megismert. A falusi fiú éles, természetes megfigyelőképességével figyelte meg őket, és rengeteg anekdotát tudott mesélni mindenkiről, könnyekig megnevettetve még komorabb társait is.

Bölcséleti tanulmányai során csakhamar kiderült, hogy nem született elméleti embernek, de egyszerűen tudott beszélni az egyszerű emberek nyelvén, és elgondolkodni a természetes, józan ész alapján. Az Isten is népmiszionáriusnak teremtette. De nagyon tudatosan készült is erre. Tervszerűen gyűjtötte a gondolatokat, képeket, példákat. Minden érdekelte, ami a nép lelkével, műveltségével kapcsolatos. És kitűnő gyakorlati érzéke is volt. Ő kezdte a skolasztikátusban a bábos játékok készítését, főleg karácsonyi népi játékokat és betlehemes jeleneteket. Ugyancsak ő volt fő szervezője a növendékek betlehemes pásztorjátékainak, Volly István gyűjtése alapján, de tovább fejlesztve, szélesítve. Ebben nagymesterré nőtte ki magát. Sokszor iskoláknak is megrendezte, sőt nem egyszer hálából a rend tanyasi pártfogói- és barátainak is.

Ő volt egyik mozgatója a sándorfalvi erdőirtásnak, mikor a növendékek a háború után maguk termelték ki a fát, hogy meg ne fagyjanak a hideg kollégiumban. Egy társával indult neki. Egy útszéli csárdában szalmán éjszakáztak, de az tele volt férgekkel. Társa egész éjjel nem tudott aludni. Lajos reggel azt állította: ő csak mászkálni érezte a bolhákat, de nem csípték. Másnap szállásukon nem bolhák voltak, hanem egerek szaladgáltak. „Ugyan ne törődjék velük” — mondta flegmatikusan, aztán a másik oldalára fordult, és nyugodtan aludt reggelig. Ennek az edzettségének az erdélyi szórványmisszióban is jó hasznát vette mint P. Natonski kísérője.

1946. júl. 26-án szentelték pappá. Első lelkipásztori feladata a szórványmisszió volt. Hárman végeztek más-más vidéken. Napközben járták a tanyákat, toborozták az embereket. Este öt óraor egy központi fekvésű tanyában az összegyűlt népek előadást tartottak, éneket tanítottak, és persze főszámként a „tisza szoba” asztalán szentmisét mutattak be. Aztán folyt tovább a megbeszélés inaszakadtig. És másnap kezdődött minden előről. Csakhamar rájött, hogy a hatalmas tanyavilágot nem lehet biciklivel bejárni, csak motorral. Szerzett tehát egyet. Amikor pedig jött a sártenger, télen a hófűvás, lóháton járt. Jó gyakorlati eszére jellemző az is, hogy a pénzadományokat nem tette be az asztalfiába, hanem „befektette” (az ő kifejezése) egy kisdéd libafarmba.

Gyakran emlegette, hogy ahogyan a régi kisgazdálkodó módszerek átadták helyüket a nagyüzemi gazdálkodásnak, úgy kell a lelkipásztornak is a régi individualista magyar parasztot közösségi emberré nevelni. Ezt a gondolatot iparkodott is érvényesíteni a népmissziókban. Alapelve volt, hogy nem a híveknek kell a mi módszereinkhez alkalmazkodni, hanem nekünk kell alkalmazkodnunk híveink életéhez. Gyakorlatban ez úgy festett, hogy reggeltől estig volt program, mindig annak a csoportnak, amelyik éppen ráért. Napi négy beszédet is mondott.

Missziós működése után hittanár, lelkész, majd egy sereg helyen kántor volt, utoljára a budapesti Szent Adalbert-plébánián. Bár saját bevallása szerint mikor először orgonához ült, megkérdezte a mellette állót: mire valók a fekete billentyűk? — de rendkívüli szorgalmával elég jól megtanult orgonálni. Amellett minden alkalmat megragadott, hogy a lelkipásztori munkából kivegye a részét. Különösen sokat tett e téren egy évtizedes veresegyházi, majd pesti kántorsága alatt. Jellemző rá az is, hogy mikor egy olyan közönyös faluban lelkészkedett, ahol a májusi és októberi ajátosságokra néha senki sem jött el, ő mélységes hittel, teljes díszítéssel és fényvel elimádkozott mindent, hívei helyett is.

Sokoldalú és mindig készséges munkáját 1975-től kénytelen volt csökkenteni betegeskedése miatt. Prosztataműtéten esett át, majd vesegörcse volt. 1976. febr. 20-án halt meg. Pannonhalmára vitték eltemetni.

Szerencsésebb körülmények között országos híru és jelentőségű népmisszióssá válhatott volna. Élete emberi szemmel nézve torzó. De kisebb hatósugárban így is jól kamatoztatta lelkipásztori képességeit. Mindent szívesen, nyugalommal fogadott, még a halált is, így élete mégis a Krisztusban való beteljesedéssel zárult. Mi meg árvábbak lettünk egy színes, mélyen emberi, gyakorlatias és Istent őszintén szerető egyéniséggel.

Confratres

HÁROM KÁRMELITA HALOTT HÁROM ORSZÁGBAN

Bárd Endre Lucián (1910 — 1976). A jó Isten szép talentumokkal áldotta meg. Ezért előljárói hamarosan fölszentelése után rábízták a rendi ifjúság nevelését. Volt újoncmester, a kispapok spirituálisa, teológiai lektor. Szép eredményeket ért el mint fáradhatatlan gyóntató és lelkigyakorlatvezető is. Sőt sok teendője mellett talált időt néhány ajátossági könyvecske megírására is.

1950 után egy ideig gyári dolgozó volt, de súlyos betegsége (sclerosis multiplex) hamarosan munkaképtelenné tette. Bénulása állandóan fokozódott: először menni nem tudott, később már lábra állni sem. Sőt idővel kezei is elerőtlenedtek, pedig eleinte még szép szobrocskákat is tudott készíteni. Bénulása először a négy fal közé szorította, majd a karosszékhez kötötte. 23 évig viselte türelemmel és szinte kedélyesen.

Halála előtt pár évvel betegsége agyát is megtámadta: nem bírta elviselni (fixa idea), hogy valamiféle kötelékek szorítsák. Kérte tehát fölmentését nemcsak fogadalmi alól, de még a papság alól is. Utána azonban tovább élte egyedül az ő remeteéletét.

Hirtelen halt meg tüdőembóliában, 1976. dec. 23-án, de halála előtt két nappal még a szentáldozáshoz járult. Balatonedericsen halt meg és ott is temették el.

Nógrádi Imre Lőrinc testvér (1907 — 1976). Szegedi születésű asztalosmester volt. Alig tette le fogadalmát a jugoszláviai Zomborban, kifejezte óhaját, hogy a misszióban szeretné szolgálni a jó Istent. Kívánságát teljesítették. Több mint húsz évig élt a rend bagdadi missziójában.

Elvégzett jól minden munkát, amit az engedelmesség vállára tett, de legnagyobb eredménnyel a saját mesterségében dolgozott. Nem egy remekbe készült munkája dicséri a templomban, sekrestyében, rendházban páratlan szorgalmát és ügyességét. Munkáival, de kedves modorával is dicséretet szerzett a magyar névnek.

Emellett vagy talán éppen ezért nagyon szeretett imádkozni. Mindennap hajnalok hajnalán kelt föl, hogy minden imádságát nyugodtan elvégezhesse.

Somborban halt meg szülését következtében szept. 10-én. A szentségeket még öntudatosan fel tudta venni.

Markó Antal György testvér (1914 — 1976). Mint 19 éves cipészsegéd lépett be a kármelita rendbe. Alig tette le fogadalmait, előljárója óhajára a misszióba ment. A hasznavehető segítőtestvért azonban előljárói Rómában fogták. A rend missziós kolégiumában teljesített szolgálatot egészen haláláig.

Minden munkát jól végzett el. Emellett barátságos, szeretetteljes volt mindenkinek, és így közkedveltségnek örvendett. Különösen a vendégekkel bánt igen nagy szeretettel. Így ő is jó nevet szerzett a magyarságnak a kereszténység központjában. A buzgó imádság adott neki mindehhez erőt és kitartást.

Szívelégtelenségben halt meg, a szentségek öntudatos felvétele után, okt. 29-én.
Confrater

HAJDU PÁL ANTAL OFM (1921 — 1976)

A Zala megyei Pókaszepteken született 1921. jan. 12-én. Innen, a zalai tájakról hozta magával zamatos dialektusát, amelyet haláláig megőrzött. Középkoláit abban az esztergomi ferences gimnáziumban kezdte, amelynek később 13 éven keresztül igazgatója volt. Rendkívüli képességeit ezért az intézetért áldozta fel. Egyik beosztottja és munkatársa állapította meg róla, hogy Antal atyában az utóbbi fél évszázad legjelesebb ferences pedagógusát veszítettük el. Atélt keresztény hit és izzó hazaszeretet ötvöződött lelkében és csendült ki minden megnyilatkozásából.

A szentferenci optimizmus, a szerénység, igénytelen egyszerűség és közvetlen szolgálatkészség a jó pedagógus következetességével és az indulatokat megfékező szigorral kapcsolódott jellemében. Nem akart többet mutatni, mint ami volt, és nevelői mércéül nem a maga átlagon felüli képességeit állította diákjai elé. Mindig kis lépésekben akadt előre haladni képességeik kimunkálásában. Tanári tevékenysége mellett nem akadt olyan nennivaló a kollégiumban, amelybe ne teljes önmagát adta volna. Év közben vállalta a nagy óraszámban való tanítást, a reménytelenül bukdácsoló tanulók korrepetálását. Szívesen dolgozott a kertben, vezette az autót, irányította az építkezést. Nem csoda, ha ez a tevékeny lobogás korai elégshez vezetett.

Mi nevelők is sokat tanulhatunk tőle: szeretettel áthatott hitet, áldozatos nemzeti érzést, időszerű ferences életideált, hatékony krisztusi pedagógiát. Nem felejthetjük baráti jóságát, fáradhatatlan munkaszeretetét, szakmai felkészültségét. A matematika tanáraként nemcsak a pontosság, de az elvont kérdések szemléltetése is nagy ereje volt. Egyéniségének varázsa alól nem vonhattuk ki magunkat, de főlényt senkivel sem éreztettük. Beszédeiben is megragadóan hirdette a keresztény tanítást.

1976. júl. 18-án, vasárnap, szentmiséjének elvégzése után nem sokkal hallotta az Úr hívó szavát. Felvette a betegek szentségét, és rendtársainak imájától kísérve hunyt el. Testét a boldog feltámadás reményében az esztergomi ferences templom kriptájába helyeztük.

Confrater

Dr. TELEGDY LÁSZLÓ BÉLA (1927 — 1976)

Mint diáksapkás, vékony termetű, szőke cisztercita kisdíák áll előttem, akit akaratlanul nyugatra sodor a világháború utolsó hónapjainak szele. Amikor visszatér, kiéhezeten és megszenvedve, befejezi gimnáziumi tanulmányait, de egyben kibontakozik pápi hivatása. Édesapját mint két éves gyermek vesztíti el, édesanyja egyedül neveli. Neki is búcsút mond egy időre, amikor felveszik a fehérvári egyházmegye nővendékel közé.

1951. ápr. 2-án szenteli fel b.e. Shvoy Lajos megyéspüspök. Első állomáshelye: káplán Ercsiben. Ég a buzgóságtól és fiatalos lendülettel. A szószéken olyan homlíllákat mond, hogy megcsodálják. Mint aki mögött legalább másfél évtizedes a tapasztalat. Buzgó hitoktató, egy ideig még a szomszéd ráckeresztúri iskolában is tanít. Igénytelen, teljesen kielégíti a gyerekek közötti munkája-élménye. Ahogy mosolyogva szokta volt mondani, amikor egyik gyerek a másik ellen valami panaszt emelt: „Tiszteendő bácsi! Ez a gyerek...”

Két évi káplánkodás után Móra kerül. Innét bő másfél év múlva főpásztora baracsi plébánosná nevezi ki, Rendületlenül járja kerékpárral filiákat, Kisszentmiklóst és Kispöstopagot. Innét 1959 decemberében Székesfehérvár-Öreghegyre kerül plébánosnak. Nem könnyű feladat vár rá: Rendbe hozni és széppé tenni azt a romtemplomot, amely 1944 decemberében bombatámadás áldozata lett. Itt folyik le életének további másfél évtizede. Közben beiratkozik a Hittudományi Akadémiára, hogy tudásszomjának is eleget tegyen, és eljusson a doktorátusig. A sok probléma rögzössé teszi útját. Alaposan kiveszi részét a küzdelemből, sokat szenved a meg nem értéstől is. Volt, hogy idegállapota miatt kórházba is került. Amint kijött onnét, fáradhatatlanul dolgozott újra. Jártá betegeit, dolgozott doktori értekezésén. A címe — „Szent Atanáz logosztana” — elárulja, hogy írója nagy görög nyelvtudással is rendelkezett. A 60-as évek vége felé megszületik a nagy mű: az egykori romtemplom kívül megszépül, belül barátságos Istenháza képét mutatja. 1970 júniusában pedig a hittudományok doktorává avatják.

Valahányszor otthonába bekopogtattam, ugyanaz a derűs, kedves, meghitt jóbarát nyitott ajtót. Nagyon szerette, értékelte a barátságot.

1976. ápr. 2: első péntek. Édesanyja emlékeztette, hogy ezen a napon 25 éves pap. A szokásos elsőpénteki szentmisével csendben ünnepelte meg ezüstmiséjét. Ki gondolta volna, hogy tíz napig tart még csak élete gyertyája? Virágvasárnap elvégezte a barkaszentelést, passiót; aznap este misézett, prédikált utóljára.

Hétfőn reggel édesanyjának panaszkodott, hogy rosszul érzi magát. Az kihívatta a körzeti orvost. Nemsokára mentő vitte agyvérzéssel a budapesti Széher úti kórházba. Saját lábán ment ki és ült be a mentőkocsiba, miközben búcsút intett neki újjáépített temploma. Nagykedden délelőtt váratlanul elhunyt. Holttestét templomában ravatalozták fel. Koncelebrációs mise keretében szentelte be Kisberk Imre megyéspüspök ápr. 26-án. Majd dr. Bejczy Gyula kanonok, Irodaigazgató osztálytársainak asszisztenciájával örök nyugalomra helyezte édesapja mellé a budapesti rákoskeresztúri temetőbe, 1976. május 4-én.

Szalontai Károly

FARKAS ANTAL ménfői plébános (1915 — 1976)

A papi hivatások valamikori bő szülőhelyéről, Sopron megyéből, közelebről Lővőről származott. Falusi tanító volt az édesapja. Ót kora gyermekéjében vesztette el, anyját pedig pár hónappal első szentmiséje előtt. Szülői áldás nélkül indult el papi útjára. A gimnáziumot a soproni bencéseknel végezte. Mindig nagyon szerette Sopront. Beleköltözött a háborúba is, volt hadifogoly, és kalandosan gyalog tért haza. Nevelte aztán a gimnazista kispapokat, nagy szeretettel és bölcs humorral. Volt plébános Bánhidán, de igazi helyét Győr peremvidékén, Ménfőn találta meg. Igazi hely? Mindig gyötrődött, többet akart, — de mindig szeretett és türelmes volt.

Akkor már volt templom Ménfőn (ő vakoltatta be), de nem volt még plébánia. Jöideig albérletben lakott, szegényes és nehéz körülmények között. 53 évesen állt neki az új ház építésének. Belerokkant. Infarktust kapott, utána epehólyaggyulladás. Már az intenzív osztályon volt (a megőrzőben!). Igazán egészséges soha többé nem lett. Egészségét adta.

De nem adta oda munkakedvét: keserőségei, gyöngeségei sohasem tudták megbénítani. Fáradtan, gyengülő szívvel csinálta végig utolsó hónapját, augusztust. Ez a tempó egy harmincévesnek is becsületére vált volna. Elsején a betegek és a szenvedők napja, a szentkenet ünnepélyes kiszolgáltatása (75-en voltak csak a betegek!). Nyolcadikán a fiatalok töltötték meg a templomot beatmisére. Aug. 15-én búcsú a Nagyasszony templomában. 22-én a házassági évfordulójukat ünneplő házaspár és családtagjaik áldása, áldozása. Augusztus utolsó vasárnapja már a gyermekeké volt: megkezdte a hitoktatás elindítását. Közben várta, nagyon várta a soproni Szív-szenatórium hívását, ahová kezelésre jelentkezett. Helyette az Isten hívása jött, csendben, észrevétlen. Utolsó vasárnapján még két misét mondott prédikációval. Hétfőn, szept. 20-ra virradóra elaludt az Úrban.

Temetésén a megyéspüspökkel az élen 160 pap vett részt s rengeteg hívó: ennyi embert Ménfőn még nem láttak együtt. Ezen a napon ketten prédikáltak: a halott plébános és a halál, és harmadikként a megrendült emberi szívekben megszóllt az Isten. Lelkületét jellemezte az a három vonás, amit koporsójánál idézett fel barátja: „Istenem, ne fizess ki itt a földön!” (Utoljára is erről beszélt!) „Vitam et sanguinem, sed sententiam non: csak a jellemes ember lehet szent.” „Nem büntetni kell, hanem megelőzni a bűnt.” (Don Bosco) Ezt a lelkületet érezték meg a ménfőiek 22 év alatt, különösen pedig a gyerekek, akik csapatostól mentek utána.

A ménfői dombon van a sírja; ezüstfenyő áll előtte. A fenyőket mindig nagyon szerette: tavaly még húsz csemetét ültetett, s leste, hogy fejlődnek. Mindig szerette a fejlődő életet: fenyőben, gyerekben, emberben. De az ezüstfenyőnél is szöbpet láthat immár. Ebben a látomásban teljesíti be újmiséis és végrendeleti mondatát: „En Uram, én Istenem!”

Egy barátja

ETELE AGOSTON piarista (1926 — 1976)

1950-ben szentelték. Állomáshelyei: Újkígyós, Tótkomlós, Gyoma. 1952—57: a több tanyai és kültelki filiával rendelkező debreceni Szent István plébánia káplánja. Vasárnaponként több tíz kilométert, nem egyszer a hitoktatást végezve 50—60 km-t kerékpározik a nagy és kis hívek elérése érdekében.

1957-ben a Hajdu-Bihar megyei Kórósszigetre került lelkésznek. Ezt a települést a 40-es években a nagyváradi káptalan létesítette. Itt kápolnája és plébániaépülete újjáépítése érdekében fizikailag is sokat dolgozott. Az alig 200 hívőt számláló szörvány-közösség szinte minden családja családtagnak tekintette. A település „tisza jókedve, derűje” volt — mondták róla.

1960—66-ig a közeli Furtán lett lelkész, ahol a Gondviselés ráhelyezte a papi magányosság keresztyét.

Budapesten élő beteg édesanyja gondozására — főpásztorai jóakaratóból — Budapestre kerülhetett két alkalommal (1966—68, 1970—72). Közben és utána Békéscsaba-Belvárosban működött.

1973-ban szívinfarktust kapott. Többször hónapokig nyomta az ágyat. Ezüstmiséi alkalmával mind Békéscsabán, mind Budapesten érezhette, hogy a hívek megbecsülik, betegségének keresztyéjét is értéklik.

Halála hirtelen történt, de nem váratlanul, 1976. aug. 13-án.

A szó legkomolyabb értelmében kedves ember volt. Jó közérzetet teremtett maga körül. Türellemmel végighallgatta — fáradtsága ellenére — az „extra”, nehéz egyéniségeket is. Rendjében megalapozott intelligenciája érezhető volt szentbeszédeiben, hitoktatásában és emberi kapcsolataiban.

Csabai ezüstmiséjén a gyermekek az oltár körül vőfélybotot tartottak. A szent lakoma után jegyese, Krisztus most hívta „az örök lakásba.”

Confrater

BOROMISSZA ANTAL SJ

(1899—1976)

Tizenkét gyermekes, vallásos szülőktől született 1899. dec. 12-én Kalocsán. Látványszámba ment a család felvonulása a vasárnapi tíz órás misére: szülei előtt a gyerekek libasorban. Sajnos a testvéreknek csak a fele ért felnőtt kort. Antal öt elemi elvégzése után 12 éves korától mindenek háziszolga lett a kalocsai kaszárnyban, majd 1915-től a kalocsai jezsuita konviktusban. Itt ismerkedett meg a Társasággal, és 1922 májusában főlvételeit kérte. Kitűnő szakáccsá képezték ki. Ez volt azután a munkája különböző rendházakban. 1942—44 között egészségügyi katonai szolgálatot teljesített a charkovi magyar kórházban és egyebütt. 1954-től tizenhat éven át a szerzetesnők jászberényi szociális otthonában dolgozott. 1970. ápr. 4-étől a pannonhalmi szociális otthon gondozottja. Itt halt meg 1976. dec. 13-án 25 kilóra lefogyva, végegyengülésben, haláltusa nélkül, csendesen.

Életét — mondják róla a jászberényi nővérek — munka és imádság töltötte ki, tökéletes összhangban. Ha ideje engedte, többet imádkozott, ha a munka szorított, nyugodtan hagyta el megszokott imáit. Úgy végezte munkáját, ahogy a családapája dolgozik övéiért: felelősségtudattal, gondos körültekintéssel. Hajnali négy órakor már fűtötte télen az ebédlő cserépkályháját, hogy mire a nővérek 8 órakor jönnek, meleg legyen. Észrevett minden hiányt, munkakimaradást a többiek részéről, és ha csak tudta, észrevétlenül elvégezte helyettük, főleg akkor, ha elhagyása súlyosabb következményekkel járt volna. Mikor kérték, hogy ne fáradjon annyit a munkával, azt felelte: „Megéri, Isten fizet érte!” Valaki egyszer sajnálkozott rajta, mikor látta, hogyan tolja a malacok takarmányával megrakott nehéz talicskát. Ő mosolyogva rátekintett, és csak ennyit mondott: „Vállaltam!” Nem lehetett olyat kérni tőle, amit nem teljesített volna, ha erejéből, idejéből futotta. Kivéve, ha valami okból más belátásra jutott. Egy betegnek epret szokott szedegetni. Egy alkalommal azonban megtagadta ezzel: „Nem lehet mindig, mert a végén igen sok lesz a megokolatlan kívánsága!”

Napjához az erőt reggeli imáiból, a buzgón végigministrált szentmiséből merítette. Korán kelt, s ha lehetett, korán feküdt. Le lehetett olvasni róla, milyen az Isten jelenlétében járó ember. Kevés beszédű, halk szavú volt mindig. Indulatosnak nem látta soha senki. Nem szavával, inkább példájával hatott. A hitből élt, azért tudta olyan áldozatos szeretettel szolgálni a közösséget. Egyszer megkérdezték, mikor van szabadnapja. Derűlten felelte: én mindig szabad vagyok — a munkára, a szolgálatra! Frappáns feleletei úgy zamatosak igazán, ha hozzá tudjuk képzelni derűs lelkületét és magabiztos nyugalmát.

Egyszerű őszinteséggel adott hálát a jó Istennek mindenért. Egyszer esőt vártak, de máshová mentek a felhők. A nővérek sajnálkozására csak ezt felelte: „Így lett nekik parancsolva!”

Mindenkit mentegetett. Szavajárása volt: „Ha nem érti, nem tudja jobban csinálni, a jó Isten se kívánja tőle másként.”

Szentferenci kedvességű az állatokhoz való viszonya. Gondviselését úgy hálálták meg, hogy még halkszavú irányítását is figyelembe vették. Egyszer a kutya kifutott az utcára. Csak utánaszólt, az behúzta a farkát, és visszasompolygott. Máskor halották, aminél szelíd szóval mondja: „Eredj be kedves, mert megfázol.” És a „kedves” bement. Mikor a sok szétszaladt malacot a kedvesnővérek seprűvel, bottal hiába próbálták visszahajtani az ólba, jött Antal testvér, mosolyogva hívogatni kezdte őket, azok minden irányból futottak feléje, és könnyen beterelte őket. Az egész megyében a jászberényi otthonban volt a legalacsonyabb százaléku az állatelhullás. Ez is az ő lelkiismeretes, pontos munkáját dicsérte.

Ebben és minden másban észrevétlenül maradt. Olyan volt, mint a levegő: hiányát csak akkor venni észre, ha nincs.

Confrater